

ПОЕТИЧНИЙ АВТОГРАФ

ПРОКИНЬСЬ, НАРЕШТІ...

Народе із трипільських
запорогів,
Древніших за святий Єрусалим, —
Та скільки ж можна
на чужих пророків
молитися,
не вірячи своїм?!

Невже ти, сивий,
хрещений на криці,
І досі віриш, як дитя — у сон,
Що прийде хтось
у царській багряниці
І принесе тобі Новий Закон?

Чи задля того всі гріхи за тебе
Спокутував
Розп'ятий на хресті,
Аби чекать, щоб Він зійшов із неба
Ще й хату твою власну підмести?!

І замість того, щоб йому навзаєм
Воздати за страждання і жалі,
Ти в капустах зіщулився,
мов заєць,
На власній з діда-прадіда землі.

Вставай та вижени співців нікчемних,
Які вже так зарюмсаили тебе,
Що коли кури не склюють знічев'я,
То кіт, їй-бо, у попіл загребе!

Та клич Шевченка крізь
облуддя голе
Обрізаних указів і повчань,
Та просвіти себе його глаголом
І, зрештою, самим
собою стань!

Повстань державно
врівень високостям,
З глибин Трипілля,
як з води й роси,
Щоб, зачудований козацьким зростом,
Запрагнув світ
до тебе дорости!

Борис Олійник

Нові поезії Бориса Олійника
читайте на стор. 11.

Інтерв'ю з поетом, Головою Українського Національного Фонду культури — в наступному числі тижневика.

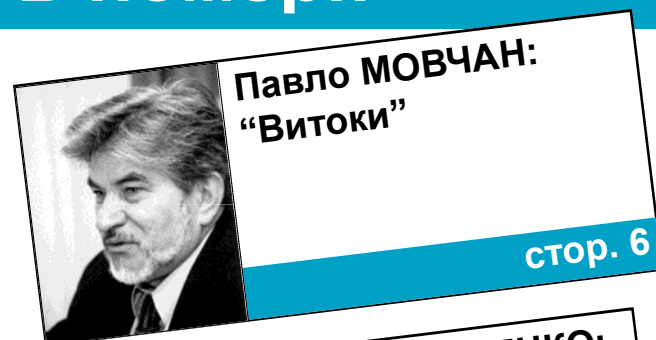
ФОТОПОГЛЯД: «ЛЕТИ, МІЙ КОНЮ!»

фото О. Купчихіна

“Запрягайте, хлопці, коней!” — читайте на стор. 8—9

Сьогодні в номері:

Немає на світі двох однакових людей, як немає двох однакових листочків. У своїй суті кожна річ неповторна. Тому будь-яке порівняння хибне на неточність. Однак з порівняння хочеться почати свою розповідь.

У природі зустрічаються коштовні камені, що справжню цінність здобувають лише після копіткого шліфування. Нові форми і зміст вражають відтак своєю невідомістю, багатством кольорів і тонів, а іноді, розгортаючи породу людських особистостей, осліплюєшся — перед тобою безцінний скарб чаруючої людської обдарованості і таланту. Цей скарб, на відміну від коштовних каменів, людина шліфує сама, залишаючи лише успадковану від природи основу, як і трапилося з людиною, чиє життя було зіткане з чорних і червоних ниток, назва яким музика, поезія, пісня, любов до людей, до народу свого, до своєї сім'ї. По небутті його спливає час. Зайвою окалиною відпали невизнання, невіра в його непересічний талант і зайві емоції. Незалежно від наших побажань виблискують нині і виблискуюватимуть у майбутті грані його геніальної обдарованості, грані творця, новатора і таланту потужної, як сказав би Іван Франко, сили.

Спадає на пам'ять перша зустріч з автором "Червоної руті" Володимиром Івасюком. Це був молодий, міцно збитий хлопець у синій спортивній куртці, з красивими і по-гуцульськи гордими рисами обличчя. Здоровий рум'янець підкреслював весело-спостережливий блиск його очей, а були вони, наче небо після зливи — голубими, очей, на які спадало каштанове сипке волосся. Різьблене підборіддя свідчило про твердий і рішучий характер. Володя невідвратно дивився на поля зеленої Буковини, впливався спостережливим поглядом у зелені вруна свого краю, що миготіли у вікні автобуса. Поля поволі переходили в мрійливі пагорби, віщуючи наближення справжніх синіх гір. Як писала про нього одна канадська газета, Володимир Івасюк — співак синіх гір. Він нестямно любив свої гори. В його піснях вони ставали одухотвореними героями, мріяли, співпереживали і печалилися разом зі своїм автором. У горах він знайшов червону руту, що полум'янітиме вічно у серцях людських вічним вогнем його щедрої і доброї душі, його зачарованості і любові.

Лише вчора-позавчора я став студентом Чернівецького держуніверситету, а того дня вертав додому, з радістю наспівуючи пісні "Смерічки", де брав участь. На щастя, нагодився знайомий журналіст із місцевого телебачення — Жан Макаренко. На зупинці у Вашківцях він познайомив мене з Володею. То було у серпні 1970 року. На час нашого знайомства Володя уже був автором "Червоної руті", яку запропонував редакції телебачення. Головний режисер В. М. Селезінка, який знав його як здібного скрипаля і співака, був здивований. Хлопець приніс пісню. Селезінка проникся текстом пісні і запропонував "оправити" її у видовий ролик з красвидами Карпат і водограїв. На цей час ми вже в "Смерічці" співали одну з Івасюкових пісень — "Я піду в далекі гори" — надзвичайно імпульсивну й життєрадісну співанку. Виявляється, їхали вони до Косова, де пінуться напрочуд красивий водоспад Гук. Там оператор Дмитро мав зняти той видовий ролик, і Володя із захватом розписував кожен кадр, кожен куплет. Отож знайомство з тим Івасюком закарбувалось у душі і буде зі мною завжди. Зустріч і знайомство, однак, перевершили всі мої сподівання. На все життя вразила його особливість характеру — не викладати себе одразу, не обрушувати на голову співрозмовника масу інформації і лавину інтелектуальних режюмувань. Він вводив мене у свій неповторний людський світ поволі, розкриваючи щоразу несподіваними закрутками залишеної у гори, в людей душі, ще більше несподіваного і жаданого залишав на потім. До кінця не розкриваючись, він не давав найменшого приводу пізнати себе у всій своїй складності. Могу лише з впевненістю судити, що Володимир Івасюк жив у чотирьох вимірах. Це був Поет, Композитор, Художник, Людина. Віддати перевагу якомуś одному важко, як і нелегко знайти кожному точне формулювання. Залишається крок за кроком відтворювати його будні і свята. Цим короточасним святам,

власне, більше передували будні, мозольні і напружені, для яких напружена праця залишала короткі години перепочинку.

Першими виконавцями "Червоної руті" — критики, музикознавці і звичайні шанувальники естрадного мистецтва вважають мене і Василя Зінкевича. Це твердження пішло гуляти між людей з легкої руки самого Володимира Івасюка, який завжди зичив популярності своїм колегам і друзям, але пальма першості належить не нам, а самому автору популярного твору. Композитор і поет Володимир Івасюк сам володів чудового тембру і краси голосом, який і окрилив "Червону руту" зі сцени Чернівецької студії телебачення. Цей варіант і слід вважати оригіналом. Наш — просто відомий ширшому загальному слухачів. Свого часу пісня на фоні падаючої бистрої води з-під Гука, водограю побіля Косова в Карпатах, обійшла екрани України і надовго заповонила серця людей.

Непомітно ніби, але впевнено і дуже сходилла його зоря. Шкода лише, що була вона серпневою, короточасною на життєдайне світло. Однак на небі творчості залишила вона незгасний світ. Зоря ця горіла тільки для людей.

Екран багато сприяв його популярності. Добре пригадую жовтневий день 1970 року, після третьої пари відкликають мене на Театральну площу, де готувалася передача "Камертон доброго настрою". На вулиці стояв погожий осінній день, день, ко-

— поезія найвищої проби.

Не знаю я, коли сюди
прийду,
Та залишаю замість
себе квіти,
Ті квіти, що знайшов
у саду
Для тебе, для тебе
я...

Не зітреться ніколи у пам'яті найбільш творчий і тому напружений до неможливого період перед зйомками фільму, коли безсонними ночами сиділи ми на телестудії. Запис фонограми робив знайомий вже Василь Стріхович. Репетиції. Оркестри. Апаратура. Сотні дублів. Переспівано стільки ж пісень. Не знали спочинку не тільки режисери фільму, але й Володя, Софія, Левко, Василь і Марійка Ісак. Над ранок буквально валилися з ніг, але, ледь вийшовши на вулицю, почувши щебет негмамовного птаства, ми ніби відроджувалися. Володя наспівував фінальну пісню про поїзд.

На швидких поїздах

НАЗАРІЙ ЯРЕМЧУК: СПОГАДИ ПРО ВОЛОДИМИРА ІВАСЮКА

ли люди вперше почули у Володиному виконанні "Червону руту" і "Водограй". До самої площі було не пройти. Її обступили сотні людей. З вікон медінституту, де на той час навчався Володя, визирали студенти, сонце сяяло у променях бабиного літа, а над Чернівцями лунали пісні Володимира Івасюка, що сидів на лаві під деревами — смерічками, ялинками (їх недавно викопали і пересадили на інше місце) та розмовляв із дівчиною. Для камери він був недовсяжним. Увага операторів зосереджувалась на безпосередніх учасниках передачі, на Софії Ротару, скажімо. Вона співала пісню "Валентина". Співала натхненно, вражаючи. Подальший злет її тісно пов'язаний з іменем Володимира Івасюка.

Зі сходинки на площі я співав, пригадую, "Юність смерек, мов незрівнянний світ краси...". Оддалік стояли добре знайомі мені Валерій Громцев, Левко Дутківський, Марія Ісак, Софія Ротару, Василь Зінкевич, Василь Селезінка, Василь Стріхович. Останній, тон-режисер місцевої студії телебачення, першим записував на плівку пісні композитора Володимира Івасюка і всіх тих, хто був на площі. Через камеру ми несли глядачам світ не лише краси, але й своїх почувань і мрій. Багато хто з імпровізованої сцени передачі "Камертон доброго настрою" виглядав своє майбутнє. Не один пов'язував його з людиною, що все ще сиділа на лаві під ялинами. Отже, 13 жовтня 1970 року — це день народження "Червоної руті" і "Водограю", що дивно, пісні прозвучали одночасно, а визнання їх людьми було різне. "Червона рута" одразу зацьмурила не лише "Водограй", але й інші пісні.

Після "Камертону доброго настрою" друге життя "Червоної руті" дав однойменний фільм режисера Романа Олексіва. Це своєрідна стрічка з участю цілого сузір'я талантів нашого краю. На чільному місці стояв, звичайно ж, Володя, чимі піснями — "Я піду в далекі гори", "Водограй", "На швидких поїздах" — стали справжньою окрасою стрічки. А чого тільки варта його поезія до пісні Валерія Громцева "Залишені квіти"! Я ніскільки не обмовився

Подолаю свій шлях.
Хай летить до мети,
І легка моя путь —
Здогадалися, мабуть, —
Нових друзів я хочу знайти...

Нарешті, у сінокошому серпні, учасники зйомок зібралися в Яремчі. Володя приїхав з нерозлучною гітарою, разом з якою він перейшов на одну мою фотографію. На композиторові джинси, синій спортивного крою светр. Володя стоїть у колі друзів, перед якими стелиться чарівний світ Карпат. Погляд його ледь замріяний. Голова горділиво відкинута назад...

У Яремчі він часто наспівував одну мінорну французьку пісню. Інтерпретував її напрочуд вдало. Цю пісню співав він в автобусі, коли ми верталися зі зйомок. Співав, задумливо вдвигляючись через заплакані від дощу вікна на присмирнілі гори.

Якщо дотримуватися строгої хронології подій, згаданим зйомкам передували наші зустрічі у Вишніці. До гірського райцентру він приїжджав ранковим поїздом, проводив з нами не одну годину. В результаті народилося чимало оркестрових пісень, цікавих задумів. Наприклад, пісня "Відлуння твоїх кроків", котру згадую я у хвилини душевного сум'яття. Заспівати її Володя запропонував Василеві і мені. Після прослуховування зійшлися на думці віддати твір моєму напарникові по сцені. Вона й прижилася в репертуарі Зінкевича.

З вишницьких зустрічей Володю пам'ятаю завжди веселим і переповненим задумами. Він носив при собі нерозлучний кавового кольору портфель, у якому, крім книг, зошитів, білого халата і стетоскопа, завжди лежав чистий нотний папір. Любив Володя свій портфель по-особливому. Завжди з якимось побожним трепетом клацав замком, витягаючи нові твори. Згодом придбав польський чемоданчик, але запам'ятався він чомусь менше, хоч теж вигойдував його задуми, супроводжував у дорозі. Не менше од валіз дорозі мені спогади про його появу в Будинку культури, ручкався і сідав за стареньке фортепіано. Починав наспівувати...

Одного разу Володя приїхав до Вишніці як ніколи веселий, викликав нас з Василем з Будинку культури і дорогою мовив: "Ану, хлопці, послухаєте зараз..."

Володя сів на найближчу лавку і заспівав:

Ой зробив хлопчина та й дві красні
скрипки,
Розділив надвоє снів своїх красу...

Я не відривав погляду від обличчя композитора. Воно було одухотвореним і непроникним. За його настроїв більше промовляв голос — напрочуд міцний, сталевий і водночас ніжний та розлогий. Цей голос проникав у всі закопелки серця, оживляв легендою і віддалявся-віддалявся, залишаючи по собі біль і терпкий щем.

Ділося нам зустрічатися, але жодного разу не бачив його за робочим столом у чернівецькій квартирі. Складалося враження, що Володя, вічно рухливий, палкий любитель мандрівок, ніколи не замикає себе у чотирьох стінах. Побувавши перший раз у помешканні, я щиро поспівчував йому. Жила сім'я Івасюків по вулиці Маяковського. У Львові йому теж випала вулиця з такою назвою. Телефонний апарат не переставав дзвонити. Добрі знайомі і люди, яких він часто і в очі не бачив, не давали йому спокою. Де тут було до праці!..

Цього разу Володя запросив мене і Василя Зінкевича. Сім'я Івасюків отримала нову квартиру, приводила її до ладу. Донедавна композитор негмамовно бігав по ґаздівству, шукаючи то замки, то шпаклівку, то фарбу, а тепер чекав нас із таємничою посмішкою.

— Так що, діду, треба їхати до Москви. Викликають на "Пісню-71", всесоюзний фінал. Під оркестр Силантьєва ти, Василь і я повинні заспівати "Червону руту". Аранжувати пісню доведеться мені особисто. Для великого складу не пробував ніколи, але треба...

Побачивши в наших очах радість і схвалення, Володя сів за свій рояль. Взяв ля-мінорний акорд.

— Отут, я думаю, — сказав він, — краще буде, якщо замість жіночого голосу

прозвучить гобой...

До Володі на квартиру ми приходили кілька днів поспіль. На телефонні дзвінки просто не зважали, поринувши з головою у роботу. На своєрідних репетиціях Зінкевич і я наспівували пісню, а він зв'язав оркестровку.

Майже усі оркестровки, до речі, Володя завжди писав сам. Кожну він сприймав, наче "уберю" людини. Часто любив повторювати: "Від того, як одягнеш пісню, значною мірою залежатиме її звучання". Йому як авторові легко було знаходити найпотрібніші шати. Особливо він полюбляв писати партії "для дерева", тобто для дерев'яних духових інструментів — гобоя, флейти, фагота. Під час наших репетицій на його роялі лежали також томи для оркестрування великих симфонічних творів. Вони ніби виявляли його давні наміри підкріпити свої знання консерваторською освітою.

До Москви вилітали ми грудневим холодним ранком. У літаку, тримаючи ноти на портфелі, Володя дописував оркестровку. До надсадного реву двигунів його пам'ять долучала голос флейти, гобоя, скрипок і... хвилювання, хвилювання...

На Буковині ми залишили справжню золоту осінь. Москва зустрічала снігом. Він збивав нас із ніг на аеродромі в Биково. Ледь дотягнулися до електрички. Впавши у крісла, полегшено зітхнули.

Фінал конкурсу "Пісня-71" зібрав чимало зірок тодішньої естради: Магомаєв, Хіль, Кобзон, Зікіна, початкуючий Лещенко... Десятки відомих імен. До участі у конкурсі допускалися навіть композитори без консерваторських дипломів. Тепер їм чомусь закрито дорогу. Через необдумане, як на мене, обмеження, скільки чудових пісень ми не почули взагалі або ж почули з непростимим запізненням.

Наш вихід на сцену. Ми з Василем з'явилися у білих, стилізованих гуцульських костюмах. Сліпуче сяяли прожектори. Телевізійні камери, наближення хвилюючої хвилини відчутно зв'язували поведінку. Та ще великий симфонічний оркестр. Після заключного голосу гобоя ми взяли перші ноти. Після конкурсу критика назвала наш виступ визначним. Володимирові Івасюку було вручено диплом лауреата фестивалю і мініатюрний рояль з написом "Пісня-71". Усім нам ще подарували метрові макети Останкінської вежі, де ми залишили один одному автографи. Це немеркнуча пам'ять про наше перше перебування у столиці.

Не минуло й року після виступу на "Пісні-71", як "Смерічка" на крилах "Водограю" і "Горянки" Левка Дутківського стала лауреатом Всесоюзного телеконкурсу "Алло, ми шукаємо таланти!". Йому передувала, до речі, не менш хвилююча для нас подія — півфінал у Чернівцях. Він проходив у Мармуровій залі університету. З мікрофоном у руках до Володі підійшов ведучий програми Саша Масляков. Композитор від хвилювання почав було червоніти, але швидко опанував себе:

— Вчуся в медінституті. Пишу пісні. Мій улюблений ансамбль "Смерічка"...

Володя говорив повільно, виважуючи кожне слово. Дехто пам'ятає, напевне, його інтерв'ю в телепередачі. Немає сенсу його повторювати. Залишається лише додати, що говорив він чистісіньку правду. Не загравав із глядачем. Дивуватися не доводиться, бо акторства він не терпів, хоч популярність серед шанувальників естрадного мистецтва, специфіка творчості композитора створюють відповідно сприятливий ґрунт.

Виступали ми також на заключному концерті "Пісня-72". Наш "Водограй" здобув популярність. Володі, з-поміж інших маститих композиторів, було вручено знайомий мініатюрний рояль — другу нагороду за участь у фестивалі всесоюзного рангу.

"Смерічка" на якийсь час згорнула свою діяльність. Здавалося б, мало запанувати затишшя, але то тільки здавалося. За ансамблем закріпилася слава першого ВІА України. Пісня і фільм "Червона рута" дали назву колективові Чернівецької філармонії на чолі з Софією Ротару. Через рік у Дніпропетровську виник ансамбль "Водограй", а про любов глядачів вже годі й говорити. "Смерічка" пустила в нашу землю, людські серця глибоке коріння.

З якогось часу обласна філармонія почала вести переговори з окремими учас-

никами ансамблю. Левко, Василь та я приватно з Вижицею не захотіли. На професійну сцену подалася лише Софія Ротару, яка включила до свого репертуару чимало наших пісень. Це, крім "Червоної руті", "Водограю", "Відлуння твоїх кроків", "Залишені квіти", "У Карпатах ходить осінь" Левка Дутківського, згодом надійшла черга і до "Двох перстенів", "Пісні...", "Двох скрипок".

Але спокуса "великої сцени" взяла всім таку гору. З першого квітня, після довгих "торгів" і обіцянок з боку тодішнього заступника директора філармонії Фаліка, "Смерічка" офіційно почала вважатися колективом філармонії. День сміху обернувся для нас майже плачевно. Жодна з умов не була виконана. Попри все, любов до мистецтва та можливість нести зі сцени кращі твори естради примусили забути про тимчасові труднощі. Ми спалили мости до повернення у Вижицю на самодіяльну сцену. Попереду були нові зустрічі із самотнім і талановитим композитором Володимиром Івасюком.

По довгій перерві Володя зустрівся зі "Смерічкою" у Києві, де ми готувалися до відповідальних концертів. Натхненний, як завжди з гумором, він любив смачно посміятись і своєю веселістю заряджав інших; споряджений ластами і підводною рушницею, затримався з нами, щоб показати кілька нових пісень, хоча його чекали у Бердянську, на батьківщині матері, батьки.

У Київській філармонії є дуже гарний старовинний зал і чудовий рояль, не знаю, який вигляд має той зал після реконструкції зараз, але коли Володя загравав нову пісню "Два перстені", він став у стократ краший. Ця пісня і понині у моєму репертуарі у віночку по-пурі на теми пісень "Смерічки". Там є і "Червона рута", "Водограй", "Золотоволоска", яку він чомусь не любив і завжди просив зняти її, не записувати на платівку, не співати на телебаченні, але на диво, ця пісня завжди подобалася людям, і понині приходять на сцену записки, листи, щоб виконати цю пісню або прислати ноти і слова.

Того ж літа в Криму проводився перший всесоюзний фестиваль "Кримські зорі", який пізніше перетворено у міжнародний, і на закінчення його до Сімферополя засмаглий, чорний як негр, приїхав Володя. Колектив поїхав додому поїздом, а я і Володя летіли літаком. Ми поспішали вулицями полуденного, спекотливого міста до філармонії, у прохолодний затишок залу, де було комфортно. На той час у мене було кілька задумів по вокалу, по манері виконання голосового діапазону, і я вдячний йому, що у скрутний момент одержав потрібну пораду і допомогу.

Раптом він своїми немусичними пальцями зробив стрімкий пасаж на фортепіано і заспівав нову пісню, яку я, на жаль, не заспівав:

Коли між нами не було нічого...

То був уже новий Володя. Відчувалася філософія як у віршах, так і у музиці, тонке відображення високих нюансів любові, переживань пронизувало твір невидимими променями справжньої поезії, поезії-музики.

Володя з сестрою Галиною перевелися на навчання до Львова. Наші зустрічі стали нечастими. Доля залишилася до нас прихильною. І він попросив нас допомогти в організації концерту для студентів Львівського медінституту.

Число 13 мала квартира у Львові, куди Володя невдовзі переїхав, вступивши до тамтешньої консерваторії і заодно закінчуючи медінститут. Незважаючи на свою так звану "нещасливість", воно не принесло студентові-композитору несподіваних прикрас. Навпаки, зі Львовом пов'язаний більш плідний період його творчості. Що могло дати навчання у Чернівцях? Одні неприємності. Його натура не вклада-

ла у звичні рамки вузу, надто вже "випирала" пристрасть до творчості. Нікому не секрет, що навіть до медінституту, крім людей, покликаних до медицини, приймають спортсменів і артистів, на різні необхідні випадки. Володя був приємним винятком, по-справжньому творчою людиною, якій наука давалася також легко. Це зможе підтвердити кожен з викладачів інституту, що зараз живі-здорові. Однак вчитися йому було важко. Вислів "у своєму краї пророків нема" спрацював безвідмовно. Популярність композитора і клопоти звичайного студента зжитися не могли, були добрим підґрунтям для заздрісників. Дехто аж надто ревниво дбав за честь вузу, замість любові і доброзичливості створював йому байдужість, а почасти і відверте глузування з покликання. А у Львові Володя чекали умови, сприятливі для закінчення інституту і вступу до консерваторії. Табличка з цифрою 13 на дверях його квартири вигідно підкреслювала "справжню турботу" про талант.

І ось під вечір ми виїхали у напрямку Галичини. Першою перешкодою на шляху був міст через бурхливий Черемош. Ни-

Володимир Івасюк та Софія Ротару під час концерту. Фото з музею Володимира Івасюка, м. Чернівці

нішнього мосту з Вижиці на Кути ще не було, транспорт, навіть пасажирський, йшов убрід. Ніколи не забути відчуття, коли переповнений автобус натужно долав дикий опір води, перевалювався з каменя на камінь і досить прозоро обіцяв перекинутися. Ще скоріше мав загложити двигун. Не одному з нас, як ми згодом дізнавалися, думалося: "Зупинись техніка посеред течії — прощай, щасливе майбутнє ансамблю". На щастя, все обійшлося гаразд, але шлях "Смерічки" потому був не з легких, схожим на дорогу через оспіваний Черемош.

Древній Львів зустрів ніби трохи похмуро. Згодом ми переконалися, що за його похмурістю, як у людей, ховається не підробна краса і велика щирість. Люди міста Лева зустріли наш виступ, ба ще раніше прибуття, несподівано приязно. Концерт проходив в академічному театрі імені М. Заньковецької. Ставлення львів'ян до ансамблю ми зауважили вже з того, що до зали було ніяк пройти. Перед диверма юрилися сотні людей. На сторожі нашої безпеки стояв наряд міліції. Вдавалися до службових заходів. Любов до улюблених артистів прокладала дорогу ще не через такі "пробки". Ця любов часто супроводжувалася дружніми оплесками. Концерт, що називається, пройшов "на ура". Наприкінці спалахнули справжні овації, особливо після того, коли на сцену вийшов Володя. Вдячність публіки невдовзі змусила взагалі забути про тимчасові наші труднощі. Це

найвища оцінка, яку тільки може бажати собі служитель сцени. Вона не зрівняється навіть з найвищими відзнаками і захвалюваннями преси.

Не можу не пригадати виступ "Смерічки" після присвоєння їй обласної комсомольської премії ім. Героя Радянського Союзу Кузьми Галкіна. 1972 рік. Звітний концерт з нагоди знаменної події. Проведення його пропонувалося в актовому залі університету. Ще задовго до концерту п'ятачок по сусідству був заповнений ушент. Найбільш енергійні шанувальники "Смерічки" рвуться у двері. Чергові з обкому комсомолу розгублені. Зал не може вмістити навіть п'ятої частини бажаючих. Якись спритники почали дертися на другий поверх, аби проникнути всередину через розбите вікно по водостічній ринві. Досі не пам'ятаю яким чином, все-таки мені вдалося пройти крізь двері. Найкраще було, звичайно, сховатися у тиші роздягальні. Відносний, звичайно, бо зовсім поруч інструктор обкому комсомолу викликав наряд міліції, а наша чергова адміністратор ще не приїхала, та чи допомогла б і вона навести порядок. Відсутність квитків і малі розміри залу — навряд чи такі аргументи подіяли б на бажаючих потрапити на концерт.

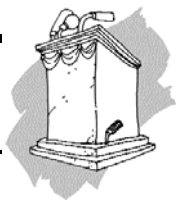
Невдовзі у засклені двері службового входу постукав розпашілий Володя Івасюк. Не знаючи його в обличчя, чергова навідріз відмовилася його впускати. Довелося все пояснити. Композитор зайшов до середини без жодного ґудзика на пласці. Сестра Галя стукала йому крок у крок. "Що ж то діється, діду — запитав він зі своїм традиційним зверненням, — так, чого доброго, солістів навіть не пропустять. Ви всі у зборі?".

Невдоволення у голосі не було. Володя радів прихильності глядачів, але не тією радістю, яка заважає людині бачити різницю між прихильником "за переконаннями" і "за модою".

Володимир Івасюк був переконаний, що справжня цінність ансамблю перебуває у прямій залежності від тривалості глядацької любові. Ділив публіку на секундних і справжніх, котрі не відкидаються від улюбленого колективу навіть тоді, коли загаль скидає його з п'єдесталу, на який сам же і зніс. До творців сценічного дива прихильники часто ставляться сліпо. Ці прихильники приходять і пропадають, до зали веде кожного менше потяг, більше — мода, тотальне визнання або ж випадковість. Вмостившись зручніше у кріслі, вони хочуть — і край тут! — чути лише те, що їм до вподоби, не роблячи знижок, але Володя ніколи не йшов і не радив нам іти на компроміс із глядачем. Передусім — мистецтво. А воно — річ примхлива, виключає з себе "золоту серединку", названу кимось рятівною.

Володимира Івасюка визнавали як талановитого композитора і водночас любими. Не кожному дано поєднувати в собі часто діаметральні поняття. Йому вдавалося. Його оголошували "улюбленим", але він особисто такого підходу не сприймав. Шануючи любов і похвалу людей, яких цінував, автор "Червоної руті" досить поблажливо ставився до ажіотажу збоку. Володя добре знав про жорстокість глядача. Застілля, зустрічі, компліменти і часте зловживання спиртними напоями позначаються неодмінно на вимогливості до себе, призводять до переоцінки власних можливостей. Поволі ідея втрачає непересічні якості і прописується в межах досяжності. Непростимо боляче, коли поблажливості і вино взаємозв'язані.

...Що ж то робиться, діду? — промовив Володя, потираючи синець під лівим оком. Обернувшись до сестри, він додав, — ось тобі, Галя, і "Смерічка"! Ти коли-небудь сподівалася на подібне?!...". Це був не тільки успіх "Смерічки". Можливо, лише на третину. Дві частини його Володя міг приписати собі, своїм пісням, за які часом одержуєш синці і втрачаєш ґудзики...

ПРИЗНАЧЕННЯ МЕДВЕДЧУКА МОСКВА ВІТАЄ

Перша половина червня була позначена масовими кадровими переміщеннями в Україні: у 12 регіонах Президент звільнив з посад цілу низку "губернаторів" та ще більше — голів районних держадміністрацій, призначивши намісників нових людей. Кадрові зміни відбулися і на вершині владного Олімпу: у гаранта з'явився новий перший помічник — Сергій Львович, — а директорське місце у державній компанії "Укрспецекспорт", що займається торгівлею зброєю, яке звільнилося після Малева, що нагло загинув у автокатастрофі, зайняв одіозний екс-міністр оборони Валерій Шмаров.

Та найбільший резонанс, звичайно, викликав злет з-під купола Верховної Ради просто у крісло голови Адміністрації Президента Віктора Медведчука. Власне, це не було особливою несподіванкою — Віктор Володимирович цілком заслужив такої ласки під час минулих виборів та активною роллю у нинішній "спікеріаді", — але викликало цілу зливу коментарів у середовищі політиків та у засобах масової інформації. Це пояснюється тим парадоксом української реальності, що посада директора канцелярії, хай і найвищої, відкриває доступ до серця Президента і стає ключовою в державі. Той, хто обіймає її, стає безпосередньо причетним до формування напрямків розвитку політики, економіки і надто — до добору та розстановки кадрів у виконавчій вертикалі.

Перетасування кадрової колоди викликане двома факторами: "розборками" після минулих виборів (парламентських) та прицілом на майбутні (президентські). Останній фактор має вирішальне значення, оскільки від нього залежить майбутнє самого нині діючого Президента. Безславна епоха правління Кучми, позначена руїною України і зубожінням народу,

убивствами політиків та журналістів, звинуваченнями глави держави у кримінальних злочинах, — ця епоха однозначно має відійти в історію та, на жаль, далеко не райдужною сторінкою. Самому Леонідові Даниловичу можна уникнути відповідальності перед народом лише двома способами: або за московським сценарієм підготувати собі надійного спадкоємця, який забезпечить йому і родині довичну недоторканність, або за середньоазіатським — продовжити собі за допомогою змін до Конституції чи референдуму термін перебування у президентському кріслі. Жоден з цих варіантів не виключається, але обидва потребують відданих кадрів на найвищих щаблях державної влади.

Чому вибір випав на Мед-

свою вірогідність Леоніду Даниловичу.

По-друге, він цілком підтримує проросійську орієнтацію Президента, має добрі зв'язки з російським бізнесом і політикомом. Виявив себе послідовним прихильником остаточного зросійщення України через надання російській мові статусу офіційної, тобто державної. Недарма московські політики схвально зустріли призначення Медведчука і не приховували свого задоволення.

По-третє, Віктор Володимирович — жорсткий і цілеспрямований політик, який здатен не гребувати ніякими засобами для досягнення мети. Ідеологічний антипод націонал-де-

ПОГЛЯД ВІТАЛІЯ КАРПЕНКА

потреба), ніж залишати можливість для самостійних маневрів у Верховній Раді.

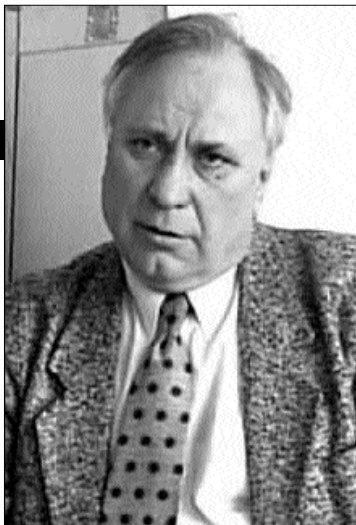
Словом, Леонід Кучма, виходячи з власних інтересів, зробив не найгірший вибір, призначивши Медведчука головою своєї Адміністрації.

А що це означатиме для України?

Навряд чи вона буде у вигрші. Найперше, постать Віктора Володимировича не є найкращою на цьому важливому посту, якщо виходити з національно-моральних критеріїв. Його карколомний успіх у бізнесі винесено за дужки: аргументи на кшталт того, що такі шалені гроші неможливо чесно нажити за короткий термін, тут не підходять, а щоб заглибитися у всі перипетії бізнесових його ходів, треба проводити спеціальне розслідування. А от у біографії нинішнього головного Адміністратора країни є певні моменти, які, м'яко кажучи, кидають тінь на його образ. Віктор Володимирович, шукаючи прихильності у львів'ян, якось обмовився, що його батько належав до ОУН, за що був репресований. Дмитро Чобіт у своїй книзі "Нарцис" досить переконливо доводить, що це не так — батько працював у 1942 — 1943 роках у німецькій установі "Arbeitam" в окупованому Корніні на Житомирщині, яка займалася примусовим вивезенням молоді на роботи в Німеччину. За це був осуджений не традиційною репресивною "трикою", а воєнним трибуналом за дещо іншою статтею, ніж це подає його син.

Той же Дмитро Чобіт наводить документи про те, що Медведчук у ранній юності перебував під судом у кримінальній справі за жорстоке побиття підлітка у свою бутність командиром комсомольського оперативного загону. Українці традиційно негативно ставляться до підсудних, тим більше, коли виявляється жорстокість до малолітніх і жінок.

Та найбільше, що викликає його несприйняття національно-демократичним загалом, — це участь у політичному судовому процесі в ролі адвоката поета-патріота Василя Стуса, проти волі останнього. Попри висловлену недовіру, протести і заперечення з боку

підсудного, адвокат узявся його "захищати". У своїй промові на суді, як свідчить московський самвидавський журнал "Хроника текущих событий", адвокат Медведчук сказав, "що всі злочини Стуса (підкреслення моє — В. К.) заслуговують покарання, але він просить звернути увагу на те, що Стус, працюючи в 1979 — 1980 рр. на підприємствах Києва, виконував норму, крім цього, переніс тяжку операцію шлунка". Тут коментарі, як кажуть, зайві.

Але то все, можна сказати, в минулому часі. Але те, що у теперішньому, також не викликає захоплення: не зовсім високоморальна, як доводить Д. Чобіт, участь у так званих "оксамитовій революції" у Верховній Раді, неприваблива роль у зміщенні Віктора Ющенка з посади прем'єра, відстоювання двомовності — усе це та інші його "досягнення" настановляють на висновок, що українського у Вікторі Медведчуку дуже мало.

Зрештою, найчіткіший критерій в оцінці цього діяча — це реакція Москви на його призначення. Стут уже можна бути певним: те, що схвалює Москва, аж ніяк не на користь Україні.

Дай Боже, щоб це було не так.

14.06.2002

МОСКОВСЬКА ЦЕРКВА ПРЕТЕНДУЄ НА ГОЛОВНІ СВЯТИНІ ЧЕРНІГОВА

Українська Православна Церква
Керуючий Чернігівською єпархією

24 квітня 2002 р.,
№ 128.

Голові Чернігівської обласної
держадміністрації Бутку М.П.

Шановний Миколо Петровичу!

Ми щиро вдячні нашому Президенту України Леоніду Даниловичу за розуміння і справедливе вирішення особливо гострих питань сьогодення, пов'язаних з відновленням порушених прав і релігійних організацій, створенням сприятливих умов для утвердження принципів свободи совісті.

Протягом багатьох років ми даремно звертались у різні державні структури щодо повернення нашій Українській Православній церкві храмів, що використовуються не за призначенням, такі, як: Чернігівські Борисо-Глібський, Свято-Катерининський, Свято-Іллінський та інші, що знаходяться на території нашої єпархії.

Сподіваємось на Вашу підтримку і допомогу у вирішенні цього болючого питання і органи місцевого самоврядування, нарешті, повернуть нам колишні культові будівлі, інше церковне майно (в тому числі приміщення), що перебувають у комунальній власності і використовуються не за призначенням.

З повагою та молитвами за Вас
МИТРОПОЛИТ ЧЕРНІГІВСЬКИЙ І НИЖІНСЬКИЙ.

(Подано точно у відповідності з оригіналом, зі збереженням мови і правопису).

Довідка "Сіверщини". У Чернігові знаходяться історичні пам'ятки всеукраїнського і європейського значення, в тому числі 5 православних храмів домонгольського періоду — більше, ніж будь-де, включаючи столицю України Київ. З цих п'яти храмів два уже сьогодні належать Чернігівській єпархії УПЦ Московського патріархату, яка й подала надруковану тут заяву. Це Спасо-Преображенський собор (1036 р.) — найдавніший з уцілілих православних храмів, давніший навіть від Софії Київської, а також Успенський собор Єлецького монастиря (це нині монастир Московського патріархату). Ще одна церква домонгольського часу — П'ятницька — належить єпархії Київського Патріархату.

Таким чином, УПЦ Московського патріархату вимагає собі "на своїй території" і решту найдревніших храмів Чернігова, в тому числі собор на честь перших святих Русі князів Бориса і Гліба.

Катерининська церква, яка красується при в'їзді в Чернігів, була споруджена наприкінці XVII століття на честь бойових перемог українських

рата Віктора Ющенка, якому не вистачить і авторитету якого боїться Кучма, Медведчук є тією фігурою, за допомогою якої розраховують якщо не знищити Ющенка як політика і претендента на президентський пост, то, принаймні, підірвати його популярність у народі. Особисті амбіції Медведчука, якого теж приваблює президентське крісло, у цьому також можуть відіграти неабияку роль.

По-четверте, особистість Медведчука цілком вкладається у президентську тактику так тасувати своє оточення, щоб жоден із кланів не мав вирішальної переваги. Був час, коли зв'язку "Медведчук — Суркіс" дещо відсунули від Банківської, бо вона почала перебирати міру. Та коли надто висунувся і посилювався донецький клан, прийшов час наблизити її знову.

По-п'яте, прагматичного, напористого і самодостатнього політика, готового на несподівані кроки, безпечніше тримати біля себе, під надійним контролем (завжди можна одним розчерком пера звільнити, якщо відпаде у ньому

ОБЛИШ НАДІЮ, ЯКЩО ВТРАПИВ НА ПАРТІЙНИЙ САЙТ

Віртуальне партійне життя переважно протікає в'яло — на сайтах блоків і просто партій можна знайти "свіжі" новини аж за березень-квітень, портретну галерею лідерів анфас і в профіль, ще — програми, статуту та іншу обов'язкову нудоту. Нагод "відтягнути" Інтернет-гурманові мало — хіба що зайти в партійний чат або поспілкуватися з дорогим вождем чи просто месією через e-mail — і то не завжди.

Зате активно спілкується з народом засобами Інтернет-пошти Юлія Тимошенко, що засвідчує сайт однойменного блоку. Тональність усіх послань до неї однакова — Юля-краса, натуральна коса, мамо ти наша всенародна. Бодай для годиться — жодного лайливого чи хоч би критичного листа. Що такі не надходять — повірити важко, швидше адміністрація сайту активно фільтрує пошту для Тимошенко.

Суркіса та інших есдеків на партійному сайті відвідувачі люблять менше, або зовсім дивною любов'ю, активно цікавлячись, "когда эти медведчуки" та інші "сгинут". Віртуальним гостям сайт пропонує відповісти на запитання тесту про ваші політичні уподобання. Згідно з його результатами, які кнопки не натискай, все одно виявишся есдеком — навіть коли сам про це вперше чуєш. Варто лише відповісти, що серед квітів більше подобаються троянди, а народна гра — це матчі "Динамо". Просто, як словниковий запас посла Росії Черномірдіна, якого з днем його країни на есдешній веб-сторінці привітав В. Медведчук.

Російською спілкуються в Інтернеті і українські комуністи — сайт КПУ повністю іншомовний і райдісними вкрапленнями державної. Його відвідувачі недавно були стурбовані актуальною для них проблемою — про переваги "красоти слога Троцького" над лєнінською стилістикою. А далі — за Симоненком: бий НАТО, рятуйся

від Ющенка.

Від нього ж рятують на сайті "Єдиної України", закликаючи нет-користувачів порівняти показники досягнень урядів Віктора Андрійовича і Анатолія Кирилівича. Зрозуміло, що в Кінах все виходить краще — навіть молоко, цукор і м'ясо за його правління коштують дешевше, ніж за Ющенка. Хоч Лук'янівський ринок у Києві з цим чомусь не погоджується. Але людям, що просявають харчоблок у всесвітній мережі, мабуть, видніше — їм до "єди" ближче.

Але страшно далекі вони від народу — як і соціалісти. І в тих, і в інших відсутні форум і листування з відвідувачами, хіба що до Олександра Мороза можна написати листа без жодної гарантії отримати відповідь — про це принаймні чесно попереджають.

Хоч усіх, хто наважиться на серфінг по партійних сайтах, можна було б попередити словами з "Пекла" Данте: "Облиш надію всяк, хто сюди входить".

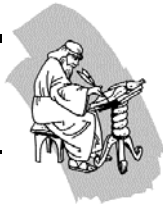

Фото О. Кулякметова

ЗБРОЯ ДУХОВА

— Володимире Івановичу, чому саме *“Армія Богдана Хмельницького”* стала темою Вашої кандидатської дисертації?

— Очевидно, не оминати довго, але цікаву, характерну тому часові, майже детективну передісторію.

Закінчуючи у 1972 році факультет журналістики Київського університету імені Тараса Шевченка, я уже працював у редакції газети *“Сільські вісті”*. Так я одержав відрядження на Полтавщину, де випадково дізнався про Миколу Духова. Мабуть, і сьогодні це ім'я багатьом українцям невідоме, але, побачивши тоді фотографію людини із трьома зірками Героя Соціалістичної Праці, дізнавшись, що він — лауреат Ленінської і п'яти державних премій СРСР, генерал-лейтенант, родом із села Веприк під Гадячем — я просто повністю був поглинутий пошуками інформації про цю людину. За що ж йому тричі дали звання Героя Соціалістичної Праці? У некролозі написали так: “за створення нових конструкцій танків і нової оборонної техніки”.

Як виявилось згодом, колишній сільський хлопець Микола Духов з довоєнного часу і до 1948 року працював над суперпотужними радянськими танками, а з 1948 року — перейшов у атомну промисловість. Наш земляк творив вибуховий пристрій першої радянської атомної і водневої бомб, і сьогодні можна стверджувати, що без нього не було б тих випробувань, не було б атомної техніки на той час у Союзі.

З дивних, як на мене, причин Духов був засекречений як творець атомної зброї. Про танки ще щось можна було говорити, але про решту — ніде нічого.

Про усе це я дізнався набагато пізніше, на початку шукуючи, де міг, хоч якусь інформацію про нього. Написав до ленинградського заводу імені Кірова, де він працював до війни, знайшов людей, які з ним працювали, зв'язався з ними, діставши дозвіл приїхати і збирати матеріали для журналістського нарису... Довгий час, проте, був завантажений роботою в редакції, не смів ще як студент просити відрядження аж до Ленінграда і Москви, де жила сім'я Духова після його смерті. Аж ось редактор Микола Іщенко як Голова державної комісії, що приймала у нас держспит, дав мені тиждень волі на підготовку, — я ж йому — “хочу у відрядження”. Він підтримав мене.

У Ленінграді уже чимало довідався про геніального конструктора танків Духова, але спостеріг якусь неповноту доступу до інформації. Зрештою, колишній директор Кіровського заводу розповів більше про конструктора, заступника головного конструктора, головного конструктора заводу. Ісак Зальцман із Вінниччини (уже покійний), що був у роки війни наркомом танкової промисловості Союзу, відкрив мені Духова ще як провідного розробника атомної

Перейславська рада, очевидно, має справді епохальне значення. Вона на державному рівні заявила, що історія — міф, суб'єктивізм і політика. Вона легко довела, що історична правда залежить винятково од державної могутності інтерпретатора історії сьогодні і завтра. Переяславська рада як “возз'єднання двох народів у єдиний радянський” — хочеться нам того чи ні — не є абсолютним міфом, і радянський тоталітаризм “добре” попрацював, усуваючи “необ'єднувані”, щоб довести це.

Доки не маємо тієї державної і національної сили, яка потрібна для спростування усіляких переяславських міфів сьогоднішніми реальними фактами, доки пам'ятатимемо і не відкупимо перед Богом кров усіх загиблих через подібні “міфи” українців — доти маємо відзначати Переяславську раду. Тому цикл матеріалів

репресовані у 1938 році... Власні пошуки і дослідження припинилися у тому 1979 році, коли затверджував тему кандидатської дисертації як “Розвиток танкобудування у Радянському Союзі напередодні війни”. Тему через секретність забракували, і я в пошуках іншої опинився на святкуванні 325-річчя Переяславської ради.

АРМІЯ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО, РАДА

ВІД ТАНКІВ І АТОМНОЇ ЗБРОЇ УКРАЇНЦЯ МИКОЛИ ДУХОВА ЧЕРЕЗ АРМІЮ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО ДО ПЕРЕЯСЛАВСЬКОЇ РАДИ

більш кумедно було, коли на вимогу пред'явити партквитка (допускалися до архіву лише члени партії) я відповів “немає” (був лише комсомольцем). Це зрозуміли так, що я його просто забув, і заступник директора архіву допустив мене до особової справи Духова.

Як сьогодні пам'ятаю той гарний погідний день 1972 року, у вікно бачу бані Смольного собору в Ленінграді і думаю: що ж написав Микола Леонідович у той важкий воєнний час, коли боялися національності “українець”? Дивлюсь — “українець”, “рідна мова — українська”. Справді відчув тоді національну гордість, виразно самосвідомив себе українцем...

Двічі їздив до Челябінська, де завод Кірова був під час війни в евакуації. Спочатку не пустили до архіву — треба було дозволу КГБ, який мені ніхто не хотів давати. І лише через півроку, коли я вдруге туди прилетів із дозволу, допустили. Таким чином, у 1975 році з'явилася книжка “Микола Духов” у серії “Славетні імена” видавництва “Молодь”, щоправда, лише про його танкову діяльність. Книга ця і привела згодом мене до армії Богдана Хмельницького. Бо коли я став більш-менш відомим у союзному середовищі танкістів, ветерани Харківського танкового заводу імені Комінтерну (нинішній завод імені Малишева) звернулися до мене із проханням написати книгу про історію Т-34, створеного 1940-го року в Харкові. Не раз пізніше зустрічався з одним із творців Т-34 (ініціатором ідеї написання книги), батьком московської письменниці Лариси Васильєвої Миколою Кучеренком. Він “вивів” мене на Морозова, генерального конструктора засекреченого тоді Харківського заводу, але той припинив будь-які контакти зі мною, коли дізнався, що я писатиму у про тих конструкторів, які були

про цю подію у тижневику “Слово Просвіти” треба сприймати як належне виконання Указу Президента “Про відзначення 350-річчя Переяславської козацької ради 1654 року”. Питання — за яким міфом буде відзначати раду сам Президент та його чиновники.

Наразі наш гість — доктор історичних наук, професор Київського Національного університету імені Тараса Шевченка **Володимир Іванович СЕРГІЙЧУК**. І, можливо, історія про те, як випускник факультету журналістики, опинившись у полтавському селі, дізнався, що там народився невідомий тричі Герой Соціалістичної Праці (єдиний в Україні), лауреат Ленінської і п'яти державних премій СРСР — набагато цікавіша від переяславської (теж присутньої тут). Адже Володимир Сергієвич відкрив засекречену інформацію про співучасть полтавського ге-

— Не треба було далеко йти, щоб з'ясувати історичну правду про ту добу. Вистачало підняти і перечитати “Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России”, скажімо, підняти документи власне Богдана Хмельницького, опубліковані в нас, деякі інші архівні матеріали. Ставала очевидною “похибка” офіційної історіографії: і стосовно Переяславської ради, і стосовно козацтва. У “спецхранах” зберігалися твори Грушевського, які я ґрунтовно оп-

рацював і використовував, у спецфондах знайшов “Записки Наукового товариства імені Шевченка”, праці зарубіжних авторів. Інша річ, що цензори могли у публікації викреслити такі прізвища, як Грушевський, але сам фактаж можна було знайти і використовувати.

— **Ким же були наші козаки насправді, Володимире Івановичу?**

— Наше козацтво фактично породило Кресьська унія, коли князівство Литовське пішло на шлюбний союз із Короною Польською. Ягайло, одружившись із польською королевою Ядвігою, прийняв католицизм і почав його з поляками поширювати в Україні. Саме з того часу почався серйозний тиск на українців західно-українських земель на правому березі Вісли (аж під Краків тягнувся кордон українського етнічного розселення). Міграційні процеси українців з Холмщини, з Підляшшя, з Надсяння, у свою чергу, почали накопичувати наш людський ресурс на межі Дикого поля, де були великі незаймані території. Витворився новий соціальний стан — вільне хліборобство на межі Дикого поля. Так само “уходництво” на промисли на Дніпровські острови у пониззі Дніпра витворили соціальний стан “уходників”, що з сезонного явища згодом перетворилося на постійне. І коли почалася експансія Кримського ханства Турецької імперії на Захід, то першими з ними зіткнулися саме “уходники” та вільні хлібороби на межі Дикого поля. Вони змушені були постійно носити за плечима мушкет і при біді шаблю, бо треба було обороняти себе, родину, господарство, Україну, зрештою. Адже татари могли налетіти у будь-який момент. Стихійна збройна сила далі стає більш організованою

і вдається подекуди навіть до нападу, окремі ватаги починають грабувати турецькі каравани. Тоді їх воля стає умовно узаконеною самим польським королем: коли турецький султан звинувачує короля листовно у тому, що його люди нападають на турецькі каравани, король відмовляється од цих українців, боячись Порти. У відповіді султану король каже: “Це не мої, це — вільні люди, вони вийшли з-під влади господаря”. А в тюркських мовах, між тим, людей, що вийшли з-під влади господаря, називали “козаками”. Звідси — назва наших козаків. Коли ж князь Дмитро Іванович Вишневецький, що усвідомив козаків як нову і перспективну армію українського народу, пішов на Хортицю і збудував укріплення, названі згодом Січчю — з того часу козаки і Запоріжжя стають ядром відродження української держави. Тієї держави, яку в середині XVII століття ми мали у вигляді Гетьманщини...

— **Досі точаться суперечки про факти і міфи Переяславської ради. Що ж ми там мали?**

— Повторю те, що однозначно кажу на лекціях учителям, студентам, військовим. Так, Переяславська рада була, це — історичний факт. Підкреслю лише, що ніхто жодного договору там не підписував, усно домовилися про те, що українське козацтво напише проєкт угоди, відвезе його до Москви, а цар має його затвердити. До того вимагали, як знаємо, від московського посла Бутурліна або підписати угоди від царя тут же, або поклястися на Євангелії (поцілувати його). Бутурлін сказав: “Цар своїм холопам не присягає”. Посилання ж козаків на присягу польського короля відкинув: “Єдиний справжній володар — це московський цар”.

У лютому 1654 року козацька делегація повезла “статті Богдана Хмельницького” (із 23 пунктів) у Москву, цар натомість запропонував 11 пунктів угоди (так звані “Березневі статті”, які не треба плутати зі “статтями Хмельницького”). На жаль, оригіналу статей Хмельницького ми не маємо, те, що нам пропонують — “Список с белорусского письма”, де дяки посольського приказу Московської держави тлумачать угоду зі своєї сторони. Богдан Хмельницький і після Переяславської ради вів свою політику, що працювала на благо України. Інша справа, що існувала імперська та радянська легенда про возз'єднання, яку хтось хоче сьогодні реанімувати.

— **Деякі українці проклинають Хмельницького, інші — славлять. Як нам бути?**

— Я оцінюю Хмельницького як видатного державного діяча, воєначальника і дипломата. Завдяки йому була відроджена українська держава Гетьманщина і цього ніхто не заперечить. Руїна почалася тільки тому, що наші суди змогли поманити булавом полтавського полковника Мартина Пушкаря і кошового Запорозької Січі Якова Барабаша. Це був початок поділу України (проголошення запорожцями гетьманом Брюховецького і далі).

— **Указ Президента про відзначення ради у Переяславі можна вважати політичною позицією керівництва держави?**

— Політики можуть мати свої плани, вони можуть шукати компромісів, але коли йдеться про конкретні історичні факти, то на першому плані — істина і національні інтереси. Не протестую проти відзначення — просто доношу правду про Переяславську раду. З іншого боку, не певен, чи всі історики будуть цю правду доносити. Треба усвідомити, що ж хочуть ініціатори Указу одержати в результаті, і ЗМІ мають прерогативу в цьому. Поставити питання Президенту, його Адміністрації, а тоді — діяти. І головне — не треба лягати росіян, поляків чи інших. Їх президенти чинять так, як того вимагають національні інтереси їхніх держав. Дай Боже, щоб так працювало і наше керівництво держави.

АВТОРИТЕТНА
ДУМКА

— Скажіть, будь ласка, що Ви вважаєте основою нашого здоров'я?

— Загальновідомо: здоров'я — найцінніший скарб людини. Тому боротьбу за здоров'я моїх співвітчизників я вважаю боротьбою за національні інтереси України. І переконаний, що гарантією нашого здоров'я є здоровий спосіб життя (ЗСЖ). Разом із тим ЗСЖ — це прагнення не тільки до фізичного здоров'я, але, передусім, до духовності, любові до Бога, стосовно ближнього — до взаємоповаги. Тільки в такому розумінні — поєднанні духовного з фізичним — усі великі українці розуміли й розуміють ЗСЖ. І сьогодні здоров'я визначається як забезпечення комплексу позитивного морального, психічного, фізичного та соціального стану людини. Якщо з таких позицій розглядати здоров'я громадян України, то виходить, що вони майже всі хворі.

— Отже, здоров'я людини визначає її психоемоційний стан?

— Науково обґрунтовано: якщо людина не любить ближнього, — не те, щоб з ним обніматись, цілуватись, а просто не поважає його (богоподібного) — це — хвора людина. А що ми бачимо на прикладі сьогодишнього стану стосунків між людьми?! Суцільні неврови та гнів — на ґрунті комплексу неповноцінності.

— І як же Ви збираєтесь запобігти цьому станові? Стосунки ж між людьми складаються роками...

— Сьогодні українець — це борець. І ми, українці, у себе вдома мусимо боротися не тільки за ЗСЖ, але й взагалі за право називатися українцями, за украї-

ДОКТОР МЕДИЦИНИ, ПРОФЕСОР
ДЕМ'ЯН ГОРБАТЮК:
«МУСИМО СТАТИ НАЙВИТРИВАЛІШОЮ НАЦІЄЮ»

нознавство, за екологію нашої душі. Тому кожна свідомо українська сім'я зобов'язана подбати про належний психоемоційний стан з тим, аби передати цей мікроклімат як ближнім, так і довіллю. Перші реальні кроки ми розпочинаємо у Київській медакадемії післядипломної освіти (ректор — професор В. М. Гарін). Оздоровленню нації підпорядкована й робота Академії Наук національного прогресу (президент — академік О. Ф. Оніпко).

— Зрозуміло, дільничний лікар візьме на себе функції родинного, але ж існують реальні хвороби, постчорнобиль... Як усе це лікувати?

— Отримано наукові результати світового рівня щодо пересадки шматочків ембріонального мозку при лікуванні тяжких недуг у нейрохірургії (Ю. О. Зозу-

ля, В. І. Цимбалюк). Перспективні, оригінальні розробки ведуться в плані використання біоенергетичної інформації для подолання реакції тканинної несумісності при пересадці органів та в онкології (О. Ф. Оніпко, Д. Л. Горбатюк, В. А. Траченко, О. О. Полубелов, А. С. Лісовий) тощо. Невиліковних недуг немає. Для створення необхідних умов виведення нашої охорони здоров'я на рівень світових зразків необхідно: створити відповідне ставлення до охорони здоров'я як до однієї з найважливіших стратегічних галузей, що віддзеркалюють, передусім, національні інтереси України; відмовитися од залишкового фінансування охорони здоров'я, передбачивши на нього не менше 10% ВВП (у США — 14%, Франції — 13%, Швеції — 17%, Норвегії — близько 33%), адже найвищою соці-

Дем'ян Лаврентійович Горбатюк — відоме ім'я не тільки в медицині, бо він ще й генерал-осавул українського козацтва. Тому вся його діяльність, спрямована на реформування охорони здоров'я в Україні, має, так би мовити, й суто практичний характер — зміцнення обороноздатності держави.

З 1992 року Д. Л. Горбатюк — професор кафедри оперативної хірургії та клінічної анатомії Київського інституту вдосконалення лікарів, досліджує проблеми трансплантації, опублікував понад 200 праць і запатентував 7 винаходів. Уролог вищої категорії, спеціаліст з андрології, гінекології, хірургії, фітотерапії. Ось до цього відомого фахівця і звернувся наш кореспондент щодо перспектив охорони здоров'я в Україні.

ДОКТОР МЕДИЦИНИ, ПРОФЕСОР
ДЕМ'ЯН ГОРБАТЮК:

«МУСИМО СТАТИ НАЙВИТРИВАЛІШОЮ НАЦІЄЮ»

альною цінністю в Україні має стати людина; активно знаходити альтернативні джерела фінансування, розвиваючи страхові та деякі інші напрямки приватної медицини; зробити так, щоб в Україні приватна медицина становила 10%, що найбільше — 20%, а для осіб, що потребують соціального захисту, медицина має бути безкоштовною.

Ми пропонуємо необхідні плани рівнів фінансування:

- 1) муніципальний (регіональний) за рахунок місцевого та державного фінансування — безкоштовний для хворого;
- 2) приватний, страхові компанії, фонди, внески (змішаний) — "напівбезкоштовний" для хворого;
- 3) для престижних клінік, госпіталів, будинків ветеранів, інвалідів і т. ін. (для багатих — платний).

— Але чи здатні

здійснити ці плани нинішні кадри?

— Передовсім — потрібно дивитися на проблеми з оптимізмом. Ясна річ, слід реорганізувати медичну освіту, особливо післядипломну; кардинально поменшити ставлення в бік позитиву до клінічної анатомії, клінічної фармакології, медико-психології тощо, бо лікар, який не знає основ клінічної анатомії і клінічної фармакології, може лише шкодити хворим, а не належним чином їх лікувати;

— відродити профілактичну медицину;

— підбирати кадри, особливо керівні, з професіоналів, які патріотично зорієнтовані на захист національних інтересів України та віддані клятві Гіпократу;

— говорити правду; доводити її до владних структур, боротися за здоров'я співвітчизників всіма доступними засобами; добива-

тися заміни керівників, які думають лише про своє крісло;

— врегулювати відносини між практичними лікарями (відділеннями, головними лікарями) і кафедрами, завідувач кафедри має бути директором клініки;

— розвивати, поряд із класичною, народну та нетрадиційну медицину;

— врегулювати ціни на ліки, які зараз недоступні переважній більшості населення України; стимулювати створення відповідної вітчизняної фармакологічної та апаратно-інструментальної бази;

— збільшити можливість доступу до іноземної літератури та закордонних клінік;

— ширше освітлювати і рекламувати необхідність економічної доцільності ЗСЖ у ЗМІ.

Таким чином, враховуючи наявність високоінтелектуального медичного корпусу, бажання влади підвищити рівень охорони здоров'я в державі, самовіддану працю медичних працівників тощо, можна сподіватися, що українська медицина досягне світового рівня. А комплексний підхід до формування ЗСЖ, включаючи засоби українознавства, неодмінно дасть позитивні наслідки. Адже це правда, що українці, ще з часів Руси та Козацької Республіки, були відрізнювані за народів Європи та світу. Чому ж це стало неможливим сьогодні?!

Розмовляв
Остап СВІТЛИК

«Я ЖІНКА В ЛІТАХ, АЛЕ НЕ СТАРА», —
кілька разів повторила моя гостя Ганна Андріївна Ткачук, що приїхала
в редакцію з селища Попільня Попільнянського району Житомирської області

Вже потому, як продекламувала мені з десяток віршів та дала зо два десятки порад, та ще й палицю з сирого дерева подарувала, щоб не сиділа я сиднем за столом, а час від часу вставала й робила вправи, — раптом збагнула я, що від здивування забула ввімкнути свого диктофона. Сиділа й дивилася на цю незвичайну жінку як зачарована, бо зачаруватись було чим: худорлява постать (нині прийнято говорити — субтильна) зосереджувала в собі таку енергію, таке світло, що мимоволі згадалися поетові слова про вогонь, "мерцающий в сосуде".

Попрошлася зі мною Ганна Андріївна і подалася на свій город, — "сапати буряки, допоки дощу нема", а я — ні-ні, та й згадую її вишиті рукави і фартушок біленький, і хусточку квітчасту, що підкреслює її дрібне личко з рум'яними щічками і зовсім не старими очима, і посміхаюсь: ну до чого ж колоритна, — феєрична жінка живе у цій бабусі (бо має внука!), якій сьомого вересня нинішнього року виповниться вісімдесят! Шкода мені б було, якби не переповіла своїм читачам її монологу.

— Я і не цілителька, і не екстрасенс ніякий, я — за здоровий спосіб життя!

Ось ви, що ви сьогодні снідали? Кашу?! А я води холодної випила і до вас приїхала. Знаєте, що сьогодні велике свято — Вознесіння? Працювати гріх, я кину-

ла свої буряки, — посіяла в своєму городі аж 15 соток, а всього в мене — півгектара, і приїхала до вас у редакцію. Бо прочитала у вашій газеті рубрику "Здоровий спосіб життя", а це те, чим я займаюсь. Так от, випила я води, — це мій сніданок, а обідатиму я після 12-ї у своєї доньки Людмили Бродацької, вона валеолог, кілька книг написала, і одна з них називається "Хочете знову стянути юності?". Одна моя знайома колись сказала: "Три у своєї дочки піддослідний трюк". А мені моя дочка життя врятувала: у дев'яносто п'ятому році я була стара і хвора, та ще й ширша, ніж довша. Ще й ногу мені замірялись відрізати, така була червона й пухла. А Людмила моя вже тоді розбила й випробувала на собі оригінальний метод оздоровлення та очищення організму. Отож я до дванадцятої п'ю чисту воду, можу з'їсти ягоди чи фрукти, а після 12-ї — можу й супу поїсти, і салати. Головне для мене — не змішувати їжу, — тоді організм її повністю засвоїть. Мені жирного й солоного не хочеться. Ось літо прийшло — мені хочеться овочів, фруктів, зелені. Мені краще склянка соку, ніж тарілка борщу! І трави — вони в мене завжди під рукою! Все зелене, рожеве, золоте, червоне — гляньте, яка гарна рослинна їжа, бо в ній сонце, повітря, вода. Від них моя енергія. Я про жирні борщі й супи вже й за-

була. Хоча оце якось зайшла до сестри, а вона вмовила мене борщу з'їсти! Три дні я від того борщу відходила, — сестра любить борщ на м'ясному бульйоні, я їх давно не вживаю. А коли схочу з'їсти котлету чи сала шматочок, то аж перед вечором, спочатку з'ївши порцію салату чи зелені, дозволяю собі оскоромитись. Тоді від м'яса шкоди не буде.

Я трави лікарські люблю і знаю. Ось я вам герань пахучу, калачик тобто, привезла. Посадіть і хай росте у вас вдома, бо це ліки! А п'ятипал, перстач білий, — знаєте, що це таке? Я його в себе на городі вирощую. Він астму і гіпертонію, і ще сто болячок лікує. Це зілля в мене завжди під рукою...

...Ви знаєте, мене в селі дивачкою вважають: мовляв, здуріла на старість. Фізкультурними вправами займаюсь, багато сирого всього — зелені, овочів, фруктів — їм, узимку — сушку і гарбузи вживаю. Хтось думає, що я собі жалю. А я знаю, що моя "паша" — то моє здоров'я. І вітаміни, і білки, і мінеральні речовини, і клітковина, і сорбенти. Вони і очищать, і вилікують. До речі, я маю авторське свідоцтво, бо дослідила, як очистити організм лікарськими травами. Коли захочу, то на вечерю вживаю і голубці, й варенички з сиром, але частіше — квасольку, вона мені підшлункову вилікувала...

...У 1949 році я закінчила Ки-

ївський державний університет. Все життя в школі працювала. Пішла на пенсію — то голова болить, то руки, то ноги, то хребет не витримує. А тепер — я бадьора, енергійна, багато ходжу, і себе, сьогоднішню, на ту, колишню, не промінюю! Я веду здоровий спосіб життя і всім людям цього бажаю і раджу, а ще написала книжку: "Шукай ліки у природі", і це моя заповідь.

ПОРАДИ
ВІД ГАННИ ТКАЧУК

- Вранці випийте склянку джерельної води з медом (можна очищеною, але — не кип'яченою!).
- До 12 години їжте фрукти або овочі, але не те й інше разом. Пийте багато води.
- Зараз, коли ягідна пора, влаштовуйте собі полуничні, суничні сніданки, але не посипайте ягоди цукром і не поливайте вершками!
- Чай, какао, кава, всілякі напої — це не вода! Вони, до речі, виводять воду з організму, а жива вода або мінеральна — поповнюють. Між вживанням води і першою їдою має бути інтервал не менше години.
- Салати неправляйте олією, тим більше — майонезом. Якщо не можете відмовитись од заправки — спочатку з'їжте хоч трошки незаправленого сала-

НАРОДНА МЕДИЦИНА

- ту, а решту — заправте.
- З 15 до 19 години можна вживати термічно оброблену їжу — м'ясо, рибу.
- Їжте на вечерю молоду квасолу й горох, відварюючи їх у невеликій кількості води, додавайте до них зелень. Можна трошки припекти страву на олії з цибулькою.
- Вживайте яблука зранку. Це ваша енергія!
- Обмежте вживання солі!
- На зиму сушіть, а не консервуйте перець, баклажани, зелені, фрукти і ягоди.
- Лузайте різне насіння, лущіть горіхи — це чудова вечеря!
- Все робіть з охотою, а не силоміць, — вірте, що нова система харчування вам допоможе. Якщо вам важко дотримуватися нового способу харчування, переходьте до нього поступово, виберіть роздільне харчування.
- Робіть фізичні вправи, вибираючи ті, що вам по силі. Дерев'яною палицею можна розминати пальці (перебираючи її), хребет, руки й ноги.
- Дослухайтесь власних біоритмів. Проповідають здоровий спосіб життя.
- Лікує Природа, Бог лікує — і все в руках Божих

З пані Ганною зустрічалась

Починаючи від найперших фізичних вправ — потягушок, далі — через забавлянки та чукалки дитя активно засвоює рідну мову: “Тра-та-та, тра-та-та, Сіла баба на kota, Поїхала в гості, Розсипала кості. — Стій, бабо, не біжи, Оддай мої пироги: з перцем-ерцем, з собачим серцем, з маком-таком. з мишиним смаком”.

Походження з роду Давидового тут ілюструє не царську природу Ісуса, а його генетичну причетність як до Святого Слова, так і до історії стосунків людини і Бога, починаючи від часів Авраама до самого Благословення. В зв'язку з цим не можна не процитувати великого нашого мовознавця О.Потебню, який щільно пов'язував питання виховання рідною мовою з моральними категоріями. Циту в оригіналі: "Вообще денационализация сводится на дурное воспитание (підкреслення О. Потебні), на нравственную болезнь; на неполное пользование наличными средствами восприятия, усвоения, воздействия, на ослабление энергии мысли; на мерзость запустения на месте вытесненных, но ничем не замененных форм сознания, на ослабление связи подрастающих поколений со взрослыми, заменяемой лишь слабой связью с чужими; на дезорганизацию общества, безнравственность, оподление". Більше ста двадцяти п'яти років тому висловився Олександр Опанасович Потебня з приводу руйнівних тенденцій русифікації, які мали місце в тодішньому житті України. Про дитяче виховання він так само мав чітку і невідомою думку: "Здоровое изучение иностранных языков должно предприниматься для целей практических (как торговые сношения и пр.), или для расширения пределов мысли. В раннем детстве эти цели не существуют и иностранное слово, становясь рядом с отечественным, не прибавляет ничего к знанию, но как постороннее мертвое тело в организме замедляет и искажает действительность этого организма. Поэтому, я думаю, что когда психология доживает до лучшей поры, то в ней будет отдел: "болезнь мысли в детском и зрелом возрасте, происходящие от (неразумного) многоязычия".

русифікована: Луганщина, Донецчина, Запоріжчина, Дніпропетровщина, Харківщина... Вибори останніх років показали всю "мерзоту запустіння". Ці землі перетворилися на зони бездуховності, зони особливого криміналітету та олігархічності. Все підконтрольне, як і за радянської доби, все підпорядковане і знеособлене. Людина тут віддалена од своїх витоків уже на відстані багатьох-багатьох років. І потрібні неабиякі зусилля, аби повернути її гідність, її моральність, її духовність... Отже, до витоків, до рідного слова, до рідної історії, до власної перспективи...

фото О. Кутляхметова

Павло МОВЧАН

ВИТОКИ

А ось, коли з-під твого носа спурхнула пташка, ти миттєво занурюєш долоньку в тепле гніздечко і, взявши до рук крапчасте, зеленкувате яєчко, можеш потримати, незважаючи на переполохані спурхування і пашиний лемент.

ні... Згодом вони вб'ються в коло-
дочки, і вже не будуть вимагати
від тебе черв'ячка, а наполохано
стежитимуть за твоїми порухами.
І ти не наважуєшся брати їх до
рук, а кажеш собі — нехай підрос-
нуть ще трохи...

Проте одного дня ти знайдеш гніздушко порожнєм, а поруч, під кушником, очі твої заприпитіють уламки шкаралупок, полишені для тебе пташками, що тепер уже виспівують цілим виводком тривожне і радісне пташине слово “ян-чук...” Пташине яечко, яйце птаха... Яке ж ти диво з див... Ось щойно ти лежало на покладі, де поважно і віддано гніздилися квочка, а вже за лічені дні курчата цвінькають у ситі, згодом вони котяться м'ячиками по подвір'ю, і кумедно перехилятимуть голівки, привидляючи до незнайомого предмета...

Яйце — це життя. І таке ж нерозгадане, як і сам почин життєвий: а що було спершу: яйце чи курка?

І курка, і яйце... В почині було Слово. І Слово було Бог... Так, слово обожнене, як і обожнене яйце, яєчко, яйце-райце... Це з

Так, на глиняних глеках Трипілья... Це лінія безмежності, що обперізує обидві сферичні поверхні: вапняну шкаралупку і глиняну бокастість золінікка. Є якісь підсвідомі стереотипи, що відтворюються і через тисячу років.

“На морі-океані, на острові
Буяні, стоїть зелений дуб, під тим
дубом скриня, а в скрині — гуси-
ня, а в гусині — яйце, а в яйці —
голка, а в голці — смерть...”
Пам’ятаєте? І пам’ятаєте чия
смерть? Косячі... Життя, що
приховане в серцевині яйця: смерть
Смерті...

У давньоіндійському епосі “Махабхарата” оповідається про почин світу; коли у Всесвіті не було нічого, окрім вод, Бог перетворився в яйце та й почав плавати в тих водах. А потім яйце луснуло надвоє: одна шкаралупка була срібною, а інша — золоту. Срібна — це земля, а золота — небо.

В австралійських аборигенів журавель Бронта в небо викидає яйце: воно розбивається і жовток стає сонцем.

У давній Персії, задовго до появи християн, до Нового року,

Земля, небо та підземне царство — три складові Всесвіту. Вся нечисть під землею. Людина — на землі, а птиця — в небі. Смертельний герць поміж світом верхнім і нижнім тривав за участю людини доти, доки не подола-но було людиною забуття. До цього вона перекидалася і в жи-то, і в дерево, і в рибу окунь, і го-ри розсувала, і русло річки зміню-вала, бо наділена була особливи-ми знаннями. Але, пройшовши всі випробування, не витримала головного — випробовування пам'яттю.

Пригадуєте, герой казки, після трагічних випробовувань і довготривалих мандрів, повернувшись додому, з останнім поцілунком немовляти втрачає пам'ять, а разом з нею і всі свої спроможності. Рефрен голуба, зіплогого з тіста, але одухотвореного, такий: забув, забув — є підсумком певному історичному минулому. Забуто про любов до своєї рятувальниці і порадиці, забуто про свою могутність, про своє вміння перетворюватися, про мову звірів та рослин.

Велика плата за любов до життя, за поцілунок дитини. У цій українській казці заховані такі потаємні змісти, така глибинна інформація, такі доісторичні знання, що можна їх розшифровувати поепізодно.

Відокремлення Землі від Неба, щоб не тривала беззастанна війна пташок і мишей, високе почуття обов'язку людини перед птахом, коли їй офігується вся домашня худоба, і — у свою чергу — відданість птаха людині, коли відраховується їй світове яйце, яйце-райце...

Ось воно на долоні, мережа-
написаний. Там вона дійсно пи-
сана, а не вибита, імена, і
написання, і вибуху
тобто
р-
ли
в
р-
оз-
а-

шурів світ ладу, а не хаосу, світ символів і знаків, які збережені у такому різноманітті й такій виразності лише в Україні. Прототипи цих послань у Вічність ми маємо з неолітичної доби, в так званих “кам'яних”, “дьянанках”, а також “скробанках” бронзової доби та з Княжої доби — у глиняних писанках.

Але археологи поряд з цими підмінниками знаходять у всіх похованнях і залишки від справжніх писанок з курячих яєць, де нитка життя, так звана лінія, «кривулька», присутня всюди, так само, як і «безконечник», поряд з яким суєдище гачковий хрестик або тригвер, — своєрідна свастика, що була знаком сонця.

Далі буде.

який, як і колись у нас, відзначався 22 березня, готували крашанки і билися ними навбитки...

Візантійський богослов Іван Дамаскін по-своєму витрактовує структуру Всесвіту: “небо і земля у всьому подібні до яйця — “скорупа аки небо, плева аки облаци, білок аки вода, жовток же аки земля”...

Пам'ятаю, як мене колись вразила публікація в "Записках Тартуського університету" російського філолога В. Н. Топорова під назвою "До реконструкції міфу про світове яйце", де вчений наводив безліч прикладів з давньоєгипетської, африканської, австралійської міфології, але чомусь уперто обминав українську... Щоразу, щороку, беручи до рук писанку або ж крашанку, я згадую передовсім "золоте" яечко. Так, не простеньке, а золотеньке, яке ані дід не розбив, ані баба, а маленька мишка доторком хвостика зробила те, що не під силу людям. А згадуване мною яйце-райце вражає своєю всемісністю: скільки в ньому було худоби, що розповзалася і розповзалася по всій землі... І лише змія спромоглася ту худобу знову увібати в те яйце-райце і заховати тріщини на ньому.

Миша і гадюка... Дивовижні персонажі, але це з ними небесні птахи ведуть смертельну боротьбу, в якій беруть участь і мураш-

Структура Української Повстанської Армії була збудована за територіально-ієрархічним принципом на підставі чітких організаційно-статутних положень. Уся територія, на якій діяла УПА, була розділена на регіони діяльності (військові округи — ВО). Кожна округа мала командира військової округи, політичного референта і господарчого референта.

На території відповідної округи діяла група, тобто потужне військове з'єднання, що за кількістю відповідало стрілецькій дивізії. Наприклад, на теренах Житомирської області протягом серпня-листопада 1943 року діяла група "Тютюнник". Шефа військового штабу групи призначав командир ВО.

У складі групи діяло кілька загонів (полків), кожен з яких мав по кілька куренів (у перекладі на сучасну структуру — батальйонів), що складалися із сотень. Сотня була основною, найбільш оптимальною бойовою одиницею — достатньо чисельною для нанесення відчутних ударів і протистояння великим підрозділам ворога, а водночас не настільки великою, щоб це стояло на перешкоді мобільності та оперативності виконання поставлених завдань.

У кожній сотні налічувалося по кілька сот чисельністю 30-40 бійців; чота мала в своєму складі в середньому по три рої. Для виконання розвідувальних і диверсійних завдань створювалися також бойки.

Бойка — найменша бойова група бійців ОУН-УПА — складалася із кількох осіб: 3-5, зрідка — до 10, тобто за максимальною чисельністю відповідала роєві. Деякі бойки перебували на напівлегальному становищі: удень — звичайна, на очах у всіх, праця в по-

лі, на обійсті; уночі — час від часу — участь у бойових операціях.

Така організація партизанської боротьби виникла в конкретних умовах гітлерівської, а потім московсько-більшовицької окупації, тобто в умовах, коли Українці, перебуваючи у ворожому оточенні, змушені були приховувати своє прагнення побудувати самостійну Українську Державу.

Совецька комуністична (а по суті — сталінська, тобто фашистська) пропаганда від 1943 року і аж дотепер змальовувала борців за волю України у найчорніших фарбах, приписуючи бійцям ОУН-УПА найогидніші вчинки, яких ті ніколи не здійснювали.

Благородні слова — бандерівець, самостійник, націоналіст — були перетворені на ідеологічний кухні ЦК ВКП(б) у Москві на лайку, використовували ці слова для означення "врагов совєтської влади"; тієї влади, у якій насправді ніхто не слухав порад (совєтов) народу, бо все вирішувалося за вказівкою "наймудрішого вождя".

Саме за його вказівкою було створено в системі НКВС загони "ястребів", котрі діяли у формі і під виглядом бійців УПА, відзначаючи свої "бойові дії" нечуваними звірствами проти мирного населення західних областей України.

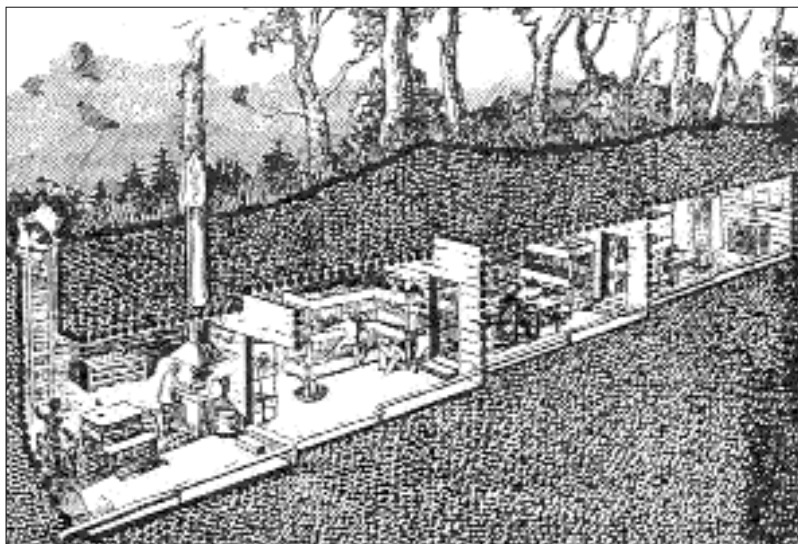
До будь-якого села, хутора, оселі, заповідних у зв'язках із бандерівцями, вривалися серед білого дня озброєні "ястреби" і вчиняли жорстоку криваву розправу, не жаліючи навіть дітей.

Продовжуючи активну партизанську боротьбу проти московсько-більшовицьких окупантів у себе вдома і не бажаючи наражати на небезпечальності становищі: удень — звичайна, на очах у всіх, праця в по-

Криївка, бойка, схрон... Мало хто з сучасних юнаків вживає цих визначень, а тим більше, достосовує їх до власної особи. Навіть у нинішньому Українському війську досвід діяльності бойок із застосуванням схронів не є предметом практичного засвоєння.

А шкода, бо цей досвід, чого доброго, може ще стати у нагоді в Україні, так само, як був широко ви-

РЕТРОСПЕКТИВА І ПЕРСПЕКТИВА СХРОНУ

Підземний бункер-шпиталь на горі Хрещатій. Збудований чотою Юрія Борця-Чумака 1946 року

наприкінці 1945 року приймає рішення про масове будівництво схронів.

Якщо **криївка** (від слів *укритися, сховатися*) влаштовувалася як тимчасове укриття, переважно на поверхні, то **схрон** мав знаходитися під поверхнею землі і використовувався як місце тривалого, стаціонарного розташування підрозділів, штабів, госпіталів, друкарень тощо. **Схрони** — це свідчення і форма боротьби титульної Нації проти чужоземних загарбників, окупантів. **Схрони** — це, значною мірою, символ Нації, переконливий до-

каз її нескороності, самовідданості, високого рівня організованості і дисципліни в лавах ОУН-УПА.

Невеликі **схрони** (найчастіше — для бойок, зв'язкових, розміщення провіанту і амуніції) звичайно являли

Чумак же далі роздумував над тим, що має сказати воякам. Багато з них уже мали за собою чотири роки служби в УПА, і підхід до них, як до новаків, був би помилковим, а то й неправильним.

Про ідею говорити їм немає потреби, бо це такі хлопці, котрі у разі поранення дострілять себе, щоб не потрапити до рук ворога й під тортурами не зрадити друзів.

...Маючи практику в будівництві бункерів, а до того перебуваючи раніше в підземному шпиталі, Чумак хотів спорудити цей шпиталь якнайвишідніше (...). Тут можна було розмістити людей. Під цим оглядом (...) терен сотні Громенка мав куди краще забезпечення, бо посідав десятки готових бункерів.

Борець Юрій. У вирі боротьби. — К.: Наукова думка, 1993. — С. 128—131.

собою одноповерхові приміщення на 5-6 осіб, заглиблені на кілька метрів нижче поверхні землі. Будувалися й "двокімнатні" (інколи — глибокі двоповерхові) схрони, а також невеликі бліндажі неглибокого заглиблення на кільканадцять осіб.

Протягом 1945-1946 років у Прикарпатті і Карпатах було збудовано близько двохсот підземних схронів, а серед них і великі бункери. Прикладом зазначених може слугувати підземний бункер-шпиталь на 19 ліжок для поранених, з підсобними приміщеннями, операційною, кухнею і туалетом, водогonom і каналізацією, що його збудувала чота Юрія Борця-Чумака ранньої осені 1946 року на горі Хрещатій.

Місце для цього шпиталю було обрано командуванням після докладного аналізу тенденцій і оцінки перспектив ведення військових операцій. Гора Хрещата, що на території сучасної Польщі, в Бещадах, недалеко від місця, де сходяться кордони України, Польщі і Словаччини. Її висота — 997 метрів. У семи кілометрах від неї — містечко Душатин на березі річки Ослави, яка впадає у повноводий Сян.

Основна проблема схронів, а особливо, бункерів — збереження конспіративності за умов переміщення людей у районі їх розташування. Маскування підходів і входу, локалізація небажаних свідків і свідчень (димів від кухні, звуків, запахів тощо), дотримання секретності під час передавання інформації — усе це вимагало не тільки організаційної вправності і дисципліни, а й відпрацювання певних навичок поведінки.

Особливих навичок вимагало користування схронами в зимовий період, коли вже випав

сніг. Проте бійці УПА настільки майстерно володіли технологією конспірації і маскування, що це давало їм можливість користуватися так званими зимовиками, тобто схронами на зимовий період, не припиняючи партизанських дій.

Ця публікація — лише невеличка данина шани сотням тисяч безіменних бійців, які свідомо віддали своє життя за волю України, воюючи в рядах Української Повстанської Армії. Їх високий патріотизм і самозречення в ім'я Бога і Української Державності є чи не єдиним прикладом масового героїзму Української Нації в ХХ столітті.

Але річ не тільки у героїзмі в минулому, вартує гідного вшанування з боку вдячних нащадків. Судячи з повзучої деукраїнізації і багатоаспектної російсько-імперської експансії в Україну, тема **схрону**, очевидно, не тільки не втратила своєї актуальності, а й стає дедалі важливішою на порядку денному існування Української Держави.

Бо від того, що Москва веде "мирну", а не відкрити війну проти України, вона не перестала бути війною; загарбання, яке відбувається на наших очах, не перестало бути загарбанням, а окупаційній військи на території України не змінили своєї антиукраїнської доктрини.

Зрештою, очевидні антиукраїнські акценти у задемонстрованому 10 травня 2002 року по телеканалу "1+1" сучасному російському фільмі "Брат-2", в якому один з головних героїв називає всіх Українців бандерівцями (не в справжньому, а в лайливому московсько-імперському розумінні цього поняття) — характерне тому підтвердження.

Роман ЗАПОЛЬСЬКИЙ

ДОКУМЕНТИ

...Війна провадиться в інтересах імперіалістичних хижаків, що хочуть коштом інших народів і чужих земель поширити свої впливи... Війну провадять партійні кліки за те, щоб могли вдержатися на поверхні політичного життя...

Воєнна хуртовина не минула також і українських земель. Знайшлося багато охочих "визволити" нас, або "освободити" нашу землю від її багатств. Розстрілами тисяч невинних людей, вивозами на холодні Соловки чи Сибір позначили вже на Україні своє "освободження" червоні московські імперіалісти — більшовики.

В українського селянина насильно вивирали його просянкуту кров'ю і потом землю й увесь доробок, а самого гнали на голодний пайок до колгоспу, де він не був уже вільним господарем, а лише рабом-невільником під нагаєм посіпаки.

...Московський імперіаліст, незважаючи ні на що, не хоче розлучитися з думкою про панування над Україною. Кровожерний сатрап Сталін висилає на наші землі

ХТО МИ І ЧОГО ХОЧЕМО

банди грабіжників, бандитів. І останню одежину, останній шматок хліба, що наш селянин заховав собі перед окупантськими бандами Гітлера, забирають "герої" — "червоні партизани". Вони ще мають відвагу називати себе "народними месниками"! Щоправда, мстяться вони, але не за кривди нашого народу, тільки над нашим народом...

Вроджена ненависть Москви до України каже москалям мститися над нашим народом за їхній нижчий культурний і духовний рівень. Бо таке обходження можна було побачити лише у напівдиких, здеморалізованих племен азійських кочовиків. Червоні бандити своїми "подвигами" тільки наражають населення на помсту з боку німців, але в жодному разі його не боронять. Вони нищать кращих синів України — самостійників.

...Гітлер і Сталін дуже добре зрозуміли, що не зможуть вдержатися на Україні, поки не злікві-

дують останнього свідомого українця — самостійника.

...Ми боремося за визволення нашого народу й тому наша війна є священна. Ми не бандити, не диверсанти, як це нам закидають німці й більшовики з їх завушниками. Ми боремося на рідній землі і в обороні прав нашого народу. Ми несемо високо Прапор Самостійної Соборної Української Держави. З усіма безхребетниками і прихвостнями московського або німецького імперіалізму нам не по дорозі.

Досить неволі! Досить знущання і наруги! Годі вже терпіти! **ХОЧЕМО ЖИТИ ВІЛЬНО!**

Хочемо вільної, ні від кого не залежної, Української Держави.

Хочемо самі дбати про своє життя, про свою землю і про свої порядки.

Хочемо, щоб український народ був господарем, а не наймитом на своїй землі...

З відозви штабу групи "Озе-

ро" УПА до українського населення із закликом до боротьби проти окупантів за українську державу. Травень, 1943 р.

ДІІ ВІДДІЛУ УПА
загону "02" — групи "Озеро" в районах Житомирської області (фрагмент звіту від 27 грудня 1943 р.)

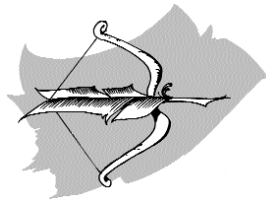
...Стан Червоної Армії. Совітська армія здеморалізована, голодна, обдерта до краю. Бійці і командири міняють все на горілку. Були часті випадки, що за горілку молоді хлопці діставали гранати, кріси і інший вивід. Командний склад переважно зложений з москалів. Вони в жадливий спосіб поведуться з рядовиками, що бійці падали з утоми, а командири купали їх ногами і казали: "Должен ити без никаких разговоров".

Після заняття терену на чет-

вертий день переводять мобілізацію від 16 до 55 років. Залишають тільки калік. Після переслухання мобілізованих у відділі НКВС відсилають їх на передову. Москалі говорять: "Довольно ми уже намучились за вашу Україну, ви жили два года спокойно, а теперь довольно з вас. Ви должны ити на передовую фронта, чтобы испить долг, наложенный на нас Советским Союзом".

...Населення незадоволене більшовицькою дійсністю. Воліли б навіть, щоб були німці, як червоні. Невдоволення це основане на тому, що більшовики зразу мобілізують чоловіків на фронт, а в їхніх жінок забирають всі запаси та худобу, яку придбали на зиму. Червоні на постійно забирають усе, говорять: "Ми воюемо, нам усе можна".

*** Літопис УПА**, Нова серія, Том 2. **Волинь і Полісся: УПА та запілля 1943-1944. Документи і матеріали**, НАН України та ін., Київ-Торонто, 1999, с. 577-579, 650-652.

Бачила я його востаннє, коли мені було одинадцять. Але все, що пов'язане з братом, пам'ятаю до найменших дрібниць. І, здається, розповідати про нього можу нескінченно, згадуючи наше життя день за днем.

Віктор Цимбал народився 29 квітня 1902 року в селі Ступична Звенигородського повіту Київської губернії. Батьки — молоді вчителі, Іван Федорович Цимбал з Черкас і Лідія Йосипівна (з роду Волошиних) з містечка Сміла на Черкащині. Це була чесна, порядна українська родина, українська не лише за походженням, а й за глибокими переконаннями.

Ідеальне подружжя поєднували щире кохання, глибока взаємна довіра і повага, а відзначали дивовижна чесність, висока освіченість та інтелігентність. І, звичайно ж, безмежна любов до України, безкорисливе служіння рідному народові. Вони не присягалися Батьківщині у любові й вірності, а просто у поті чола працювали для неї, зазнаючи переслідувань від усіх режимів і не знаючи, що таке достаток і добробут. Тато часто повторював: «Для України треба віддавати все, що маєш, і робити все, що потрібно їй». Так і виховували вони дітей, котрих у родині було четверо. Віктор — первісток. І все найкраще, що батьки мали у своїх душах, вони намагалися вкласти в цю дитину. Дітей виховували власним прикладом, створивши в сім'ї атмосферу доброзичливості, взаємної пошани і любові, в якій не було місця сваркам, неправді, непорозумінням. Користувалися у побуті українською мовою й майже щодня співали українських пісень. У всіх — батьків і дітей — були гарні голоси, і вдома виник своєрідний домашній ансамбль.

А як впливало оточення на маленького Віктора! Спершу чарівне, поетичне село Ступична. А згодом — одинадцять років на київському Подолі з його неперевершеною романтикою, екзотикою, ба, навіть, якоюсь містикою. Це справжнє диво, яке подарувала доля обдарованому хлопчикові, його чутливій душі. Великі й малі церкви, собори, храми, монастирі, каплиці, щоденні симфонії дзвонів. Близьке дійство Контрактних ярмарків, яке починалося відразу ж за порогом будинку. Все це накопичувалося у вразливій юній душі, заклало основи для його майбутніх творів.

З раннього дитинства виявилась непересічність його особистості. Віктор був від природи щедро, всебічно обдарований, дивовижно цілеспрямований і працьовитий. А над усім домінував потяг і хист до малювання. Свою першу «картину» він створив у два роки, перемалювавши вугіллям на сніжно-білу пошивку лева з килима, що висів над ліжком. Мама згадувала, що цей хижак вийшов напрочуд схожий — з гривою і китицями на вухах і хвості. Досить було дати малому Вікторові аркуш паперу і олівець — і за ним не треба було доглядати: він забував про все і годинами міг сидіти й малювати.

Життя родини складалося нелегко. Віктор завжди болюче згадував про те, як чотирирічним хлопчиком їздив з мамою у Острозьку в'язницю до тата, якого заарештували за активну прос-

ВІКТОР ЦИМБАЛ — НЕВІДКРИТИЙ ТАЛАНТ

вітницьку роботу на селі і недільні школи для дорослих. А далі — поневіряння, пошуки роботи, поки, нарешті, батькові не пощастило влаштуватися на київський епархіальний свічковий заводик на Подолі.

Добрий і м'який від природи, Віктор ніколи не був схильний до насильницьких дій. Та коли України, яка вперше після сторіч неволі зітхнула на повні груди, почала загрожувати страшна, кривава сила, він довго не вагався. Разом з іншими учнями Другої української гімназії записався до студентського куреня, що згодом поліг у трагічному бою під Крутами, захищаючи Київ від більшовицької навали. А Віктор не загинув лише тому, що батько силоміць затримав удома малолітнього сина-шестикласника і не пустив на вірну смерть. Ця подія потрясла всю українську інтелігенцію, а в душі Віктора залишила пекучу рану на все життя. Після цього він ще продовжував навчання у гімназії, відвідував вечірні курси професора В. Менка в Київській мистецькій школі, допомагав батькам-учителям, які були активними організаторами й учас-

никами створення української національної школи.

Та тривало це недовго. Події, що відбувалися в Україні, відсунули на деякий час мистецтво на другий план. Віктор стає до лав української армії, бере участь у боях аж до 1920 року, разом з рештками армії опиняється у таборі для інтернованих осіб у Польщі. 1923 року нелегально переходить чехословацький кордон і опиняється у Празі, де одночасно вступає до Вищої мистецько-промислової школи та до Української студії пластичного мистецтва. Вчиться з жадобою, натхненням і невдовзі досягає великих успіхів. Його вважають одним з найкращих студентів. Створені ним монументальні полотна «Доісторичний період», «Первісна людина» високо оцінюють фахівці, а дипломну картину «Адам і Єва, що вигнані з раю», преміюють додатковою стипендією на місячну творчу подорож до Італії. Отже, здійснилась давня Вікторова мрія відвідати чудову країну-музей. Надсилаючи з Італії листівки додому, він ділиться незабутніми враженнями.

Широковідомим Віктор стає в 1925 році. Чехословацький уряд оголосив престижний конкурс на графічний портрет історика Франтішека Палацького, в якому взяли участь близько ста найкращих художників Чехословаччини, а першу премію отримав... невідомий двадцятирічний студент Вищої мистецько-промислової школи, українець-емігрант Віктор Цимбал!!!

Після цього його визнають у мистецьких колах. Він працює у львівському видавництві «Світ дитини». Перед ним — прекрасні перспективи. А тим часом в Україні все більше розкручувався маховик шаленого сталінського терору. І чим більше він набирив обертів, то довше ставали журавлині ключі емігрантів за океан, що тікали від довгих рук ГПУ. Серед них був і Віктор Цимбал. Страшне враження справило на Віктора вбивство Симона Петлюри, улюбленцем якого він був свого часу.

У жовтні 1928 року він емігрує до Аргентини.

Цієї весни минуло сто років з дня народження видатного художника ХХ сторіччя Віктора Цимбала. Вечір пам'яті, організований Музеєм історії Києва та Музеєм шістдесятників, став першим привселюдним словом про нього в Україні. Автор пропонованих читачам газети спогадів — Тетяна Цимбал, сестра художника, актриса, шістдесятниця, яка багато зусиль доклала до збереження пам'яті про брата, а передала її для публікації племінниця художника, Вікторія Цимбал.

Знайомлячи читачів із життєвим та творчим шляхом художника, наголошуємо, що саме Віктор Цимбал разом із дружиною Тетяною заснував в Аргентині «Просвіту» (30-ті

вчинок можна назвати громадянським подвигом митця. 1936 року це полотно привернуло загальну увагу на першій персональній, дуже успішній виставці В. Цимбала в Буенос-Айресі. Байдушних людей біля неї не було.

Відомо, що цей твір збирав коло себе юрби глядачів, у тому числі й комуністів, які проти нього протестували і в дискусіях із журналістами неодноразово вчиняли навіть бійки. Тим часом ця картина не має, об'єктивно кажучи, політичного змісту, а радше моральний, проте він кричав так голосно, що став гостро актуальним, а разом з тим і політичним.

Так склалося, що понад 33 роки, переважну більшість свого творчого життя, Віктор прожив у Аргентині, відірваний од великих осередків культури Європи та Північної Америки. Тому його творчість тривалий час була маловідома у широких мистецьких колах світу. А у Південній Америці він був дуже популярний. Участь у кількох виставках рекламної графіки принесла йому, окрім інших відзнак, шість золотих медалей і славу кращого графіка Південної Америки. Окрім цього, декілька персональних виставок у Буенос-Айресі теж мали великий успіх.

Люц Феррандо

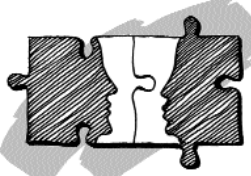
У кінці 50-х років зі зміною політичного клімату в Аргентині багато українців почали переїздити до США і Канади. 1960 року переїхало до Нью-Йорка і подружжя Цимбалів. Українська громада щиро вітала видатного митця. Популяризації його творчості сприяли персональні виставки та участь в експозиціях Об'єднання митців українців в Америці.

І у США Віктор мусив працювати для заробітку як графік, мріючи про той час, коли зможе, нарешті, працювати «для себе». Та, на жаль, тяжка недуга не дозволила здійснитися його планам. 28 травня 1968 року його не стало. Похований Віктор Цимбал на українському православному цвинтарі Св. Андрія у Бавнд-Брук. На його могилі стоїть простий козацький хрест з граніту, зроблений за проектом самого митця.

Тетяна ЦИМБАЛ

1933 рік (Голод)

Що таке професійна журналістика? Може, та, що робиться з чесними намірами, ґрунтується на фактах, прагне до пошуку правди? Тому, як пише в Інтернеті “Телекритика”: “...тільки професійна журналістика, яка дотримується принципів професійної етики, дає нам те, що не купується і не продається — незаплямовану репутацію”? Як на мене — золоті слова. А от чи завжди люди, що вважають себе журналістами, дотримуються цих принципів професіональності?

Переглядаючи періодику, я звернула увагу на публікацію від 3 червня в газеті “Сьогодні” “Солдати четвертого рейху люблять свою Україну”. Дивлюся початок — ага, думаю, цікаво — це ж про скінхедів. Правда, незрозуміло, коли це скінхеди, що і слова українською з ляку не вимовляють, встигли полюбити Україну. Може, я чогось не знаю. Прочитаю, думаю, дізнаюся детальніше про ці молодіжні банди. Адже багато моїх знайомих хлопців постраждали від “скінів” — бо мали занадто інтелігентний вигляд і були не так одягнені. А мій двоюрідний брат-школяр через те, що мав сережку, був ними побитий так, що дивом залишився живий і до цього часу має проблеми з травмованими нирками... Отож, читаю статтю, намагаюся дійти пуття. Так, б’ють, кого?.. Ага, арабів, негрів, осіб неслов’янської національності... Дивно, а я знаю, що кийські “скіни” б’ють тих, хто, на їх думку, неформали, хіпі. Б’ють за сережки, довге волосся чи широкі штани.

Читаю далі. Про скінхедів — це тільки початочки. Авторці та авторів статті — Ользі Гук з Юрієм Омельченком здалося замало лякати тільки “визнанням на державному рівні антисемітизму та расизму” в Україні. Щоб остаточно намалювати портрет коричневої України, яка відроджує фашизм, далі в статті жваве журналістське двійнятко перейшло до більш знайомої у колишні часи теми — до жупела українського націоналізму. Але оскільки тепер націоналізм “не страшний”, то

його легко можна перейменувати у фашизм, ультраправий екстремізм. Молодіжна тема скінхедів раптом зникає, а натомість чомусь з’являються праві партії, а потім українські бой-скаутські організації — Пласт, СУМ (Спілка української молоді), “Тризуб”. Ось у них — головна небезпека для молоді! Ось де нова

Фото О. Кутляхметова

КОРИЧНЕВА ЗАГРОЗА В УКРАЇНІ — РЕАЛЬНА ЧИ НАКЛЕП?

хвиля правого екстремізму — фашизму! — стверджує солов’ячий журналістський парочка. І це замість серйозної розмови про те, чому об’єднується в зграї українська молодь, замість запитань до професійних психологів про те, як і чому молодь і підлітки тяжіють до згуртувань, до ритуалів, до уніфікованої одяжки... Ні, замість цього ми отримали побрехеньки “без руля і без вітрила” про “нову хвилю” українського молодіжного руху. Нова хвиля? Коли Пласт іде до свого століття, а СУМ уже з п’ятдесят років? На початку минулого століття, саме тому, що молоді потребують об’єднань, які будуть гартувати дух і тіло, що молодь і підлітки потребують романтики, наметів, форми, — саме тому були створені бой-скаутський та герл-скаутський рух. Як український варіант міжнародного скаутського руху виникає Пласт, який уплив тризуб у бой-скаутську емблему. Потім виник СУМ — Спілка української молоді. Останнім десяти-

літтям виникає “Тризуб”. Складається враження, що про національний молодіжний рух в Україні Ольга Гук і Юрій Омельченко знають приблизно, чи точніше — нічого не знають. Що не вважає їм свої незнання оформляти у вигляді наклепів. А ось я знаю особисто і можу розповісти.

Бо чудового літа 1998 року я була в дівочому пластовому таборі, в сосновому лісі поблизу Почаєва. Пам’ятаю байдарки і спортивні змагання, вранішній підйом українського прапора (ми всі у пластових строях) і щоденні заняття. Нас вчили любити і знати природу і людину: туристичні навички, тренінги з конфліктології і протидії насильству та торгівлі людьми. А ще пам’ятаю вечірні ватри, наші пісні, ігри, розмови про Мартіна Лютера Кінга і його ідеї ненасильства, розповіді про українські обряди. Потім ми грали сценки-обряди (найсмішнішими були сценки про сучасне українське весілля)... І я не пам’ятаю,

щоб нас вчили когось ненавидіти, бити, знущатися...

У Пласті нас вчили любити і захищати, а не ненавидіти, зневажати чи знущатися!

Минулого літа я відпочивала у християнському таборі, де були діти і молоді з “Пласту” та “Тризубу”. Ми разом молилися, ходили в лісові мандри, співали українських пісень біля ватри. І от, на погляд “Сьогодні”шньої двійки, ми всі — коричнева чума, яка стоїть поряд з неофашистами...

Головним ідеологом СУМу був видатний український вчений, педагог і психолог професор Григорій Ващенко. Щоб розвивати його педагогічні ідеї, в Україні створено Педагогічне товариство імені професора Григорія Ващенка. А головним девізом сумівської молоді є “Бог і Батьківщина”.

Практично вся наша діаспора пройшла вишкіл Пласту чи СУМу. Але чомусь в Америці чи Канаді ці організації не вважали фа-

шистськими. Агов, дорогі наші брати і сестри по світу! Чого навчили вас літні таборування в українських молодечих національних організаціях? Може, того і так навчили, що діти нашої діаспори вирости і ніхто з них не стали наркоманами, повіями, злодіями, вбивцями? А навпаки, всі вивчилися і люблять свою далеку батьківщину?

Я звертаюся до нашої громади, не мовчімо, відгукнемося до газети “Сьогодні”, розкажемо про наші молодіжні національні організації, про те, що вони роблять, чого навчають наших дітей і нашу молоді. Бо такі небезпечні статті не можна пропускати. Не звертати на них уваги — “нехай зводять наклеп...”

Не будемо мовчати! Поважна газета “Сьогодні” нехай опублікує наші листи, нашу оповідь про справжнє життя української свідомої молоді!

Хто має доступ до Інтернету, порекомендую дуже цікаве і повчальне інтерв’ю з професором Киє-

ПРОФЕСІЙНА ЧЕСТЬ

во-Могилянської академії Миколою Андрійовичем Ожеваном під назвою “Медіа-тероризм: тепер і в Україні?” у Інтернет-виданні “Телекритика” (www.telekritika.kiev.ua). Професор розкриває сутність “медіа-тероризму”, інформаційного відкриття, зробленого в Америці після подій 11 вересня. Шановний професор говорить про те, що медіа-тероризм у широкому розумінні можна сприймати як зловживання медіа-комунікативними процесами задля підриву так званої знаково-символьної системи держави чи суспільства. У цьому розумінні медіа-терористом Микола Андрійович називає Олеся Бузину. Оскільки Шевченко є не просто поет, а національний символ. Замах на такий символ є актом медіа-комунікативного тероризму, тому що в даному випадку йдеться про комунікації між поколіннями, комунікації у часі. Далі професор наводить інший яскравий приклад медіа-тероризму — передачу, яка вийшла минулого року і яка очорнювала Віктора Ющенка та його дружину. “Медіа-кілерство” — ось як називає подібні передачі професор Ожеван.

Отже, тепер зрозуміло, що можна дати чітке визначення статті “Солдати четвертого рейху люблять свою Україну” — “зброя масового розбрату”. Ось який міжнародний термін таких матеріалів. Матеріалів, які малюють і перед українським загалом, і перед міжнародною спільнотою спотворений коричневий образ держави, які обливають брудом організації, що вчать любити свою батьківщину, на прапорі яких стоять слова: БОГ І УКРАЇНА!

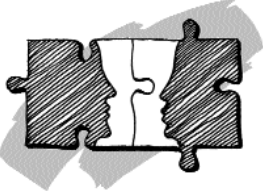
Настя БЕЗПАЛЬЧА

Фото О. Кутляхметова

ЛЕОПОЛЬД УНГЕР — ІНСПІРАТОР І КАТАЛІЗАТОР УКРАЇНСЬКОЇ СПРАВИ

ОСОБИСТОСТІ

Гасла Петлюри-Пілсудського — “За нашу і вашу свободу!” та “Без незалежної України не може бути незалежної Польщі” — зберігали свою актуальність впродовж всього XX століття, зберігають її й

НАША ПРАВДА — ЛИШЕ В ІНТЕРНЕТІ?

УНКМО, організація “Freedom UA” та представництво фонду Конрада Аденауера в Україні провели для журналістів

семінар “Інтернет-журналістика в Україні: прорив до свободи слова?” Запитальний знак у кінці назви опинився не-

Хоч би тому, що Інтернет — це прорив не лише для журналістів, а й для олігархів, які теж мають свої видання у всесвітній мережі: mignews.com Рабіновича, versii.com Деркача чи obozrevatel.com та rodrobnosti.com Зінченка. Тим часом як статус Інтернет-видань не визначений українським законодавством, а журналіст з такого ЗМІ має значно менше прав, ніж його колега з “традиційної” друкованої газети. Попри це Інтернет-журналістика в Україні переживає справжній бум: “технічно просунута” публіка вважає хорошим тоном дізнаватися свіжі новини саме з “Української правди” чи “UA today”, а вже потім — слухати про це ж по радіо і телебаченню, де новину обов'язково “причешуть” згідно з політичними уподобаннями власника телеканалу. Тим часом як на екрані комп'ютера з владою зазвичай не церемоняться.

Нарешті, саме Інтернет-газети залишаються єдиним зовнішнім

інформаційним виходом України і, сидючи десь у Новій Зеландії, користувач може дізнатися про відставку нашого уряду (наприклад) через якусь годину після події.

Інша справа, що український Інтернет, за словами одного з його експертів Олександра Брамса, сьогодні нагадує однорідну сіру масу — ті самі повідомлення на усіх сайтах, практично однорідна інформаційна наповнюваність і відсутність зв'язку з периферією: куди не “клікни”, прочитаєш про те, що діється в Києві, та годі знати, що сталося у Тернополі чи Херсоні. До того ж, лівова частка он-лайнних видань — російськомовні, єдиний виняток — “Українська правда”, чия українська версія читають у 8 разів більше, ніж російську. Загалом же в державі сьогодні 2 мільйони користувачів Інтернету, найбільше їх у Норвегії, де в мережі “сидять” 38% населення.

Історія українського он-лайну

нараховує якісь 3 роки. Редакції перших Інтернет-газет тоді ще не знали, що таке “баннер”, “домен” тощо, проекти робилися у когось вдома на комп'ютері, а відвідувачів новостворених сайтів було катастрофічно мало. До того ж, поки створювалися нові газети, свої веб-версії давно мали “Факти”, “День” чи “Сегодня”.

Часи змінилися. У вересні 2000-го в “Українській правді” реєстрували 350—400 хостів на годину, вже в грудні того ж року — понад 1000 (саме тоді сайт друкував розшифровки плівок майора Мельниченка). Зайве згадувати, що трагічна історія Георгія Гонгадзе дуже вплинула на розвиток он-лайн газет. Чим приваблюють вони читача сьогодні? Наприклад, Олексій Шалейський, головний редактор forum'u, каже, що “читача шалено збуджує все, що пов'язане зі словом “Тимошенко”, шкода лише, що ми не одразу це зрозуміли”.

Німецькі колеги наших Інтернет-журналістів говорять, що бум

ПОЛЬОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ

на Інтернеті колись, як не сумно, таки закінчиться. В Німеччині ще років п'ять тому он-лайнні видання переживали свій зоряний час. Але шалена зацікавленість змінилася майже байдужістю, на ринку втрималися лише декілька найпотужніших.

Що чекає Україну? У найближчі роки забуття Інтернет-проектів, звісно, не загрожує. Періодично їм може влаштувати “холодний душ” держава — до ліцензування он-лайнних ЗМІ вітчизняні зверхники ще не додумалися, але способів “закрутити гайки” теж вистає. Скажімо, з метою зміцнення національної безпеки можуть ліцензувати провайдерів, вимагаючи, щоб кожен із них мав не більше як 10 серверів. Це — зі страшного сну шанувальників он-лайну. Провайдери кажуть, що таке може не лише наснитися.

Людмила ПУСТЕЛЬНИК

«НЕЗАТРЕБУВАНІСТЬ» УКРАЇНСЬКОСТІ — ПРОБЛЕМА

— “Ваша газета незатребувана” — таку відповідь я отримала на запитання: “Чому не включене “Слово Просвіти” у блок огляду преси, що планувався як окремий проект ведучої Наталі Гори?” Відповів так званий менеджер з реклами ICTV. Про задум пані Наталі дізналася особисто від самої Гори, що, як мені здалося, сама прийшла до Магомета. Домовилися про технологію передачі чергового номеру і про подальшу співпрацю, але... А далі пані Наталя зателефонувала мені в редакцію, але якось невпевнено і, здавалося, просто бажаючи пояснити ситуацію, що склалася, вибачалася за пропозицію, яка не має реального результату. Порадила зателефонувати працівникові, який дає оцінку пресі та відповідає за те, що анонсується. За цим номером я і отримала відповідь на “общепонятном”, яка мене і не здивувала б, якби... Прикро, але голос цієї людини я впізнала, бо знаю цього молодика як одного з тих, хто чи не найпривітніше зустрічав у офісі фестивалю “Таврійські ігри” журналістів, що працювали саме в українських газетах. Славко не був абсолютно бездієвним діячем шоу-бізнесу, а одним із тих, хто вважався “довіреною особою” ведучого фестивалю, згодом — одного з керівників структури “Таврійські ігри”, що, опинившись на ICTV, залучив до роботи на телеканалі своїх і кращих.

“І що ж з нами стало, що з на-

Фото О. Цецури

ми стало?...” — як співає Ірина Білик. На сьогодні кадрові зміни та векторна орієнтація одного з найпопулярніших телеканалів напрошується на майже детективне розслідування. З екрану зникають цілі програми, які вели не найгірші з ведучих. По “Руських горках” ностальгії могло і не бути, якби ведучим програми не був лідер одного з найпопулярніших серед молоді гуртів “Тартак” Сашко Положинський. Кузьма, тобто Андрій Кузьменко, ще якось тримається за соломину. Це про суто музичні проекти.

Політичні ефіри не довіряються українським журналістам і ведучим. Як приклад, що наводить на роздуми та вищевикладені висновки — головний редактор га-

зети “День” пані Лариса Івшина у передачі “Свобода слова” кожне своє вільне слово змушена звиряти з улюбленим українським середньостатистичного “хохляцтва”, що кульгає на комплекс меншовартості. Зрозуміло, що у Дмитра Кисельова прихильників на Україні — море чи калюжа, але тут саме він не почувався “невостребованим”, хоча його толерантність та глибока зацікавленість проблемами українства, яку він грає суперпрофесійно на екрані, може бути відзначена позитивно. Цікаво спостерігати за його реакцією на “хохляцтво”. За моїми власними спостереженнями, він досить глибоко знає наші національно-патріотичні хвороби і ламає тих, хто є придатним. На ро-

ТЕЛЕКРИТИКА

сійську з ним переходять не всі, а перед тими, хто його захоплює своєю відвагою спілкуватися з ним на рівних українською, він зачаровано пасує. Я мала нагоду бачити цей феномен у одній із передач, коли гостею програми була молода інтелектуалка, що веде свою власну справу. П'яти копійок зарозумілого негативу у цій програмі не було. І, здавалося, ведучий отримав кайф від того, що надибав здоровий ґрунт у болоті. Та Бог із ним, з Кисельовим, якби зранку одного дня я нарешті не побачила і не почула з телеекрану голос Наталі Гори, який чітко і ясно, коментуючи політичні події, заявив про те, що активніше про такі резонує російська преса. Така-то і така російська газета. А на закінчення екран заліпила “нашенська україноньська” газета “Сегодня”. Наступного дня до переможця в галузі активності реагування додалась ще й “Комсомольська правда в Україні”. І згадалася мені та автор і ведуча, яка мріяла про свою українську програму і саме тому почала звертатися з пропозиціями про співпрацю до наших газет. Довго проходила вишкіл ідея журналістики. Не думаю, що результат її радує, але вона все ж досить упевнено демонструє свій професіоналізм, тренуючись, як їй наказано тими, хто гроші платить, російською.

Пишу і думаю: а може, так і

Л. С.

Що не кажіть, а поратися в хаті чи на городі або просто сидіти за кермом власного автоходу якось веселіше під мугикання улюбленої FM-ної радіостанції. Так було і зі мною. Допоки шість років поспіль у Києві слухала уподобану хвилю “Радіо Люкс”, що на два роки раніше, ніж у столиці, розпочала мовлення у Львові. До душі не лише мені припала ця FM-ка через пропоновані нею люксові англо-штатські хіти та бодай трохи наближені до них за рівнем вітчизняні, до того ж співані українською. Втішалась я як гарною музикою, так і тим, що завдяки їй поєднанню з рідною мовою мої російськомовні колеги по титульній нації такі почнуть звикати до української.

Виходить, марно раділа. Бо з квітня стало у вуха лізти то “А дівушка п'яна, а дівушка созрела” голосом Жанни Агузарової, то “У-у, егі песні, у-у, — ерунда!” бозна-кого з новеньких “звезд” сусідньої Федерації. Це означає, що відтепер менше звучатимуть

альний твір на зразок “А я боюсь поднять стакан” тіпа Макаревича.

Як жінка ділова й аналітична розумом, стала я собі міркувати: а може, художнє керівництво “Люкса” навмисне прагне спроквола прищепити слухачам стійку

тамтешня українська діаспора в особі Ігоря Крутого, Наталки Поривай (Корольової), Валерія Меладзе та ін. Як я не відкидаю й естрадний музон країн співдружності ГУАМ, що, втім, не звучить ані на “Люксі”, ані деінде. Принагідно воіпіла би чути також шляге-

НЕ В ЛЮКСОВОМУ ФОРМАТІ

мої файні Шер, Елтон Джон з Еросом Рамазотті та Тіною Тернер. І наших рідних Лижичку та Пономарюсика за браком ефірного часу все рідше передаватимуть. А це означає, що доведеться все частіше перемикаати приймач на іншу хвилю, поки звучить реклама чи інтелекту-

відразу до російської попси, забиваючи нам вуха найгіршими її зразками? “Навряд чи без Почепцова додумалось би воно до такого ефективного піару”, — засумнівалася потім.

Ні-ні, я зовсім не проти взагалі поп-музики братнього народу, яку розвивати дуже допомагає

ри і твори країн колишньої “народної демократії”, приміром, Польщі, Угорщини, Болгарії, Словаччини, Чехії (нехай дарують, кого не назвала). Лишень ерудованішими ставали би в ході такої культурної інтернаціоналізації. А щодо російської попси, якої раніше на “Люксі” не було, а нині на-

ПЕРСОНАЛІІ

«Я ТАК ДУМАЮ» — І НЕ ІНАКШЕ

Канал “1+1” сьогодні має ряд нових супер-рейтингових програм. Однією з таких є і авторська програма Ганни Безулик “Я так думаю”.

Думала і думає пані Ганна, ко-го ж із людей, що здатні висловити своє ставлення до тих чи інших актуальних проблем, запросити до участі в програмі. Задумались і глядачі, яких від часу появи програми запрошують до активної розумової та емоційної співпраці з тієї чи іншої тематики. Амбіційна і безпеліційна назва програми, як мінімум, стимулює до роздумів, широкої полеміки та конкретики стосовно проблемних питань. Саме тому експертами запрошуються ті, хто має професійну причетність до проблеми, що розглядається.

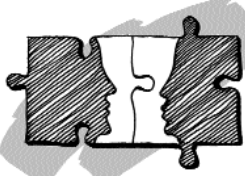
Як приклад, можна згадати програму, в якій жваво і контрверсійно розглядалося питання оновлення обличчя столиці України. Авторів ідеї та її реалізаторів мали змогу засудити не просто громадяни, яким не подобається... Поява в анонсах програми такої особистості як пані Лариса Скорик не залишила байдужими до перегляду як мінімум усіх киян. Я вже не кажу про те, що сама програма стала чи не легендарною, а її обговорення тривало принаймні тиждень у всіх видах транспорту, на базарах і в парламенті, в робочих колективах під час перерви і не тільки, а у тих, хто працює в центрі міста, кажуть, що відразу ж після перегляду програми і робота не мала сенсу, бо колектив захопився полемікою стосовно доцільності пейзажів, які видніються з вікон офісів (себто контор). На задану тему довго думали. Тобто тиждень до наступної теми, яку Ганна Безулик вважає гідною для активних роздумів.

РАДІОГАЛАС

віть “перебір”, то і без “Люкса” її в українському ефірі — хоч греблю гати, жодного тобі дефіциту.

Шкода, що “Люкс” у намаганні буцімто привабити більшу аудиторію явно ризикує втратити ту, що має. Мене, наприклад. Не згодна (і край!) я слухати як імпортний пісенний мотлох, так і вітчизняний, нехай навіть і формально український. На кшталт “І сюдою, і тудюю, ми з тобою”, здається, групи “Шао-бао”, яку з таким репертуаром “Люкс” раніше, в тодішньому його форматі, у свій ефір і близько не пустив би.

Света САМУРАЙКО

Як повідомили українські ЗМІ, Конституційний Суд України на подання народних депутатів постановив: лікувальний заклад у жоден спосіб не може вимагати від хворого сплачувати вартість наданих послуг. Але те саме стверджує і ст. 49 Конституції — Основного Закону України! Та в зв'язку з тим, що фінансування лікарень укр. недостатнє, хворим усе ж доводиться власноруч забезпечувати себе необхідними препаратами, медикаментами тощо. І триватиме так аж доти, доки медичні заклади не матимуть належного фінансування. Саме такого, яке б і давало їм змогу дотримуватися Закону.

Печально усвідомлювати інше: часто хворим доводиться платити не лише за ліки, але й за уважне, професійне ставлення лікаря до проблеми здоров'я пацієнта. Що гріха тайти: візит до лікаря часто розпочинається з конверта чи коробки цукерок — своєрідної перепустки до серця лікаря, його сумління. Бо коли лікар не має доброго серця і професійного сумління — під загрозою життя людини... На суд совісті

НА СУД СОВІСТІ

ПРАВО НА СПРАВЕДЛІВІСТЬ

16 листопада 1989 року в Києві з вини лікаря М. трагічно загинув 13-річний Саша І. Мати хлопчика марно намагалася добитися справедливості і покарати злочинця у білому халаті: знищивши журнал реєстрації хворих, лікар уникнув карної відповідальності...

“ЗВИЧАЙНЕ ХАРЧОВЕ ОТРУЄННЯ, А ВИ ПАНІКУ РОЗВОДИТЕ!”

Поговоривши зі свідками, спробуємо уявити, як розгорталася трагічна подія...

У той осінній вечір за святковим столом зібралися родина і їхні друзі та знайомі. Разом з дорослими 13-річний Сашко їв червону рибу, куплену в магазині. Близько півночі, коли гості розійшлися, хлопчику стало погано.

— Мамо, живіть болить... — простогнав він. — Мене нудить, млявість в усьому тілі...

До ранку Сашко так і не заснув, а на світанку мама хлопчика Ганна Леонідівна викликала “швидку”. Сашка і його маму відвезли в одну з київських лікарень. Чергового лікаря М. довго не могли відшукати, а хлопчику ставало дедалі гірше, і його змусило у приймальній кімнаті. Нарешті прийшов лікар М., сердитий, заспаний, почав сварити Ганну Леонідівну: — Що це він тут наробив?! Ану приберіть за ним! — Дайте ганчірку — приберу. Але ви спочатку огляньте хлопця: він цілу ніч не спав.

— А ви мені не вказуйте, що робити! — розсердився лікар. — Я сам знаю, як мені діяти.

Поверхово оглянувши Сашку, лікар сказав: — Це не за нашим фахом. Нічого страшного! Звичайне харчове отруєння, а ви тут паніку розводите. Везіть його в інфекційну лікарню.

Підтримуючи сина, який ледве волочив ноги від слабкості, засмучена мати вийшла на вулицю.

цю.

— Синку, як ти себе почуваєш? Поїдемо в інфекційну лікарню?

— Не хочу, мамо! — замотав головою Сашко. — Лікарі там, мабуть, такі ж злі як цей. Не хочу в лікарню! Поїхали додому. Мені стане легше, от побачиш!

Ганна Леонідівна взяла таксі і відвезла сина додому. Але невдовзі йому стало ще гірше, і опівдні мати знову викликала “швидку”. Майже непритомного хлопчика на ношах винесли з квартири і відвезли в реанімаційне відділення іншої лікарні. Там лікарі точно поставили діагноз — ботулізм, і хлопчику негайно ввели протиботулінічну сироватку. Але через помилку або недбалість лікаря М., який на світанку оглядав Сашку, було втрачено час, сироватку ввели із запізненням, і через кілька днів хлопчик помер, півтора місяця не доживши до свого 14-річчя...

“НЕ ЗАВАЖАЙТЕ ПРАЦЮВАТИ!”

Після поминок Ганна Леонідівна вирішила подати в суд на лікаря М. Але в лікарні, де він працював, несподівано зник журнал реєстрації хворих! Як документально довести, що саме М. першим оглянув Сашку, не розпізнавши смертельно небезпечну хворобу?

— Ви пам'ятаєте мене? — з надією звернулася Ганна Леонідівна до медсестри, яка того ранку також оглядала Сашку. — Два тижні тому на світанку “швидка” привезла до вас мого синочка! Він помер 16-го... В нього був ботулізм, а ваш черговий лікар сказав, що “нічого страшного”. Я буду в суд подавати на вашого лікаря. Але журнал реєстрації хворих кудись зник. Підтвердите на суді, що я тоді із сином зверталася до вас по допомогу?

— Жінко, що ви таке говорите?! Я вас не знаю! Я вас вперше бачу! — зробивши здивовані очі, вигукнула медсестра.

— Як? — розгубилася Ганна Леонідівна.

— Не заважайте працювати! Мене хворі чекають!

А лікар М., дізнавшись, що мати померлого хлопчика збирається подати позов до суду, узяв довгострокову відпустку...

Минуло 13 років. Ганна Леонідівна безсило опустила руки, змирилася з долею. Лікар М. тепер має власну клініку, яку рекламують газети і телебачення. Навряд чи спало йому на думку покаятися на могилі хлопчика, якого він не врятував: жодного разу М. не подзвонив Ганні Леонідівні, не вибачився за свій гріх...

Олег ГУМЕНЮК

СМЕРТЕЛЬНА ХВОРОБА

Коментар лікаря Ірини Серебрянської:

— Ботулізм — надзвичайно небезпечна, підступна, смертельна хвороба. Виникає при вживанні в їжу продуктів, що містять отруту ботулінічних мікробів. Особливо небезпечні грибні, овочеві, фруктові консерви, риба, копчення. Ботулізм проявляється несподівано, як правило, через кілька годин після вживання отруєних продуктів. Виникає головний біль, запаморочення, слабкість, безсоння, біль у шлунку, нудота, відчуття “завмирання” серця, сухість у роті, спрага. Невдовзі порушується зір: хворі скаржаться на “туман”, “сітку”, “мушки” перед очима, предмети бачать нечітко. У хворих розширені зіниці, часто порушується дихання.

— Ірино, як урятувати хворого на ботулізм?

— Потрібна термінова госпіталізація і негайне введення протиботулінічної сироватки. Чим швидше її введуть в організм, тим більше шансів урятувати життя хворого.

— Отже, лікар М., який не зміг правильно поставити діагноз Сашку, дезорієнтував матір хлопчика і зіграв фатальну роль у його долі?

— Так. Немає сумніву, лікар винний у цій трагедії. Але, будемо об'єктивні, винна і Ганна Леонідівна. Якби вона одразу відвезла Сашку в інфекційну лікарню, можливо, хлопчину врятували б? До речі, якби мати знала ознаки ботулізму, вона діяла б більш рішуче і наполегливо і змогла б врятувати дитину...

— Ірино, як лікар, що ви скажете про морально-етичний аспект цієї трагедії?

— На жаль, в Україні ринкові відносини негативно вплинули на моральне обличчя медика. Я не хочу ображати усіх моїх колег, але серед нас чимало людей цинічних, жадібних до грошей. Для таких “лікарів” чужі страждання — лише прибутковий бізнес, засіб збагачення. Медицина в нашій країні перетворюється на замаскований рекет, коли лікарі “висмоктують” із хворого усе до копійки, діючи за принципом: хочеш лікуватися — плати, не маєш грошей — здихай! Це жорстока реальність, і корпоративні інтереси багатьох медиків значать більше, ніж абстрактні поняття “честь”, “совість”, “милосердя”. Тому довести провину лікаря дуже важко: треба діяти по “гарячих слідах”, поки не знищено докази.

У дев'яти випадках з десяти лікар, з чієї вини загинув пацієнт, залишається безкарним...

СПРАВЕДЛИВІСТЬ КОШТУЄ ДОРОГО

Коментар полковника міліції Віталія Савінського:

— Злочини в сфері медицини завжди розкривалися дуже важко: давалася взнаки особлива специфіка цих злочинів. Щоб довести провину лікаря, слідчий та суддя повинні професійно розумітися на проблемах медицини, але чи багато в нас таких фахівців?

— Ваше ставлення до лікаря М.?

— Схоже на те, що він винний. Лікар зобов'язаний був допомогти хлопчику, але не допоміг, і це спричинило загибель дитини. Та формально лікар не винний, бо його провина судом не доведена, і зараз, через 13 років, закон безсилий покарати М. ...

— А чи взагалі це було можливо?

— Так, але матері треба було негайно написати доповідну заяву в прокуратуру. Кожний виклик “швидкої” документується, і, якби за справу узялися фахівці, провина лікаря була б доведена, незважаючи на те, що він знищив журнал реєстрації хворих. Справедливість інколи коштує дуже дорого, але кожен з нас має право на справедливість. Ганна Леонідівна, вбита горем, опустила руки і не скористалася своїм правом на справедливість. М. використав її бездіяльність у своїх інтересах, знищивши докази злочину. На жаль, ми, українці, покірні долі, занадто терплячі, і не вміємо захищати свої права. За кордоном інша ситуація. Там значна частина громадян користується медичною страховкою, має власних адвокатів. Там часто незадоволені пацієнти подають до суду на лікарів і виграють процеси. Але це відбувається там, де люди вміють захищати свої права...

СОВІСТЬ — МИСТЕЦТВО ВИМОГЛИВЕ

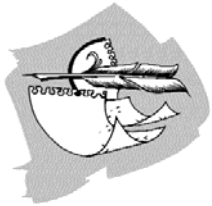
Релакція “СП”: Лікар. Здається, ця професія нікого не залишає байдужим: адже з її представниками нам доводиться постійно спілкуватися, а в якийсь момент саме медикам доводиться вирішувати кардинальні питання нашого буття. І, як правило, останнє слово залишається за лікарем у тих випадках, коли діагноз звучить майже як вирок. Йдеться про такі серйозні захворювання, як діабет, онкологія, ураження крові чи внутрішніх органів, серцево-судинні, легеневі хвороби, у боротьбі з якими медики стають тактиками і стратегами на полі битви між життям і смертю.

Звертаючись до лікарів по підтримку і допомогу, ми часто забуваємо про те, що лікар — наш сучасник, що він має такі самі недоліки, що їх маємо й ми, що він з того самого суспільства, що й ми з вами — отож, переживає ту саму скруту, що й інші люди.

Егоїзм, страх перед завтрашнім днем, у якому твій життєвий добробут не гарантується, рівень зарплат, здатний викликати безнадію і розчарування в обраній професії.

Всі ми знаємо біди наших лікарів, і все ж чекаємо від них співчуття і милосердя, допомоги і розуміння. Бо, коли не знаходимо їх, наші надії обертаються не лише розчаруваннями, а й трагедіями.

Випадок, про який на сторінках “СП” розповідає журналіст Олег Гуменюк, на щастя, не типовий. Більше того, між ним і сьогоdnішнім днем — значна часова межа. Але у материнського болю не буває строку давності. І втрата кожної людини — рибець, видимий чи невидимий, на серці інших людей. Ось чому кожен, хто обрав професію лікаря, має невідлучних секундантів, що звуться Совість і Честь. Совість громадянина, честь професіонала, совість і честь людини, від якої залежить життя інших. Дбаючи про нашу медицину, про здоров'я своїх громадян, держава має турбуватися ще й про той рівень моральності у своїх медичних закладах, який би не дозволяв тим, хто склав клятву Гіпократу, порушувати її в ім'я вигоди чи опускаючи нижче християнського правила: “Стався до інших так, як ти хотів би, щоб ставилися до тебе”. Як ми знаємо, медицина в Україні нині реорганізується. Хочеться вірити, що справи зміняться на краще, що наші лікарні матимуть не лише достатню фармакологічну та технологічну базу, але не випустять зі свого поля зору головного — особистісних якостей фахівців, що складають їхній найголовніший ресурс — людський, професійний.

Далекого 1961 року відомим тепер українським поетом Василем Симоненком було написано кількадесят віршованих творів, що стали класичною нашою спадщиною в царині красного письменства. Це, зокрема, такі, як "Чую, земле, твоє дихання", "Прощання Федора Кравчука, колгоспного конюха, з рідною хатою", "Варвари", "Прокляття", "Береги в снігу занімілі", "Дотліває холод мій у ватрі", "Моралісти нас довго вчили", цикл творів "Тиша і грім", низка епітафій "Мандрівка по цвинтарю", поема "Червоні конвалії", поема для дітей "Цар Плаксіє та Лоскотон", також чимало ліричних шедеврів про кохання, та де-що інше.

У грудні 1961 він написав кілька творів і серед них 14-го "Скільки в тебе очей..." і 26-го "Україно, п'ю твої зіниці".

Щодо цього останнього вірша, то у, можна сказати, поважному київському видавництві "Наукова думка" у книжці "Ти знаєш, що ти — людина" (упорядник В. А. Гончаренко, наклад 10 тисяч примірників), що вийшла нинішнього року, на сторінці 97 стоїть дата під цим віршем 26.12.1961, а на сторінці 138 під тим-таки твором, лише з назвою "Задивляюся у твої зіниці", дата — 1962. Книжка, очевидно, мала вийти найповніша — це помітно неозброєним оком з перших сторінок, а вийшла лише з претензіями на найповніше видання творів. Немає в ній ні прози, ні публіцистики, ні критичних заміток, ні листів, ні, тим паче, щоденника. Та й примітки, хай вибачать видавці, примітивні.

Можливо, це просто недогляд чи неувважність видавців, хоча для деяких читачів, мабуть, це не має суттєвого значення, для більшості це байдуже, але на істориків літератури подібне просто справляє прикре враження. Особливо, якщо йдеться про життя поета і його творчість. Адже нині вже написані та оприлюднені на шпальтах часописів спогади знайомих, колег, очевидців про те, що Василя Симоненка було в Черкасах жорстоко побито й це стало, ймовірно, причиною його ранньої смерті у 28-літньому віці у грудні 1963 року. Подейкують, за злочинною змовою тодішніх місцевих владців, а може, була і вказівка з центру. А хто ж про це скаже...? Лише тогочасні свідки... Вони ж не вороги собі...

Підтвердження цьому — самі поетові твори, рядки з поезій того часу, уривки зі спогадів, поетових листів і щоденникових записів.

Згадаймо хоча б отакі віршовані рядки із "Монолог маленького привида" ("Кипатий барометр"): "Моє життя потрошене, мов жито, Ціпами божевілля і злоби", "І кров моя червоно цебеніла У банку із рожевої руки", "І чорна ніч звелась в очах у мене", "Моїм убивцям у голодні вени Влили мою дитинно-чисту кров", "Розтоптаний жорстокістю нікчем". Це помста правдоборцєві за його відстоювання українських інтересів, а на той час за подібне "нагороджували" тортурями і знущанням, в'язницями і засланням.

Автор закликає в образі малого привида до боротьби з катами. Це не просто кати, а одвічний і підступний ворог, це "відгодована злість, і хитрість, і закута в броню брехня", це вузькоколі й куцоногі, які правлять світом. Хоч, як пише поет, у нього немає

«ОДІЙДІТЕ, НЕДРУГИ ЛУКАВІ... ДРУЗІ, ЗАЧЕКАЙТЕ НА ПУТІ»

страху за плечима, він з докором дивиться на світ і закликає спопеляти байдужі серця, а сліпоту й холопство проклясти. І хоча авторова печаль не має межі, він закликає нас "у відчаї не гнутися, А вибухати, як нові сонця!"

І він вибухає, бореться словом правди і свого синівського обов'язку перед Україною, перед рідною матір'ю. Якими б не були матері, які нас породили, ми їх не вибираємо, ми лише завдячуємо їм своєю появою на світ. Інша річ, які ми вдячні сини і дочки. І рідній землі також.

*Можна вибрать друга і по
духу брата,
Та не можна рідну матір
вибирати.*

Бо то вже буде чужа мати, як і чужа, не рідна Батьківщина. Це не вибирається. Це дано вищим смислом Природи. І від неї нікуди не дінешся. Хіба, відцуравшись рідної матері чи Батьківщини, станеш злочинцем, бандюгою. Прикладів більше, ніж удосталь.

Всі ці роздуми пов'язані у Василя Симоненка з майбутнім: "Щоб квітував на диво всього світу Козацький геніальний родовід!" Хоч:

*Ми винуваті, що міліють рі-
ки
І лисинами світять береги.
Що десь духовні лупляться
калі-*

*ки
І виростають ваші вороги.
Тут на думку спливають ряд-
ки великого поета Олександра
Олеса, написані ним у 1909 році:
Ми останні вже весла лама-
ли
І далекі були береги...*

*А над нами мушкети блищали,
І сміялися з нас вороги.*

Протягом століть та і в нинішні, здавалось би, вільніші часи щодо висловлення власних свободлюбивих думок, над Українським (в Основному Законі з великої літери — прим. М. В.) народом не просто сміялися, а його нищили фізично й духовно будь-якими засобами. Війни і голодомори, терори і переслідування, звичайнісінькі вбивства і постійні здирства, винищення і вигнання тощо — все це та багато іншого застосовувалося і випробовувалося на нас, українцях. Здається, у світі немає такого іншого народу, як наш, котрий витерпів стільки страждань і мук, горя і лиха.

*Уже народ — одна суцільна
рана,*

*Уже від крові хижіє земля,
І кожного катюгу і тирана
Уже чекає зсувана петля.*

("Пророцтво 17-го року")

Та завжди є застереження, все стверджується через "але":

*Коли б усі одурені прозріли,
Коли б усі убиті ожили...*

Згадуються мені часи закриття літературної студії, точніше, обласного літературного об'єднання імені Василя Симоненка в Черкасах 1972 року.

Для нас, молодих тоді літстудійців, хоча й не всіх — це добре відомо, його ім'я було мало не святом. Літстудійці збиралися на другому поверсі бібліотеки в редакції газети "Молодь Черкащини". Там висів праворуч на стіні портрет поета в рушнику, були книжки, лежали підшивки різноманітних газет. Ми читали кла-

сичні, модернові й свої твори, обговорювали їх у міру свого розуміння й освіти, читали власноруч підготовлені лекції з історії рідного краю, країни, розбирали, аналізували літературні течії, їхні школи чи то в Україні, чи в світі, намагаючись застосовувати тодішні критичні праці зі світової й вітчизняної філософії, філології, літературознавства тощо. Це була, принаймні для мене особисто, велика школа не лише літературознавства, історії чи філософії, а й школа життя...

Пересвідчився: багато добрих, освічених, щирих і працьовитих людей живе і творить як у цьому наддніпрянському місті, так і по всій Україні. Розумні й гарні бібліотекарки, дотепні художники, з широким світоглядом архітектори, веселуни-журналісти, тодішні початківці й "почарківці" поети, прості звичайнісінькі люди давали читати заборонені на той час рукописи, книжки, окремі вірші й щоденникові записи Василя Симоненка, різноманітні народознавчі, літературознавчі, філософські, історичні праці. Хто підтримував морально, порадою, втишенням заспокійливим словом... Усім нині і завжди буду я вдячний...

І от навесні, в одну з літературних п'ятниць нас просто не допустили в приміщення черкаської "молодіжки". Спочатку говорили, що, буцімто, десь немає

тися, одурені, можливо, прозріють, і "одійде в морок підле і лукаве", "пощезнуть всі перевертні й прибуду і орди завойовників-заброд". Хочеться дуже вірити в це пророцтво великого поета.

Пригадуються його вірші й думки про "цвинтар розстріляних ілюзій", "мільярди вір заритих у чорнозем", "міста-ренегати", поетових колег, ровесників, нині відомих людей у політиці і в літературі.

У щоденнику за місяць до відходу у вічність пише, що в Черкасах він став ще самотнішим, що ті, на кого він сподівався, "виявився звичайнісіньким флюгером", стали користуюцями... А скільки їх ("Нікчемна, продажна челядь, Банда кривляк для втіх..."), лакуз і хопуїв ще тепер, разом із шовіністами, намагаються донизити наш народ і Україну?!

*Вони прийшли не тільки за
добром,
Прийшли забрати ім'я твоє,
мову.*

*Пустити твого сина
байстрюком.
З гнобителем не житимеш
у згоді:*

*Йому "панять", тобі тягну-
ти
віз.*

("Курдському братові")
Василь Симоненко не зламався. Він дивився прямо правді в очі. І боровся до загибелі. І запівав це нам, якщо для нас нині суцільно він щось та означає.

*Не заколисуй ненависті силу,
Тоді привітність візьмеш за
девіз,*

*Як упаде в роззявлену моги-
лу
Останній на планеті
шовініст.*

Для нього, в його думках і творчості понад усе була Україна. Він щогодини, щомиті бився з чортами ("Ходить їх до біса на землі"). Задля України він жив. Окрім неї для нього не існувало авторитетів, нікого, особливо ж держав-монстрів:

*Хай мовчать Америки й Ро-
сії,*

Коли я з тобою говорю.

Мається на увазі США, що на захоплених землях знищеного тубільного населення ("Жиріє з крові змучених народів") сьогодні, під приводом пошуку терористів, бомбить вже іншу державу, при цьому там руйнується все, гинуть невинні люди. І Московщина. Історія завоювань нею інших земель і народів відома. Хоч є в нього і такі студентські вірші як "Завжди ми, Росіє, з тобою", але є й "Брама", де "Сотні літ наруга і тортури Мертвих повертають у гробах...", а сторожа (вже не при мечях) Нову жертву кидє під мури З тряпкою брудною на очах, є й твір "47-й рік" про голод, "Українська мелодія".

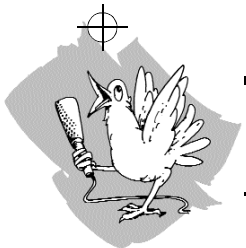
Ось тому пише він у поезії "Де зараз ви, кати мого народу?", щоб "кати осатанілі" не забували ніде, що:

*Народ мій є! В його гарячих
ж и -*

лах

Козацька кров пульсує і гуде!

Будучи літературним консультантом, редактором видавництва "Молодь", працюючи над виданням книжки Василя Симоненка "Лебеді материнства", цю строфу, що починається словами "Ради тебе перли в душу сію, Ра-
ди тебе мислю і творю" не вдало-

ТЕРНОПІЛЬСЬКІ «ФЕСТИНИ» НАЗВАЛИ ЛАУРЕА-

Цим людям можна позаздрити, бо для них навіть дощовий день — «Фестини». Таку назву мало друге обласне фольклорне свято в Тернополі, організоване і проведене обласною організацією ВУТ «Просвіта». Цьогорічну урочистість було присвячено 60-й річниці УПА, вона відбувалася в рамках другого Всеукраїнського фестивалю художніх колективів.

Танцюристи, співаки й читці Тернопільщини зібралися на Співочому полі обласного центру, кращих із них журі відібрало для участі в осінньому огляді творчих колективів «Просвіти».

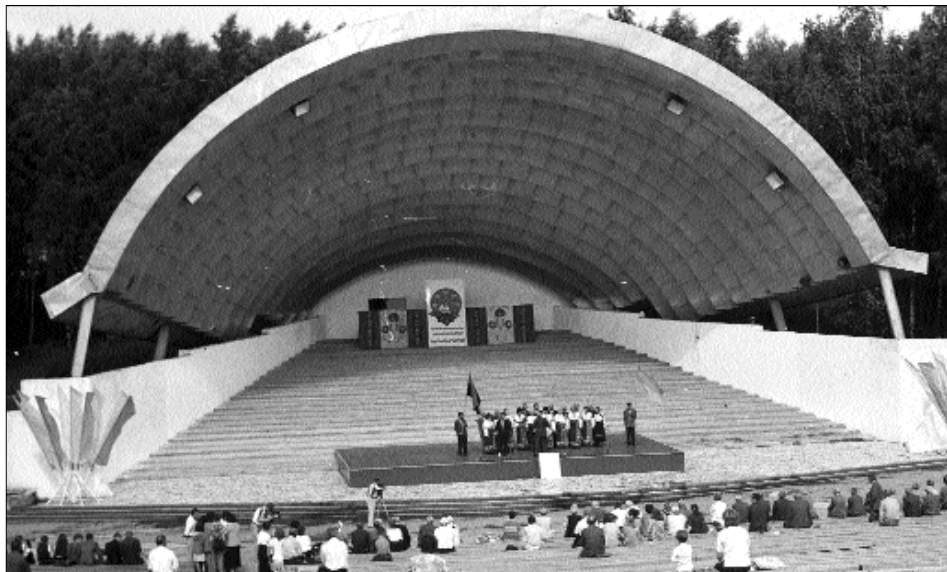
Дуже помиляється той, хто сприймає подібні дійства як такий собі різновид патріотичної «зобов'язаності» — хоч би тому, що спочатку нечисленні ряди глядачів до кінця свята помітно поповнилися, а самі артисти здивували несподівано високим «несамодіяльним» рівнем виконання. До того ж — були незаявлені репертуар і справді серйозне ставлення до народного мистецтва.

Перед початком «Фестини» до присутніх звернулися відповідальний секретар ВУТ «Просвіта» Микола Нестерчук та голова Тернопільської філії товариства Петро Шимків. Вони нагородили активістів «Просвіти» цінними подарунками.

А далі на сцену виходили учасники «Фестини» — сімейні ансамблі, солісти, хори, танцювальні колективи.

Тематика виступів найрізноманітніша — від героїко-патріотичних пісень до жартівливих. Прикметно, що, крім ветеранів «Просвіти», не бракувало на сцені і молодих просвітян. Щоправда, і ті, й інші надавали перевагу мінору, трагічних сюжетів у пропонуваній публіці творів було значно більше, ніж оптимістичних. Попри те, український мелос знають і завдяки останнім.

На цьому тлі дитячий ансамбль «Яблунька» з Чорткова виглядав особливо свіжо — і завдяки безпосередності його дуже юних учасників. Надто солістки Соломійки Шарук, якій до сцени не звикати. Бо Соломійка — дипломантка Всеукраїнського фестивалю «Кришталевий жайвір». А тепер стала ще й лауреаткою

«Фестини».

Найбільше оплесків і квітів глядачів дісталось саме «Яблуньці», середній вік учасників якої — 6 років, а самі артисти на великій сцені — втретє. Що зовсім не заважає їм триматися на ній невимушено й професійно.

Крім «Яблуньки», до Києва поїдуть гурт «Вертеп» (Тернопіль), Юрій Вишневецький (Кременець), тріо вокалісток з Бережан, хор кафедрального собору з Тернополя, Петро Шпак (Тернопіль) і Мар'яна Тимошук (Кременець).

Петро Шимків, керівник Тернопільської «Просвіти», говорить, що організовували свято на чистому ентузіазмі просвітян. Плюс їхні членські внески. А що місцева влада?

— Влада допомагала порадами, — тактовно від-

Людмила ПУСТЕЛЬНИК,
Тернопіль — Київ
На фото: виступають творці свята

ОЙ ЗАВ'Ю ВІНКИ, ТА Й НА ВСІ СВЯТКИ

фото О. Кулпахметова

У народі свято Трійці називають Зеленими святами, і тривають вони три дні. Тиждень перед Трійцею величають зеле-

ним, клечальним або русальним (три останні дні цього тижня та перші дні трітього тижня — Зелені свята).

Зацвітало жито — і «прокидались» мерці, виходили з води русалки. Люди встеляють житла клечанням, а дівчата з конвалій, незабудок, васильків, чебрецю, полину «завивають вінки на всі свята».

Зелений тиждень починається з четверга. Зранку дівчата печуть пироги, готують солодоші, яєчню. У подвір'ї, де завивали березу, чисто виметено, туди сходяться дівчата. Під березою ставлять стіл, а на стіл — обід. Посеред двору — зрубана молада деревина, а під нею — горщик із водою. Одна з дівчат відділяється од гурту, підходить до дерева й перекидає горщик з водою, а потім бере дерево в руки й заспіває пісню... З її голосом сплітаються голоси інших дівчат. Ворота відчиняються, і весь гурт, оточивши дівчину з деревом, вирушає до лісу. В лісі, розстеливши обруса, їдять і п'ють. Після обіду дівчата розсипаються по лісі й вибирають одну з беріз для завивання на ній вінків.

Вінки в'ються попарно, не відриваючи гілок від дерева. Як вінок готовий, пара кумується: дівчата одна одній через вінок дають жовту крашанку і цілуються. В цей день дівчата збирають квіти та в'ють з них вінки. Вінки — це оздоба, а в українських народних обрядах є символами глибокої пошани, а також молодості і чистої, незап'ямованої

краси. До того ж вінок із живих квітів — це оборона від злої напасти.

Зелений четвер, про який іде мова, мав ще назву Русалчиного Великодня. В цей день, за переказами літніх людей, русалки (мавки, нявки) виходили з озер, річок, полів, лук і спостерігали, чи всі традиції виконуються. А треба було лишати на межах полів та на вікнах хліб, розвішувати на деревах поплотно для сорочок русалкам. Не можна було працювати, ходити в поле і на річку поодинокі, бо там могли спіймати і залоскотати до смерті русалки. Дівчата і хлопці носили при собі обереги — полин та любисток, бо цього зілля бояться русалки.

У клечальний тиждень також «водили тополі». Для «тополі» вибирали найвищу дівчину. Біля пліч обраної прикріплювали дві палички, а над головою їх зв'язували під гострим кутком, і вже на них чіпляли барвисті оздобы: намисто, стрічки, рясно прикрашали барвистими хустками. Груді і стан теж оздоблювали різнобарвними хустками.

«Тополі» водили по селу, по полях, де в той час колося жита. Зустрівши людей, «тополя» їм низько вклонялася, а господарі частували дівчат і давали подарунки «тополі» — на стрічки.

У Зелено неділю дівчата оглядають завити в четвер вінки. Для цього їдуть у той самий ліс, щоб їх розвивати. По свіжості вінка судили про своє щастя чи нещастя. Тоді ж ворожили на довговічність батьків,

НАРОДНИЙ КАЛЕНДАР

сестер, братів, наречених (чий вінок не задох, тому довго жити). Отже, плели вінки на батька та матір, сестру, брата, нареченого. Зів'ялі вінки кидали у воду: як попливе — щастя, а як потоне — біда!

У ці дні люди йшли з пахучими травами до Церкви. Ці трави ставали домашніми оберегами. Люди вірили, що в такі дні обов'язково навідаються до рідних померлі і тому встеляли житла пахучим різноцвіт'ям, готували смачні обіди. А на вулицях, луках молоді водили хороводи, співали русальні пісні, «води́ла ку́ща».

Про русалок є і повір'я, про них у своїх творах згадував Т. Г. Шевченко:

*Може, вийшла русалонька
Матері шукати.
А може, жде козаченька,
Щоб залоскотати.*

(Поема «Причинна»)

Русалкою, Мавкою, нявкою називала себе Леся Українка, що змалечку прикрашала себе віночками; про русалок, перелесників вона створила цілу драму-феєрію «Лісова пісня».

Шануймо мудрі звичаї і поетичні обряди своїх попередників, — прекрасні казки життя, що стукають у двері наших буднів.

Тетяна ДЕМ'ЯНЕНКО

СЛОВО Просвіти

Засновник Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка.

Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Головний редактор Любов Голота.
Шеф-редактор Павло Мовчан.
Редколегія: Л. Голота, Я. Гоян, П. Мовчан, А. Погрібний, О. Пономарів, І. Юшук.
Комп'ютерна верстка:
Ірина Шевчук, Олег Бесський та Іван Сак.

Адреса редакції: 01001, Київ-1, завулок Музейний, 8.
Тел./факс 228-01-30. Е-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://www.prosvita.org.ua
Передплатний індекс 30617.
Видруковано з готових фотоформ на комбінаті

Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети і надіслані рукописи та світлини не повертає. Залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

УМІННЯ СЛУХАТИ СЕРЦЕМ

Поет Василь Гей

Відверто кажучи, не сподівався, що, прочитавши збірку нових поезій Василя Гея “Зоря з криничної води” (Луцьк, 2002 р.), переймусь стількома думками. Знаю цього талановитого поета і прозаїка понад три десятиріччя, читав його збірки “Закон вірності”, “Витоки”, “Крила Світазя”, “Кольори вересня”, “Крапли на листі”, “Лесин Кадуб”, “Де маминим голосом тиша мовчить”, його блискучу повість “Яворник”, окремі публіцистичні і критичні виступи у пресі, по-дружньому радів його новим творчим успіхам. Зрозуміло, що більшість із цих книг були опубліковані в радянські часи і зазнали свавілля цензури тоталітарної системи. І раптом — “Зоря з криничної води” — підсумкова збірка творів, написаних протягом останнього десятиріччя. Перша думка ще перед читанням — що нового привносить поет, що хвилює його, які теми осмислює, над якими проблемами задумується, який рівень його письма...

Читаю один вірш, другий, третій, і скрізь — про біль. Поет, як оголений нерв, відчуває усі негаразди в нашому житті, несправедливості, жорстокість, байдужість, із чим зустрічаємося на кожному кроці:

*Сподівались: тепло перемаже,
І заграє до неба сурма,
Та зросли ми й жажнулися: Боже,
Це ж над нами і досі зима!..*

Поетові болить, коли бачить, як нищі безбатченки, дорвавшись до влади, забули про звичайних людей, як високі чини, не знаючи історії України (полінувалися вивчити її), вибачаються перед нетактовними сусідами, які неприховано зазіхають на наші території і вже готові накласти лапи на наші міста, а “братія мовчить собі, витріщивши очі”.

Василеві Гею болить, що ми, вже десятиріччя живучи у самостійній державі, не звільнилися від ганебного почуття меншовартості:

*Проростаємо, наче трава
з-під бетону,*

Ростемо крізь морози

й московські погрози,

*Та ніяк зі свого Вавилону-поло-
ну*

*Ще не годні звільнитися
ми, малороси.*

Поет вболіває за співвітчизників, які постраждали від Чорнобильської катастрофи, особливо за старших людей і дітей із віддалених поліських сіл, якими ніхто нині й не цікавиться.

До Дніпра я піду, запитаюся:

“Скільки, Дніпре,

нам жити зосталося?”

Скаже хвиля,

як в неї погляну я:

“Поки п’є мою воду земля моя”.

Защеміло серце при читанні віршів “Вислання” і “Сибірська дичка”, адже мені в дитинстві у повоєнні роки довелося самому пережити трагедію вивезення нашої родини до Сибіру. По-мистецькому тонко і зворушливо передано хвилювання малого хлопчика, розпач його сестричок, яким простелилася “чорна дорога і чорна печаль”. Так жорстока система безжалібно перерубувала коріння не одному роду, адже тисячі українців ніколи вже не повернулися до рідного краю.

Не можна без хвилювання читати вірш “При вечірній заграві” — своєрідний роздум-розмову із матір’ю, зозулі якої вже відкували літа, яка відійшла за обрій золотий у далекі світи, так і не дочекавшись у рідній, уже

незалежній, державі повернення боргів за важку багаторічну роботу або хоча б єдиного слова подяки, або вибачення, так ніби вона була нелюдиною. І тому таке завершення вірша:

*Мамо, сплпийть вам
зір надвечірня заграва,
І мертвють слова
у відболеній днині,
І стоїть поки що
наша рідна держава
На горбятих боргах,
як на спині вдовині.*

Взагалі у збірці, як і в попередній “Де маминим голосом тиша мовчить”, поет часто звертається до образу матері, для нього вона і берегиня роду, всіх найкращих українських традицій, і взірць доброти, справедливості й порядності, образ усього найчеснішого, найрозумнішого, найгарнішого, задля чого хочеться жити на цьому світі. І, до речі, не всі твори, присвячені матері, повиті смутком; серед них виділяється “Заснула мати на порозі” — як світлий весняний промінець. Скільки почуттів передано у цій строфі:

Мовчала осінь золотаю

У млі останнього тепла.

“Що снилось, мамо?” —

запитував я,

“Весна”, — вона відповіла.

Цікавими художніми деталями, справді поетичною мелодійною мовою привертають увагу вірші “Біда й коляда”, “Зоря з криничної води”, “Торішні трави поруділи”, “Воскресіння Христа”, де автор роздумує про наші традиції, свята, і вкотре переконуєшся — вони з нами від народження, вони будуть і нащадками, вони вічні.

Як позитивне треба відзначити у майстерності Василя Гея — уміння навіть у трагічному бачити паростки народження нового, що осяє, сповне душою надією на краще:

Чорна скиба натужно

лягає у полі —

*Це пора не лише золота і свя-
та,*

Це пора переходу

від болю до волі —

Воскресіння душі,

воскресіння Христа.

Є у збірці нові інтимні поезії, пей-

зжна лірика, серед яких виділяються довершеністю “Прощуміла гроза у ночі”, “Не журися, що літо минає”, “Верес”, “В непрозору пору гляне синім зором”, “В очах осіннього дощу”. Надовго запам’ятається вірш про відродження малої річки, яку занедбали у великому місті, засипали її джерело, а воно, зібравши всі сили, “немов крізь неволю Вітчизни”, пробилось до світу, бризнуло чистотою, переповнило береги.

Приємне враження справляє розділ перекладів “Почуйте цей голос, почувте”. Власне, це мала антологія білоруської поезії, починаючи від Янки Купали і до представника молодшого покоління Анатолія Дебіша. Поява такої об’ємної добірки зрозуміла, адже Василь Гей часто гостював у білоруських сябрів і не раз приймав їх у себе вдома, вивчив їхню мову, цікавився новинами їхнього літературного життя. Звичайно, що у добірці не обійшлося без суб’єктивізму, хоча більшість творів досить пристойного рівня. Віриться, що така публікація буде високо оцінена і в самій Білорусі, де, як знаємо із останніх новин, стає все важче друкуватися авторам із яскраво вираженою громадянською позицією, з’явилася навіть заборона публікувати твори Василя Бикова, Ригора Бородуліна, Сергія Законнікова, Геннадія Буравкіна... Тому й промовисто, по-сучасному звучать слова із вірша класика білоруської поезії Максима Богдановича:

“Почуйте цей голос, почувте,

Хто слухати серцем уміє!”

Можна подумати, що більшість тем у творах Василя Гея не нові (як врешті, і все наше життя, що протікає із минулого в майбутнє), але цінні вони тим, що написані досвідченим майстром, вільною людиною, яка не боялася, що буде покарана за свою мистецьку правду. Важливо і те, що поет, особливо у громадянській ліриці, уникає публіцистичності, прозаїзмів, прагне художньо дослідити душу людини, її намагання здолати всі труднощі, щоб вийти із

тьми, із буденщини до світла.

ОСОБИСТОСТІ

ЛЕОПОЛЬД УНГЕР — ІНСПІРАТОР І КАТАЛІЗАТОР УКРАЇНСЬКОЇ СПРАВИ

Гасла Петлюри-Пілсудського — “За нашу і вашу свободу!” та “Без незалежної України не може бути незалежної Польщі” — зберігали свою актуальність упродовж всього XX століття, зберігають її й нині.

Про це розповів на зустрічах у Києві, зокрема в Києво-Могилянській академії, відомий журналіст Леопольд Унгер, соратник головного редактора славнозвісного паризького місячника “Культура” (1946 – 2001 рр.) Єжи Гед-ройця.

“Культура”, яка виходила польською, на весь світ подавала правду про боротьбу ОУН—УПА за незалежну Україну, про жахи НКВС і ГУЛАГу, про антинародну політику КПРС, друкувала самвидав з України та інших республік колишнього СРСР, була промінчиком надії у темряві більшовицького лицемірства. Публікації “Культури” вміщують величезний документальний матеріал, свідчення очевидців, цікаві літературні твори, публіцистичні та історичні розвідки.

“Культура” була міжнародним центром вільної думки, дисидентського руху і потужною опорою передової інтелігенції з країн соцтабору.

Про цей складний час Леопольд Унгер розповів у одній зі своїх останніх книжок — “Intruz”, хроніка професійних пригод: “20 років на схід від стіни, 20 років на захід від стіни і 10 років без стіни”.

Виступаючи в колі польських колег на відкритті виставки наукової книги в Київському Національному університеті, Леопольд Унгер, звертаючись до них, пожартував: “Я, мабуть, єдиний українець серед вас”. Майбутній видатний публіцист справді народився у Львові, 1922 року. Під час війни перебував у Румунії. Згодом був постійним співробітником Радіо Свобода — Вільна Європа і паризької “Культури”, в якій публікував статті і фейлетони під псевдонімом Брюссельчик. З 1990 року — публіцист “Газети Виборчей”.

Бельгійський біографічний словник повідомив, що Л. Унгер “...спеціалізується на проблематиці європейських комуністичних країн. Завдяки своїм інформаційним джерелам та аналітичним здібностям виконує функцію інспіратора для значної частини західноєвропейської преси”.

На київську інтелігентську аудиторію Л. Унгер справив приємне враження як захоплюючий оповідач і дотепний гуморист.

Євген ГОЛИБАРД

ЗНАЙДЕНА «ГРАМОТА»

Ольжич, І. Багряний, Б.-І. Антонич, А. Малишко — і всі твори, що ми в якомусь із класів вивчали. А в збірці “Відлуння десятиліть” — із чотирнадцяти поетів другої половини XX ст. — десять — сучасників, тих, що живуть та творять донині, тобто ті, що стали хрестоматійними за життя. Деякі з них пройшли через фронти та концтабори, інші — через “відлиги”, “застої” та ідеологічні погроми. Але всі вони — передвісники народження нашої держави — незалежної України. Тут твори шкільної програми, а також твори для позакласного читання, і все — в повному обсязі, без скорочень. Це — Л. Костенко, М. Руденко, В. Барка, П. Воронько, О. Підсуха, Д. Білоус, Д. Павличко, В. Бровченко, В. Симоненко, Б. Олійник, І. Драч, М. Вінграновський, В. Стус, М. Сингаївський. Ті школярі, які цікавляться українською поезією, дуже задоволені виданням цієї збірки, бо багато з творів навіть сучасних поетів учні не в змозі були знайти в тих збірках та журналах, де вони друкувалися.

А от книга “Таємниці віків” — це взагалі ексклюзив: тут зібрані українські народні думи, легенди, перекази, балади, романи. Коли я придба-

ла цю книжку і принесла напередодні Нового року до школи, всі мої друзі захотіли також її мати. Якраз до Нового року та Різдва знадобилися б колядки та щедрівки. Тут і старовинні народні пісні, що їх і досі традиційно співають у селах за святковим столом, бо для українця без пісні і свято — не свято. Прислів’я, приказки, байки, казочки, загадки — чого тут тільки немає!

А нещодавно я побувала на виставці “Книжковий сад”: тут і підручники, й посібники, художня, дитяча література, словники. Як таких хрестоматій, які видані видавництвом “Грамота”, я там не знайшла.

Наш уряд, учителі, учні знають, що український ринок навчальної літератури, особливо шкільної, потребує оновлення та розширення. Незважаючи на бурхливий розвиток, якого набуло видання навчальних матеріалів за десять років незалежності, в школах усе ж таки хронічно не вистачає. Особливо “страждають” такі шкільні предмети, як історія, українська, зарубіжна літератури. Якщо для алгебри, наприклад, чи фізики десятки років тому були створені підручни-

ки, які не втратили своєї актуальності й сьогодні, то українська література, особливо критика, змінювалася разом із поглядами та настроями суспільства. Яке діло теоремі Піфагора, правилу Ленца, закону збереження енергії до того, чим живе суспільство, що засуджує, про що дискутує? А от література — то інша справа, вона завжди була барометром ідеологій, народних (суспільних) настроїв, вивчалася в різні періоди під різним кутом зору ідеологів та цензорів. Тому написані давнім-давню цілком реалістичні твори трактувалися в різні періоди то як патріотичні, то як націоналістичні; ті самі герої були то патріотами, то зрадниками; боротьба була або визвольна або трактувалась якось інакше. Причому, напевне, сам автор нічого цього не мав на увазі — він просто описував тогочасні події, життя суспільства, його оточення, виказував своє ставлення до людей та подій, давав їм свою власну оцінку.

Але ми, школярі, не читаючи творів, слухали вчителя та повторювали бездумно на уроках думку заідеологізованого критика. Вслухаймося в саме слово “підручник”: воно передбачає допомогу та полегшення в нав-

ЖАБО, МАНЖЕТИ, КРИНОЛІНИ

ВЕРНІСАЖ

Переповідають ледь іншими словами безконечно: жінка — прекрасна... Гріха банальності не бояться.

Жінка — земля. Плоть і кров. Як провалля. Засмоктує і вбиває. І народжує. Жінка — вода. Огортає, заповнює, п'яно лоскоче. Соком і кров'ю спливають безодні й аорти. Таке безмежжя довкола... Хаосу й криги. Де берег, щоб відпочити? Жінка — повітря. Тайфуни, цунамі, смерчі з пестливим жіночим ім'ям. Щось на кшталт лялечка, кралечка, цюмчик... Еверест, аби відпочити, затихнути, задихнутись. Де?

Щоб запанувала гармонія, боги зліпили Чужинця. Бо їй не можна залишитись на самоті. Блукати — плисти... Стає лихою, чорноротою. Серце Чужинця для неї — як дар...

Таке ось "космогонне фентезі". Чом би і ні? Має право на вібрацію не менше "теорії Дарвіна". Але геть "рефлексії". Жінка — прекрасна. Якби не Чужинець, вона б цього й не знала. Спокійно би дримала. А він усе розгледів, усе зрозумів і прошепотів "на вушко": "божественна". Відтак втратила сон. Спокуса обсервувати поверхню води, власне віддзеркалення. Підозрюю, що наступні метаморфози феміні пов'язані з тим самим бісівським "божественна". Стала вразлива, тонкосльоза, лукава. Смертна?

Чужинець — вічний Пігмаліон. Деміург з мінливим смаком. Його Галатеї лишень би поквалитись почергово шнурувати і розпускати корсет. То "набирає" тіла. "Кров з молоком", бароко, важке виноградне гроно. То стає майже зникаючою. Як тінь аскета. І знову пишне рококо. Жабо, манжети, криноліни. Ні обійти, ні обняти...

Сьогодні оголене тіло феміні — "найкраща" дизайнерська знахідка сучасного Пігмаліона. Якби не її потяг до експібіціонізму та не його бажання роздягати... Ото ще парочка, одне одного варті. Вона десь краєм вуха чула слово "гендер". Неприродно різке і колюче. Ніби гарапник. Кажуть, що необхідне, що без нього не впускають у Європу. Її до вподоби більше "гармонія". Але Європа...

У Національному художньому музеї України — презентація. Виставка живописного портрету XIX та першої половини XX століття. Об'єднальний концепт: жінка, мода, час. Хто кому "качає" права... З цим можна ще сперечатися. Зрозуміло єдине: хронос є найпотужнішим диктатором канонів краси та одягу.

На перетині двох проминутих століть "еволюціонує" феміна: від романтичних мрійниць з їх пасивним спогляданням світу до ділових "комісарш й комсомолок" радянської доби. Мода у своїй постійній мінливості швидше "паразитиє" на стилістиці художніх напрямків, що їх так щедро народжувала тодішня епоха. Строгі форми ампірних суконь (фасону шимез), у яких проглядаються класичні традиції

антики, змінюються романтичним вбранням, де кожна деталь (рюші, банти, стрічки) підкреслювала неземну тендітність жіночої постаті. Елегантність дам 70–80 років XIX століття асоціюється з вишуканою простотою чорної сукні "аля Кареніна"... І ось вступає в права стильна жінка доби модерну. Мов екзотична квітка. Її рафіновано витончений костюм повторює ви-

гинисті лінії мистецтва сецесії. Контрастом "комісарш" суворих "ревднів" стає манірна непламка у вигадливому туалеті. У ньому так зручно витанцювати чарльстон... Органіка конструктивістського мінімалізму галіфе й сентиментального крепдешину.

В експонованих на виставці творах Мурашка, Кричевського, Екстер, Рокачев-

ського, Глуценка простежується та особлива лінія, яка поєднала в собі стилістику мистецтва і моди.

Уляна ГЛІБЧУК

ЖІНКА.
І КРАС.
А. А. АС.

ТОЧКА ЗОРУ

Суспільство вимагає "правильно" грати "роль жінки" або "роль чоловіка". Чоловікові не личить плакати, жінці — можна. Зате останній не пробачається подружжю зрада так легко, як чоловікові. А всі ж, як мовиться, рівні перед Богом. Гендерні стереотипи заважають розвиватися обом статям.

— Яка жінка — справжня? Я й не думала, що стану об'єктом дискримінації. Поки не почалися пошуки роботи. А тут одразу відчула: мій вік і моя стаття працюють проти мене. Те, що потенційно можу піти в декретну відпустку, невідомо працедавцям. Його абсолютно не цікавлять моя фахова підготовка й академічна успішність, — розповідає **Марія Дмитрієва**, аспірантка Волинського держуніверситету.

Г. Д., колишній кваліфікований працівник конструкторського бюро:

— У нас досі вважається: чоловік повинен заробляти більше, ніж дружина, має утримувати сім'ю. Такий собі "гаманець", набитий грішми. Справді, колись я добре заробляв. А що робити, коли тепер, за ринкових умов, це неможливо? Ночами не сплю: то я вже неповноцінний?..

Ольга Герасим'юк, журналістка:

— Усі якось забувають, що "жіноче" та "чоловіче" — це почало. Що тут "перше", а що "друге"? Шкода, що нині чоловіки так злякалися активності жінок. Конкуренція? Мало того: чоловік починає ще й "ламати" жінку, яка добровільно взяла на себе тяжкий тягар виживання, та ще й заспокоює його, лицаря... Особливо багато проблем у сім'ях, де жінки пішли в бізнес. Питання для них уже стоїть так: як поводити себе, щоб не пригнічувати чоловіка своїми успіхами? Хіба це нормально?

Допотопні уявлення про ролі жінки і чоловіка

БЕРЕГІНЯ СЕРЕД ВАЗОНЧИКІВ?

віка ще досі панують у наших ЗМІ, надто на телебаченні. Образ жінки, який постає з екрана — це Берегиня, господиня, окраса чоловічого існування, об'єкт його сексуальних прагнень і домагань. "Слабку статтю" частіше знімають у домашніх умовах, серед вазончиків, а чоловіків — на робочому місці, за масивним столом, заставленим телефонами і комп'ютерами. Жінка рідко виступає як експерт, коментатор подій, тим більше міжнародних. Тут пальма першості відома за ким... Отже, коли йдеться про чоловіка, то — від Рембо до Тер-

мінатора — мужність найчастіше асоціюється з незалежністю, конкурентністю, агресивністю, насильством. Відповідно сприймають ці образи-стереотипи майбутні чоловіки, сьогоднішні діти й підлітки. Це правда: саме чоловіки мають економічну та політичну владу в суспільстві. Експерти ООН констатують: нині жінки виконують 2/3 усіх робіт у світі, отримуючи за це 10% світової платні, володіючи лише 1% світового багатства. Де ж справедливість?

ЗМІ змушують усіх членів суспільства дивитися на світ очима чоловіків. Тому й не див-

тів. Жінка тут не сприймається як рівноправний партнер. Але головне: вона сама, жінка, спокійно сприймає це. Її влаштовує такий стан речей. Особливо нестерпно бачити у вас жінок, які працюють на тяжких фізичних роботах".

Р. Веретельник, викладач Національного університету "Кієво-Могилянська академія", громадянин Канади: "Дивно, але самі жінки в Україні не хочуть позбутися дискримінації. Вони власноруч віддають уся владу чоловікам. Жіночий загаль не приймає думки про те, що жінки, так само як і чоловіки, мають право займати ключові позиції у суспільстві".

Гендерний баланс — не примха жінок, які почувалися дискримінованими у чоловічому світі. Це — вимога часу, етап розвитку демократії. Нині на рівні ООН у нашій країні діє проект "Сприяння гендерній рівності". Основний акцент — на гендерній освіті. Спеціальна програма так і називається: "Гендерна освіта в Україні".

Реалізація названої програми ООН здійснюється у співпраці з урядовими структурами, Міністерством освіти і науки України, державними та незалежними дослідницькими центрами. Проект має свою веб-сторінку <http://www.gender.ntu-kpi.kiev.ua>. Отже, гендерна рівність — усерйоз і надовго.

ДІВЧАТА НЕ МРІЮТЬ ПРО КАР'ЄРУ, А ПОСПІШАЮТЬ ЗАМІЖ

У Верховній Раді нинішнього скликання тільки 6% жінок. Для порівняння — в парламенті Швеції та деяких інших країн жінки-депутати мають до 50% місць. Що думає з цього приводу соціолог? Завідувачка кафедри соціології Національного університету "Києво-Могилянська академія" Світлана ОКСАМИТНА наразі єдина, хто читає курси з гендерної проблематики майбутнім соціологам, або ж дає їм розуміння соціо-статевих ролей людини і стосунків між чоловіками та жінками. Бо без гендерного аналізу в світі не обходиться жодне соціологічне дослідження.

Ось що розповіла Світлана ОКСАМИТНА:

— Наш навчальний заклад — чи не єдиний у системі вищої освіти, де читаються курси з гендерної тематики, зокрема, і для гуманітаріїв, і для майбутніх соціологів. Курс мав би викликати значне зацікавлення у студентів. Та читати його важко. Чому? Студентки сприймають його з цікавістю, він дає їм нове бачення начебто відомих речей. А молоді чоловіки ставляться скептично. Нові погляди зачіпають стереотипи, а вони часто вигідні для "сильної статі". Кожен студент має написати свою роботу з гендерних студій.

— І що це за проекти?

— Ось кілька назв: "Чи можлива дружба між чоловіком та жінкою? Погляд чоловіка", "Гендерний аналіз Інтернет-сегменту українського ринку праці", "Використання тіла в рекламі: "за" і "проти", "Гендерна со-

ціалізація дітей середнього шкільного віку".

— У чому їхня новизна?

— Ось останнє дослідження. Вважаю, для української соціології це унікальна робота. Дітям середнього шкільного віку було запропоновано написати твори на тему "Чому я хочу бути дівчинкою/хлопчиком" або навпаки "Чому я не хочу...". В Україні досліджень такого типу ще не було. Дослідниця збирала близько двохсот робіт. І там чітко видно, як гендерні стереотипи закладаються в особистість — з дитинства. Хлопці часто підкреслюють свою агресивність, те, що можуть застосовувати насильство. Дівчатка ж бачать себе за домашньою роботою, в догляді за дітьми та чоловіком.

Гендерно-рольові настанови обмежують особистість будь-якої статі. Коли ці школярі стануть дорослими, то "раптом" виявиться: чоловіки мають набагато більше можливостей і переваг у житті, ніж жінки. Хоч і ті, й інші — рівноправні члени суспільства. Це проблема "скляних стель" щодо кар'єри жінок, звільнення у першу чергу жінок при скороченні штатів. А від чоловіка вимагається, щоб він був "великим гаманцем".

— І як позбутися стереотипів?

— Це справа не одного дня. Пробиває собі дорогу гендерна освіта. На студентській науковій конференції цього року презентувався проект "Гендерні стереотипи серед студентської молоді". Дослідження показало: навіть студентська молодь не готова відмовитися від пат-

ПРОБЛЕМА

ріархальщини.

— Як прокоментувати те, що у Верховній Раді маємо ще менше жінок?

— Київський Міжнародний Інститут Соціології провів передвиборче опитування. Було й таке запитання: як респонденти ставляться до незначної присутності жінок у ВР. Відповіді переважно такі: мовляв, яка різниця, чоловік чи жінка депутат, аби "людина була хороша". Або: жінки можуть сприяти ефективнішій роботі парламенту, бо вони ставили б конкретніші проблеми, пов'язані із соціальним захистом, нагальними потребами повсякденного життя. А не торгівлею нафтою чи зброєю. Та частіше відповідали: жінок потрібно більше у ВР тому, що вони виконували б роль стримуючого фактора у поведінці чоловіків. Депутати менше сперечатимуться, стежитимуть за своїм одягом. Жінок має бути більше — щоб ефективніше працювали чоловіки.

— А чому, на вашу думку, самі жінки скептично ставляться до ідеї рівних можливостей?

— У більшості населення, зокрема жінок, патріархальні стереотипи є нормою. Так їх виховували. Упереджене ставлення до жінки, яка прагне зробити кар'єру на рівні із чоловіками, жінки, яка хоче бути політиком і має для цього всі підстави, — типове явище у нас. Хоча в Конституції проголошено: в Україні і чоловіки, і жінки мають рівні можливості.

— Дівчата не мріють про

Конвокація-2001. Світлана Оксамитна зі своєю студенткою

кар'єру, а поспішають заміж.

— Так, порівняно з іншими європейськими країнами, в Україні низький вік вступу до шлюбу. Нас так виховує суспільство. Дівчина поспішає заміж, інакше на ній лежатиме тавро неповноцінності. 70-80% молодих жінок виходять заміж у віці 20-22 років. Але в них звужуються можливості одержання повноцінної освіти, професійної самореалізації. Модель поведінки в західних країнах уже змінилася: спершу — освіта, основи кар'єри, а під тридцять років — шлюб або народження дитини. У західних країнах діють закони, які сприяють саме таким моделям гендерної поведінки. У Швеції і Фінляндії жінка, яка народила дитину, одержує від держави допомогу в розмірі 80-90% від заробітної плати. Отже, хто досяг більшого у житті, той більше має на виховання дитини. Хіба це можна порівняти з нашими 40 гривнями жінці, що "сидить" з дитиною?

— А скільки розмов про зни-

ження народжуваності в Україні! Але саме чоловіки в парламенті вирішують, яку суму дати.

— У цьому випадку жінка автоматично ставиться під удар. Хтось повинен її утримувати. Вона залежна від інших. А коли вона мати-одиначка? І таких жінок у нас немало. Досвід інших країн свідчить: доки в парламенті не буде достатньої кількості жінок — а це щонайменше 30% — доти не прийматимуться закони, пов'язані зі становищем жінок. Отож, у нашій ВР поки що неможливо ініціювати вирішення проблем жінок, які виховують дітей. А як же з майбутнім?

Людмила ТАРАН

СПІВРОЗМОВНИЦЯ

- Телефонні розмови — благо чи зло?
- Чи не витікають у трубку час, настрої, світлі бажання та розумні думки?
- Чи може співрозмовниця запрограмувати нас на необдумані вчинки?

I. ХАЗЯЙКА

У нас задзвонив телефон.

— Хто говорить?

— Слон!

...Якби ж то слон, а то слоновина дружина. Її чоловік і справді нагадує африканського слона з великими вухами, — ними, либонь, і прикривається від її експресивних монологів. А ще — він таки був тим самим викоханим слоном, на якому їздив сам падишах. Падишах помер, слона оголосили експонатом № 1 і пустили пастися навколо падишахової гробниці. Слонова дружина ображається: чого мужа не обрали падишахом? Звісно ж, винні всі. Звичайно ж, слон також винен. Чому не підсадив на падишахову попону на власній спині власну дружину? Хобот короткий?!

— Слухай, я йому кажу: якби ж то ти хоч коли мене слухав, — хіба б тепер був там, де ти є? Хіба б такі писав мемуари? Хіба б називалися вони "Слон падишаха"?..

— А він що?

— А він каже, — вони б називалися "Дружина слона", але для цього ти повинна вмерти! Альо, чому мовчав?

— Думаю...

— А що тобі думати?! Ти поглянь на себе в дзеркало. Одрозумієш, куди пішла твоя молодість, хто її з'їв! А ти все торочиш: літа, терпіння! Я он терпіла, і що? Стала філософом. Знов замовкла?

— Я думаю, що...

— Думаєш? А я знаю: доки я була молодою, йому часу на мене бра-

кувало, — возив на своїй спині падишахових наложниць. А тепер сподівається, що якесь молоде стерво йому на спину всядеться! Господи, як я їх усіх ненавиджу!

—...

— Чоловіків ненавиджу! І баб також ненавиджу! Плебс! Дорвалися — кожна Дунька пре в Європу! Ти глянь на ці обличчя, — їх же й мордами назвати тільки на свято можна! А діти, дітки які? До речі, твій молодший синок ще п'яним не являвся?

— Ти що?! Він же підліток... Чистий, хороший...

— Чистий-трубочистий... Купи презервативи і мовчки поклади в його кишеню, а то не згледішся, як станеш бабцею. Як Людка. До речі, ти давно її бачила?

— Давно...

— То зайди в скверик навпроти театру, — побачиш. Бери валідол із собою: берет — набакир, очі — безумні, черевки — стоптані, мислить неадекватно. Лепече щось про щастя і любов до внука. Теж мені, Макаренко в спідниці... Хто б подумав, що за нею сам Ч. упадав! Ніколи не забуду, як він узяв її за руку, до щокі приклав і очі від млості закотив! Бачила його недавно, — щойно з Америки, у нього там гастролі на "ура" пройшли. Кажу йому про нашу щасливу бабусю, а він знову очі закрює і "вона одна на цім світі. Є люди, а є Люда..." Слухай, ти що, заснула? Знову думаєш?

— Думаю, що ти їй заздриш...

— Я? Заздрю? Людці? Та їй і не снилися такі чоловіки, що за мною стелилися! Вони не просто за мною умлівали — вони мене боялися! Варто мені було захотіти, і кожен ставав моїм рабом! В очі зазирали, бо я — переможниця. Жодному я не дозволила себе покинути, жодному!

Тапочки не можуть піти від своєї хазяйки. Це хазяйка може викинути тапочки!... Зачекай, тут мій слон щось говорить... Агу, сіренький... Та досить тобі, йди випий прокшен і лягай спати.. Альо! Ти чула, як горлає? Чула, що він мені сказав?! Господи, як я їх ненавиджу... Нервовий садист. Нікчема. Я через нього навіть забула, чому тобі подзвонила... Не дивно, — стане, вуха розвісить, вдає, що спить стоячи... А тоді реве, як ціле стадо слонів! О, знов помчав на вулицю. В тапочках!

II. ВИКРИЛА

— Це ти? Це я. Слухай, мого знову дома нема... Не можу більше, не можу! Цікаво, де він може бути? А твій дома?

— Так, вдома.

— От бачиш, твій сьогодні вдома. І вчора вдома, і завтра вдома... Одна я завжди сама...

— Ну чому ж, мій теж часто повертається пізно...

— Твій, хоч і пізно, але пива літрами не дудлить. А від мого тхне таранею ще від ліфта. Не здивуюся, коли мого в книгу Гіннеса запишуть, — мовляв, ось він, український пивний король-павук... Слухай, ну де він може бути? Ти ж його колега, мала б знати. А до Розторгуєвої не міг він податися, га? Вона у вас там самотіня...

Слухай, а ти дізналася, — у твого на роботі є самотні й розвідні? Не знаєш? Обов'язково дізнайся! Але чого там, — твоєму хоч на ніс тих розвідних вішай, він і не чхне! Він тих самотніх і не побачить!

— Ні, він помічає гарних жінок... Хто ж їх не помічає? Так думаєш, варто дізнатися?..

— Ет, дізнавайся не дізнавайся, а як захоче вскочити в гречку... І мо-

більник у мого мовчить... Прийде, скаже: "розрядився"... Знаю я ці розрядки... А в твого завжди мобільник працює?

— Наче працює... Та я до нього не так вже часто на мобільник і добираюся...

— Ну й правильно. Не добивайся, бо доб'єшся на свою голову. Я оце на тому тижні добилася, де ти?, — питаю. А він мені пошепки: у нас нарада.

— Здається, у їхньому відділі і справді була нарада...

— Хрестися, коли здається. А в твого хіба теж наради бувають?

— Звичайно. Я вже звикла, — а що тут такого?

— І олень звук, що він рогатий, і корові роги лоба не муляють... Слухай, а ти за своїм нічого такого не помічала?

— Якого такого?! Ти щось знаєш? Тобі хтось щось казав?! Признайся, може, ти його десь зустріла з кимось? Що ти все натяками та натяками? Говори, коли маєш щось сказати! А втім, — я ось його зараз сама про все розпитаю. Я йому сама все скажу!

III. ЛАСКАВА

— Привіт, моє сонечко! Сто літ не чула, не бачила... Як поживаєш? Добре? Ну й добре... А тиск? Знову підскакував? Не думаєш ти про старість, не думаєш... А тобі б жити та жити. Ти біодобавки вживаєш? Ні? Даремно. А трави теж не п'єш? А як же ти живеш? Надіями на краще майбутнє? Знову поправилася? Схудла? Щось вживала? Ні? Тоді негайно до лікаря. І до онколога не забудь. Знаєш, у тебе вже вік, від цього нікуди не подінешся. Втомлюєшся, мабуть, багато працюєш? Гляди, бо добігаєш до інсульту, — в

твоїх літах це не виняток, а правило. А ноги не набрякають, пальці на руках не німіють? Капай по 45 крапель корвалолу. А як ти спиш? Коли як? Та ти що?! Негайно до кардіолога! А холестерин? Не знаєш, що це таке? Я тобі розкажу, — не можна, голубко, жити як в печері. Глянь, яке століття за вікном. Є в мене чудовий мануальщик, — хай над твоїм хребтом попрацює. А як ти по східцях, — важко чи підстрибом? Е, та ти так довго не протягнеш. А дітя японська є, не пробувала? Ну й гумор у тебе — яка Хіросіма? Психологічно-телефонічна? Досить цього студентського зубоскальства, ти вже не дівчинка, пора, мій друже, пора. Душа бажає на спочинку. О, глянь, як ти легко дратуєшся, серце моє! Ич, як заводившись, — а чого сердитись? Здорових у твоєму віці не буває. Як-що нічого не болить — значить, голубко, ти вже мертва. Бо якщо не зуби, то мозолі на п'ятах, а все-одно щось ние... Я нію? Ні, я реалістка, а ти все жартами та жартами... Як тепер кажуть. — тебе не глючить? До речі, який у тебе цукор? Обов'язково перевір. А окуляри давно міняла? Збираєшся взагалі їх не вдягати? А пісок у нирках? Ти очистила свій організм? Як печінка, не збільшена? Не хочеш говорити про це все? А про що ж тоді говорити?! Про погоду і про весну? До речі, як ти, — ревматизм тебе не доймає? Романтизм доймає? І як ти це лікуєш? Співаєш і танцюєш, коли ніхто не бачить? Негайно займися медитаціями, це ще можна зупинити. Міреш закохатися? Пий аміналон. Бережи себе, сонечко, пенсія ще не скоро. Ну чого це до дідька? ЛТЕК нам допоможе...

Люся-ВАСИЛЬКІВСЬКА

Народився Юрій Іванович Залета (літературний псевдонім — Юрій Загорський) 1940 року в селі Колбова Бардіївського округу (Східна Словаччина в селянській родині. У 1947 році малим хлопчиком разом із батьками в числі десятків тисяч словацьких українців переїхав на Рівненщину, навчався в середній школі у Млинові. Свого часу закінчив відділ слов'янської філології Львівського державного університету ім. І. Франка та Горлівський інститут іноземних мов. Працював у засобах масової інформації та вчителював. “За антирадянську діяльність” перебував у в'язниці. Донедавна в Рівненському інституті слов'язнознавства викладав чеську мову, а нині працює тут референтом-перекладачем. Його перу належать прозова книжка “Хто витримає спеку” (1969 р.), поетичні збірки “Липнева ніч” (1995 р.) та “Не обзиваються громи” (1998 р.), а торік вийшла книга п'єс “Вчителько моя”. Пропонуємо увазі читачів спогади Юрія Загорського про переселення словацьких українців на Рівненщину.

ІЗ ВИРІЮ ВЕРНУЛИСЯ НЕ ВСІ

“Уповоєнний час і в наших краях з'явилися радянські агенти з переселення, чи то пак уповноважені від Української РСР. Медоточивими словами зваблювали вони моїх земляків на рівнинні, залишені чехами, землі Волині, у ту країну, де, як писав Лебедєв-Кумач, так вільно дихає людина. Та існувала, очевидно, і контрагітація, бо наважувалися на цей крок далеко не всі.

Адже був це, повторюю, 47 рік, коли в Україні лютував голод. Багато нещасних, опухлих бродило на станціях біля наших вагонів. Дід нас напучував: “Якщо побачите лушпиння від соняшникового насіння, то знайте: це вже Росія”.

І ось станція, де нам належало зійти: Дубно. У селі Молодаво, яке було щось на зразок пересильного, ми на певний час затримались. А далі — приїжджає власним транспортом чех. Привіз на місце, поселив у свою хату — і їде собі в свою Чехію. Ми потрапили до чеха Шафаржа у село Новини на Млинівщині. “Неначе писанка село”, — можна повторити ці слова.

Проти навколишніх українських воно було ніби містечко. Оригінальні, кожен на свій манер, будинки, здебільшого з добротної цегли, бо і цегельня тут працювала. Сади тяглися, либонь, на півкілометра. А скільки дивовижних яблунь, груш, слив у них росло! Сортив одних груш тут я скуштував, мабуть, понад десяток. Прикро, що, живучи поруч, українці, які вихваляють свою працьовитість та господарність, не сподобались їх перещепити. І ось нас, горян, селять у ці добротні будинки. Тут ми всі свої, з різних сіл Пряшівщини: Чертіжного, Кобівців, Якушівців, Гавая і т. п. Найбільше, либонь, було з Чертіжного: Зо-зуляки, Кернашевич Микола, Сметана Андрій та інші...

Дивний це був конгломерат, Новини Чеські. Разом з нами, русинами, розмовляю-

чими на близьких діалектах, що в різних селах мали певні відмінності, приїхало і чимало словацькомовних жителів, які носили бавовняні розшиті куртки і штани-холоші. Ми, русини, називали їх холошярами, проте вони, на відміну од словаків, котрі є католиками, були греко-католиками. Мабуть, підставою для їх переселення і стало віросповідання. У деяких будинках оселилися польські українці з Холмщини, жертви операції “Вісла”. Корінні жителі села довго ламали голову над питанням, хто ми такі і врешті охрестили нас гуцулами, що ми, діти, сприймали чомусь як образ. Місцеві жили і в довколишніх хуторах та селах: Пісників, Корита, Богушівка, Довгошиї. А в Московщині, сусідніх Підгайцях, Мальованій і в інших селах Млинівщини, а також у багатьох селах Здолбунівського, Рівненського, Дубнівського районів та сусідній Волинській області оселилися наші. Справжню тобто одноетнічну республіку! У нашому селі більш освічених і розважливих чоловіків з числа переселенців призначали головами сільрад, інших місцевих органів влади, керівниками закладів культури і т. ін.

Невдовзі всі діти шкільного віку пішли у семирічку, де хоч ми досі ніколи не чули української літературної мови, напрочуд швидко її опанували й вивчали нею усі предмети. І що цікаво: заговорили нею в побуті, в сім'ях, у той час, коли в Словаччині, відбувши уроки в словацькій школі, прийшовши додому, забували про неї і переходили на діалект.

У Новинах, де сім'ї були в основному багатодітні, проживало багато молоді. Хлопці та дівчата відвідували клуб, яким спершу завідував мій брат Йосип, а затим його товариш Василь Грушецький. Культурне життя в селі вирувало, тут діяло чимало гуртків художньої самодіяльності. Мої односельці, друзі і старші за віком хлопці та дівчата з-поміж словацьких і польських переселенців, у перепов-

неному клубі давали справжні великі концерти, ставили вистави. Визнаним артистом, зокрема, був мій брат Іван, який зачаровував і своїм дивовижним голосом...

А батьки наші тим часом облаштовувалися на залишених чехами садибах, їм виділили землю. Тут, на Млинівщині, вона благодатна, і господарювалося на ній переселенцям, які приїхали з передгір'я, непогано. Посвітлювали в людей обличчя, ніхто не скаржився на долю. Та радянська влада вже брала одинокі осібніків-“куркулів” у лещата. Довелося чималу частину врожаю везти на державні приймальні пункти.

Обличчя у селян спохмурніли, важкі думи почали їх обсідати. Порадившись, вирішили послати “ходоків” у Москву, щоб просити високе начальство зглянутися, взяти до уваги той факт, що люди ще не обжилися на новому місці, звільнити їх від податків. Дядьки потрапили в Кремль, де їх прийняв сам М. Шверник, тодішній голова Президії Верховної Ради. Як справжніх героїв зустріли новинці своїх посланців. Я, малий хлопчик, знав про цю поїздку наших селян до Москви тільки з чужих розповідями, бо один з її членів, наш сусід Іван Шкрепач, який жив у нашій хаті, надзвичайно бала-боловав незперервно про неї розповідав. Він ходив він і його товариші до Москви.

У селянам втішатися: де жили переселенці, де відбувалося інше, ще не було. Активізація. Як і всі заходи у більшовиків, ця справа проводилася чітко та рішуче, нагадуючи військову операцію... Запровадили нову сільськогосподарську, небачену в наших краях культуру — цукрові буряки, на яких від зорі до зорі гнули спани і дорослі, і діти. Керував колгоспом “гуцул”. Молодий ще чоловік, один з двох братів, що були на Млинівщині головами колгоспів, тепер давно вже покійний Микола Секе-ла. А одним з перших очолював сільраду Петро Куджак.

Про нього слід сказати окремо. Родом він був із Чертіжного, з тих країв, де спалахнуло в Словаччині антиурядове повстання. Керував сільрадою у ті часи, коли ще не склали зброю загони повстанців. Останні знайшли підхід до цієї людини, вихідця з далекої Словаччини. Він погодився створити в селі підпільну “комірку”. Викритий чекістами, чоловік розділив долю багатьох українських патріотів — був відправлений в один із таборів ГУЛА-гу.

Виходить, що не тільки мову корінного населення перейняли словацькі русини як свою власну, але і його національно-визвольну програму. Її прихильником став і автор цих рядків. Більше того, пізніше у Житомирі, в рік проведення Олімпійських ігор у Москві, намагався створити комітет національного порятунку, за що і відбуд майже 6 років покарання в уральському таборі для політ'язнів.

...Минуло небагато часу, і серед моїх, раніше таких дружних співвітчизників, почалося бродіння. Багатьом Чеські Новини стали немили. Хтось із дядьків побував у Закарпатті, поділився враженнями про ті краї, найголовніше про те, що там живуть люди, які розмовляють схожою на нашу мовою. І потяглися одна за одною валки з домашнім скарбом. У перенаселеному Ужгородському районі якимось чином пощастило придбати хати, і навіть знайти роботу у важкі 50-ті роки.

Та не всі наслідували цей приклад. Ті, хто залишився, почали добиватися виїзду в Чехословаччину, де вони невдовзі опинилися. Виїхали майже всі жителі Московщини, Підгайців, Мальованої...

Юрій ЗАГОРСЬКИЙ

ГОЛОС ДУШІ ЖИВОЇ

Доброго дня, шановна Любов Василівно! Спасибі Вам за те, що на сторінках Вашої газети знайшлося місце і для моїх рядків. З радістю надсилаю Вам два своїх нових вірші. Нехай з кожного слова до Вас усміхнеться ніжне сонечко доброти, променями якого я намагаюся освітити свої поезії. Разом з тим часто у вірші вливається мій душевний біль, народжений обмеженістю сільського життя, постійним намаганням вирватися на волю з тісного кола задрості, морального приниження, матеріальної неспроможності повноцінно задовольнити усі творчі потреби.

ЗАДУШЕВНА РОЗМОВА

Коли над світом стане щедрa ніч,
Сховавши все під зоряним покровом,
До мене на розмову віч-на-віч
Приходить світ, повитий щирим словом.

Приходять всі, кого зове душа:
І вірні друзі, й недруги підступні.
І жодна кривда серцю не чужа.
Журба і радість у душі присутні.

Я лину у омріяні світи,
Як лине пташка у бездонне небо.
Це не захоплення, не кроки до мети,
А це — душі й життя мого потреба.

Коли над світом стане щедрa ніч,
Прославшись килимком на виднокрузі,
Я залишаюся зі словом віч-на-віч
І йду до Вас, близькій й далекі друзі!

СЕЛЯНСЬКА ВТІХА

Як часом складно жити у селі,
Себе відчувши кинутим за рамки,
Зачиненим у клопоти малі,
Де тугою гаптовані фіранки.

Та коли перші квіти зацвітуть,
Даруючи красу свою весняну,
Коли пташки співати розпочнуть —
Вся туга вмиє на серденьку розтане.

Відчувши, як дає снагу земля,
Зігріта сонцем і дощами вмиє,
В душі радіє кожен, як маля, —
Ні, не багатству, а приходу літа!

З повагою
Ганна ЛИТОВЕЦЬ,
с. Велика Павлівка
Зіньківського району
Полтавської області

ВІДКРИТИЙ ЛИСТ ПРЕЗИДЕНТОВІ Л. Д. КУЧМІ

Шановний Леоніде Даниловичу!

Ми усвідомлюємо, що сучасні реалії політичного життя зобов'язують керівництво України проводити виважену державну політику у відносинах з нашими сусідами, в тому числі й з Росією. З Росією потрібно проводити політику добросусідства на взаємовигідній основі, але без приниження національної гідності українців. Але Указ Президента України “Про відзначення 350-річчя Переяславської козацької ради 1654 року” від 13 березня 2002 року, ми вважаємо, і є таким приниженням українського народу. Ми переконані, що в державному масштабі, а особливо чиновниками, для яких незалежність України стала

кісткою в горлі, ця дата відзначатиметься, як велике благо для українського народу, як велике свято. Але ж ні святкової атмосфери, ні збереження національної гідності українців Переяславська угода не принесла. Навпаки, вона принесла українському народові такі матеріальні, моральні й духовні втрати, яких, очевидно, не знає історія. Українська нація винищувалася фізично, заборонялася її мова, ставилися перешкоди розвитку її культури. Україна була позбавлена можливостей зберегти свою віру й церкву, а її народ не мав права залишатися самотнім.

Тому виникає запитання: що відзначати? Велику радість, яку принесла ук-

раїнському народові ця угода, чи велику трагедію? Адже дивно було б, якби народ заходився відзначати початок свого уярмлення як свято. Тому святкування цієї річниці аж ніяк не сприятиме піднесенню гідності й національної гордості нашого народу. Якщо вже щось і відзначати, то треба б відзначити геніальність Богдана Хмельницького як полководця в боротьбі за незалежність України й героїзм українського народу в тій боротьбі.

Ми не засуджуємо Хмельницького, бо опинився він майже в безвихідному становищі, але й радіти з приводу початку підневільного життя немає чого. А історичну жертву України, що прилу-

чила Росію до своєї історичної та культурної спадщини, оцінять хіба лишень далекі нащадки. Виходячи з цієї позиції, з права, наданого нам Конституцією України, ми заявляємо свій протест проти відзначення 350-річчя Переяславської угоди й закликаємо Вас скасувати свій Указ.

Правління Новокаховського осередку “Просвіта” Всеукраїнського товариства ім. Т. Шевченка

Г. БІЖИК,
В. ЛИТВИНОВА,
Ю. ДЕРНОВИЙ,
Н. ПИЛИПОВИЧ,
В. КУШНЕРИК

РОЗКОПКИ 1901 р. В ЦАРИНІ ТРИПІЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Закінчення. Початок на с. 9

всій довжині рівчак обережно знімався верхній шар землі до глибини, де віднаходилися перші сліди захованого тут матеріалу. Тоді всі робітники спускалися на дно рівчак і починали розбирати наявну перед ними стінку землі, маючи можливість бачити її зверху, збоку і таким чином не могли пропустити жодного викопного предмету, а я, вибравши зручне для спостереження місце, дивився за ними і керував роботою, зауважуючи і замальовуючи усе необхідне. Якщо визначена для роботи сторона майданчика

ного, було можливим розміркувати, в якому напрямку повинна просуватися робота. Нарешті, пройшовши весь майданчик по довжині, можна було судити про його величину і частини про те, який розмір він мав до руйнування.

Інструменти, якими користувався при розкопках, також були не дуже складними; обходилися найнеобхіднішим: два шули, лопати для робітників, маленька лопатка з коротким держачком, на зразок саперної, два-три ножі у вигляді кинджала і стільки ж совків, компас, рулетка, зошит для малювання і, нарешті, фотографічний апарат, яким, між

ґрунті нашої місцевості, я віднайшов можливість зліквідувати його змиванням: відразу після того, як виїняли черепки із землі, опускали у відро з водою, в ній вони лежали певний час і після цього промивалися, просушувалися в тіні.

Повертаючись до народу, який жив у нашій місцевості в епоху існування описуваної культури, скажу кілька думок про спосіб його життя, наскільки можна судити про його життя за наявними даними.

Як відомо, землянки відзначаються переважним вмістом великої кількості харчових відходів, основна роль в яких належить черепашкам, але було б помилково думати, що моллюски з них, в поєднанні з м'ясом деяких тварин, слугували єдиною їжею для неолітичної людини. Це важко допустити ще й через те, що їх ловлять тільки у певну пору року, а, наприклад, зимою добувати їх неможливо, як і не можна уявити, аби їх заготовляли про запас. Маємо ще позитивні дані про їжу, яку вживали тодішні жителі Придніпров'я разом із м'ясом моллюсків та чотириногих і по всій вірогідності могли бути додатком до останнього або взагалі заміняти його взимку, а можливо, і взагалі відігравали першорядну роль серед харчів. Як ми вже бачили, в землянках та майданчиках, особливо в перших, доволі часто зустрічалися кам'яні плити-зернотерки і розтирачі до них; у глиняній обмазці стін завжди зауважували домішки просіяної пшеничної половини, і, нарешті, на двох майданчиках моїх попередніх розкопок достатньо знайдено обпаленого зерна великої пшениці і якоїсь зонтичної рослини, можливо, анісу чи кропу.

Все це доводить, що прадавні жителі нашого краю вже займалися хліборобством і що культура злакових рослин була досить різноманітною. Із них, вірогідно, і готували різну їжу, яка майже незмінно збереглася до цього часу у своєму первісному вигляді в культурного і некультурного людства — різні ви-

Верем'я, V тис.

ди каш, соломаха і, нарешті, хліб. Рештки рослинної їжі надібуваються й у викопаних у землянках посудинах. Соломо могли по-різному застосовувати в господарстві, а полова і тепер вживається в селянських будівлях.

Обробляли землю, можна гадати, за допомогою дерев'яних знарядь у вигляді лопат і мотиг; проте людині могли допомагати і деякі тварини — воли чи коні, кістки яких також траплялися в землянках. На жнивах користувалися крем'яними серпами (на одному із майданчиків я кілька років тому знайшов їх повний горщик), або ж стебла просто висмикували із ґрунту. Отримане зерно згодом розтиралось на каміннях і з нього пекли оладки і готували інші страви. Можливо також, що крім всього цього, харчувалися молоком тварин і виготовляли з нього сир...

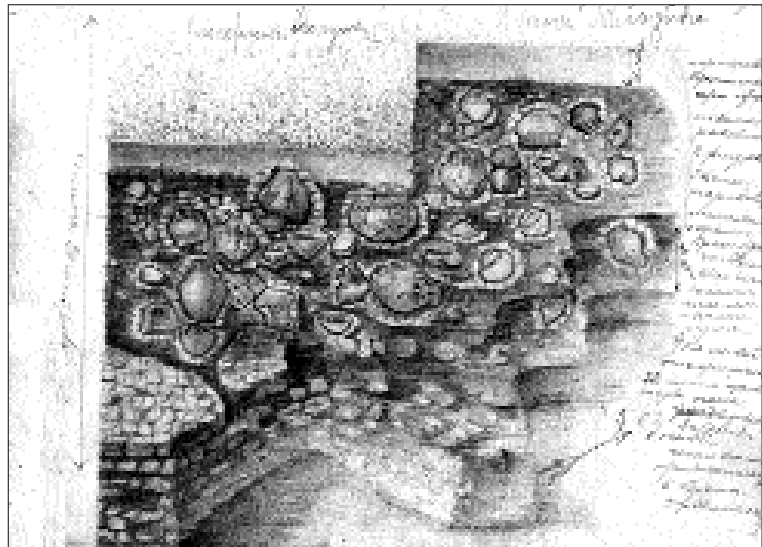
При неодноразових описах розкопок окремих землянок ми бачили, що кожна з них є певної величини продовгуватий чотирикутник, дещо заглиблений у землю, і складається з двох різновеликих частин; верхня, трохи вища, була житловою, а нижня, яка закінчувалася входом у яму,

використовувалася для приготування їжі, бо в ній завжди знаходилося вогнище і цілі купи харчових відходів. Земляні виступи, подібні до тих, які виявлені в землянці поблизу м. Ржищева, могли використовуватися для сидіння або заміняти стіл; опріч цього, як можна припускати, використовувалися і переносні меблі, коли судити про це по глиняному стільчику на чотирьох ніжках із прогнутим сидінням, на якому була знайдена мною сидяча глиняна статуетка. Нема нічого дивного, що предмети такі виготовлялися із дерева і не збереглися до нашого часу, так само, як і інші дерев'яні знаряддя, використання яких не підлягає сумніву через відсутність рівнозначних їм кам'яних чи кістяних предметів. Нарешті, цілком природно, що жителі нашої віддавна лісистій місцевості найчастіше користувалися таким матеріалом, наявність і легкість обробки якого дозволяла його застосувати в найширших обсягах.

Таким чином ми бачимо, що народ, який жив у нашій місцевості з неолітичної пори, був не кочовим і не мисливським, а мирним осілим хліборобським племенем, він з початку свого існування носив зародок тієї сприятливої для розвитку гуртових і сімейних засад культури, яку ми послідовно бачимо і в подальшому, і в пізнішому, і навіть у сучасні нам періоди зовнішнього і внутрішнього життя.

Вікторій ХВОЙКА,
завідувач музею
Київського товариства
старожитностей та історії

● Примітка. Матеріал Вікторія Хвойки подаємо скорочено.
Редакція

Хвойка, щоденник 1897 р.

мала в довжину більше 10—15 метрів, то від основного рівчак проходило до нього перпендикулярно ще 2—3 паралельних, між якими залишався проміжок до 1 м в ширину. Одна група робітників, по 2—3 чоловіки на рівчак, бралася до розбирання матеріалу, а інша відгрібала землю і викидала її назовні. Цей спосіб мав ще ту перевагу, що, маючи перед очима розрізи прокопа-

іншим, випадало користуватися доволі зрідка. Згадаю ще про одну деталь. Спочатку розкопок я довго не знав, як запобігти черепкам від розписаних посудин, щоб вони при зіткненні з повітрям не вкривалися твердою сіруватою оболонкою, яка цілковито знищувала на них фарбу. Згодом переконавшись, що це відбувається від того, що вони просочені цементом, якого в достатку є у

«ДОБУ ЖОРСТОКУ, ЯК ВОВЧИЦЯ» ВІН ПЕРЕМІГ В ІМ'Я ВІТЧИЗНИ (АРХЕОЛОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОЛЕГА ОЛЬЖИЧА-КАНДИБИ)

Становлення Олега Ольжича, сина уславленого Олександра Олеса, як ученого-археолога розпочалося, по суті, у "празький період", коли доля звела талановитого поета з уже всесвітньо відомим археологом Ярославом Пастернаком. Тодішній директор музею Наукового Товариства ім. Т. Шевченка у Львові запрошує О. Ольжича взяти участь у пошуках пам'яток мальованої кераміки, яка входила до великого середземноморського цивілізаційного кола, репрезентована в Україні пам'ятками трипільської культури (IV—III тис. до народження Христа), що є справжніми шедеврами українського праісторичного мистецтва. І хоча першу трипільську пам'ятку відкрив в Україні у 1897 р. В. Хвойка, через відсутність професійних археологів

ли можливість українському археологові нормалізувати свої фінансові проблеми, що завжди були перешкодою для продуктивної праці в еміграції. Письменник Улас Самчук згадує, що Олег Ольжич, окрилений успіхом, писав побратимові з Югославії: "Власе! Тепер ми живемо!" Він пояснює, що йому вдалося здобути в американців добру репутацію науковця і що йому пощастило дістати постійну наукову стипендію, якою він хотів би також допомогти і мені".

Для досконалого розуміння неолітичних пам'яток Європи археолог вивчає збірки в музеях Софії і Пловдива (Болгарія), Бухареста (Румунія), Белграда (Югославія). Археолог-поет ніби відчуває, що життя відвело йому не так багато часу для наукових досліджень. У 1936—1937 рр. Ольжич перебуває в Італії, працюючи в наукових

українського походження в Галичині вони практично були невідомі для науки. Заповнити цю прогалину і взявся випускник Карлового університету Олег Ольжич-Кандиба, провівши розвідку дослідження в селах Ланівці, Добрівляни, Козаччина, Стрілківці, Голіради, Касперівці, Новосілка Кастюкова, що на Тернопільщині. Появу в українській археології нової, потужної фігури засвідчили наукові статті вченого, надруковані в "Записках НТШ", чеських журналах "Праісторичний огляд" і "Археологічні пам'ятки", де автор досліджує кам'яну індустрію трипільських племен та їхню дивовижну кераміку.

Одночасно публікує низку праць у журналах різних європейських країн і США. 1939 р. у виданні Американського Інституту Археології з'явилася його стаття про С-спіральний мотив в орнаментіці дністрово-дунайської неолітичної кераміки. "Спіральний меандер, — узагальнював судження О. Ольжича його вчитель, археолог Я. Пастернак, — який обіграв безперервно трипільську посудину, мав, безумовно, вище, символічне значення. Він був для трипільського митця символом безупинного руху в природі, можливо, й вічного позаробового життя".

У цей час увагу вченого привернуло городище в Шипинцях на Буковині, досліджуване археологами наприкінці XIX ст., матеріали розкопок з якого зберігалися в музеях Чернівців, Відня, Львова, Кракова і Берліна.

лившись сім основних форм, а з другого — простежив еволюцію її орнаментики, розшифрувавши два ступені розвитку: пам'ятки типу Незвиська та пам'ятки типу Шипинці-Заліщики.

Оцінюючи археологічну діяльність сучасника, Я. Пастернак відзначав: "Головна його заслуга на полі археології України полягає в тому, що він, мабуть, найкращий аналітик, виявив тісне генетичне споріднення старших форм і орнаментів трипільської культури з такими ж в енеоліті Подунав'я... О. Кандиба причинився до опрокинення думки деяких раніших дослідників про азійське, не місцево автохтонне походження трипільських племен. І це є його тривким вкладом у досіди над етногенезом українського народу".

Доля відкривала перед Олегом Ольжичем фантастичні перспективи, в ретроспективі яких він міг споглядати себе в даліні тисячоліть, живучи "колись у простім курені над озером з ясними берегами". "Світлий спокій дорогих глибин прозорості і чистої науки" в "добу жорстоку, як вовчиця" змусив його вибрати іншу долю. Замислившись над історичним шляхом, який пройшла Його Нація — одна з найдревніших в Європі, Поет, Археолог, Патріот заповів собі Голгофу в ім'я будучості України:

*І в грізні дні залізної розплати
В шинелі сірій
вмерти від гранати.*

Ігор КОВАЛЬ

Нещодавно в Інституті історії НАН України відбувся “круглий стіл” на тему: “Конституція Пилипа Орлика — перша Конституція в Європі”.

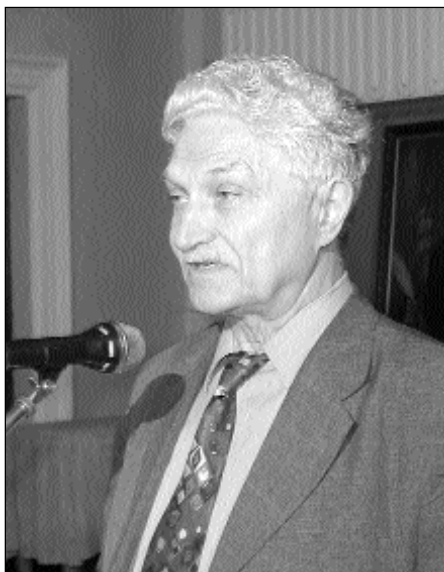
Як Гетьман-емігрант, як послідовний борець за ідею незалежної України, Пилип Орлик (1672 р. н.) посідає особливе місце серед українських Гетьманів. Під час обрання (5 квітня 1710 р.) між Гетьманом, старшиною і військом Запорозьким було укладено угоду — “Пакти і Конституція прав і вольностей Запорозького війська”. Цей документ пізніше дістав назву “Конституція Пилипа Орлика 1710 р.”.

Ця угода-Конституція складалася з шістнадцяти пунктів і мала велике значення для України, оскільки наголошували на тому, що державний устрій України має базуватися на де-

мократичних засадах.

У роботі “круглого столу” взяли участь: академік, директор Інституту історії НАН України Валерій Смолій, голова ВУТ “Просвіта” народний депутат України Павло Мовчан, народний депутат України Іван Заєць, доктор історичних наук, професор Києво-Могилянської Академії Юрій Мицик, докторант Інституту історії Олексій Струкевич, Верховний отаман козацтва України Анатолій Лепович, інші відомі науковці, історики, вчені.

Сьогодні, напередодні Дня Конституції незалежної України, ми розпочинаємо друкувати змістовне дослідження відомого українського вченого і просвітянина Петра Петровича Кононенка, вважаючи, що багато положень його статті актуальні і

«КОНСТИТУЦІЯ ПИЛИПА ОРЛИКА» В ІСТОРИЧНОМУ КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ

Присвячений великому українцеві Пилипу Орлику “круглий стіл”, організований “Просвітою” та інститутом історії НАН, належить до явищ знаменних не тільки тому, що синхронізований з історичною датою — обранням 5 квітня 1710 р. Пилипа Орлика Гетьманом та прийняттям Конституції України. А передовсім тому, як мотивовано наголошували Павло Мовчан і Валерій Смолій, що в той час разом з П. Орликом окреслювався новий етап розвитку української суспільно-політичної думки — конституційний, котрий знаменував собою новий етап розвитку суспільної думки всієї Європи. Більше того, має цілковиту рацію П. Мовчан, коли проводить знакову паралель між тогочасною ситуацією в Україні і нинішньою; як і акад. В. Смолій, коли особливий наголос робить на проблемі не тільки об’єктивного пізнання правди історії XVIII ст., а й наукової методології вивчення та висвітлення всіх

етапів, процесів та явищ історії України на сучасному етапі.

Зрадницькі плани Пилипа Орлика щодо відриву України від Росії зазнали краху. Український народ (! — П. К.) затаврував його в народних думках” (Т.10, с. 378, 1962 р.).

Страшна неправда, але вона завжди корисна. Найстрашніша — брутальна правдоподібність. У наведених енциклопедичній (!) позиції натрапляємо на низку дат, вони адресують нас до подій. Все має створювати ілюзію достовірності та вести до мети — дискредитації Орликів загалом, Пилипа Орлика як людини і державно-політичного діяча зокрема. Ще тоді були відомими твори, які спростовують цинічний замір; однак про них компатріоти з середовища науковців... навіть не згадують! Як не згадуються “народні думи”, в яких народ мовбило затаврував П. Орлика, оскільки метою авторів було не шукання та висвітлення об’єктивної реальності й правди, а накидання “істин”.

І не могли цього типу “енциклопедистами” згадуватись історичні реалії, бо тоді необхідно було б хоч коротко викласти зміст справжніх подій і творів, а це неминуче призвело б до зворотного ефекту: необхідності показати П. Орлика не зрадником, а борцем за свободу; і не ворогом рідного народу, а його гідним сином, більше того — провісником кардинальних змін суспільно-політичної думки всієї Європи. Адже факти говорять: П. Орлик походив з родовитої, добропорядної української роди-

телів-демократів, котрі утверджували принципово новий і зміст, і стиль діяльності: захисників суверенітету, свободи, демократії, гуманізму, прав кожної людини, суспільної верстви, нації. Тому самим провидінням був посланий на виконання місії творця нового типу Конституції — Закону, що явив би синтез досвіду минулого, голосу сучасності, пророцтва тенденцій майбутнього.

Тут ми й торкаємося кореневих причин утвердження ідеології та методики інсинуацій, свідомої деформації історії, підміни правди правдоподібними візіями, а разом з тим і гострої проблемності стосовно П. Орлика та його Конституції і в наш час. Початок деформаціям був покладений ще Петром І. Ідучи з військом на Україну, цар говорив у відозвах до населення, що йде не як окупант, а як визволитель; і не тільки від іноземців шведів, а й від Гетьмана, оскільки той, мовляв, замишляє продати Україну і віру, є тираном і здирником, і не тільки стосовно посполитих, а й старшин.

Народ не міг вірити чорній отруті, й тоді “цар-визволитель” поголовно вигубив Бату-

*Народ не вірив чорній отруті,
І полюбив його прекрасен... —*

писав замилювано О. Пушкін, протиставляючи “великому” цареві “злочасного” Гетьмана. То пізніше прийде просвітлення, й О. Пушкін почне збирати матеріал для іншого бачення історії України. Та і його вб’є імперія. Корисливі вітії й далі славитимуть Петра І, аж поки воістину великий Тарас не дасть справжньої оцінки їмудам:

*Це той перший, що розпинав
Нашу Україну,
А вторая доконала
Вдову-сиротину...*

Та, до речі, вторая, що також клялася в незрівнянній любові до “дітей своїх малоросів” і афішувалася як друг енциклопедистів-демократів та всіх пригноблених і нещасних!

В. Антонович, М. Костомаров, М. Грушевський, подібно Т. Шевченкові, визначають наукові підходи до висвітлення минулого. Тому в їхніх працях навіть найзначніші історичні постаті будуть розглянуті неодномірно, а тому й оцінені неоднозначно. Однак з позицій не чужих, а вітчизняних інтересів. Стане зрозумілим: за основу має братися не лукаво підкинута концепція, згідно з якою Київська Русь — якщо й не винятково російська, то — “спільна” спадщина трьох східнослов’янських народів (у майбутньому — єдиного східнослов’янського племені), один із яких — російський — є “старшим”, а тому й повноправно законодавчим, навіть зобов’язаним “собирать” “випадково” роз’єднані землі в “єдиную, неделимую Россию”.

А історична правда, яка виявляла, перше: ще Київська Русь розпалася не так через нашествя татаро-монголів, як, подібно до Римської імперії та імперії Карла Великого, на основі природної етнічної диференціації. І саме з цієї причини українці і росіяни пішли різними державно-ідеологічними й релігійними, культурними шляхами та з XIII по XVII ст. розвивалися абсолютно нарізно. Це були народи різних расово-етнічних груп, з різною ментальністю, слов’янською і татарською, угро-фінською, правовою, мовно-філософською та релігійною системами (хоча останні покликалися на одне — візантійське — джерело, взявши з нього різні засадничі орієнтири: українська — культурно-демократичний, російська — державницько-тоталітарний).

І друге: українська державність має сталу історичну тяглість. Її фундаментом — княжа доба і Галицько-Волинська держава; наступний самодостатній етап — період Гетьманщини. Гетьманщини як цілості, — що зобов’язує бачити її не так у відцентрованих, як у центробіжних тенденціях, і особливо — коли йдеться про такі фундаментальні явища, як Хмельниччина і Мазепинщина-Орликівщина.

Далі буде

● **Петро КОНОНЕНКО,**
професор,
доктор філологічних наук

Знаменита печера Вертеба, коло села Білче Золотого на Тарнопільщині. Це тут уперше 1822 року Хмільєвський виявив вогнище, надому мальовану кераміку, кістки. Згодом 1884 року польські археологи Е. Павлович та Г. Осовський тут же, на землях Л. Сапіги, розкопали житлові майданчики із такими знахідками, що й у печері. Поблизу села Кукутени, що коло міста Ясси (Румунія), 1889 року Г. Буцуряну відкрив поселення з мальованою керамікою. У червні 1893 року учитель В. Арійчук у Шипинцях на Буковині також відкрив невідоме поселення. У вересні того року подібну пам'ятку в Києві виявив В. Хвойка. Історичну приналежність її довелося обґрунтувати пізніше.

Вікентій В'ячеславович, чех за національністю, за якимось невимовним покликком залишає Прагу і 1876 року перебирається до Києва. Учителював, займався сільським господарством, захоплювався старо-

ЕПОХАЛЬНЕ ВІДКРИТТЯ

виною, а відтак перейшов на археологію. Відкрив низку пам'яток палеоліту. Розкопуючи Кирилівську стоянку в Києві, він між 59-м та 61-м будинками виявив "кирилівські землянки" з мальованою керамікою, кістками тварин, рештками будівлі та стулками черепашок. Коли до нього надійшли виорані на полі поблизу села Трипілля, що неподалік Києва, черепки від посуду, зняряддя, В. Хвойка не забарився виїхати туди. Розкопки на землях сіл Верем'я, Халеп'я, Жуківці підтвердили, що на Україні відкрито "нову неолітичну культуру". Через рік В. Хвойка зібрав пристойну колекцію кераміки та знярядь хліборобів. Ці вияви культури він дослідив, інтерпретував і завіс в історичні скрижалі. На

них від часу проведення XI Археологічного з'їзду 1899 року вона записана як трипільська.

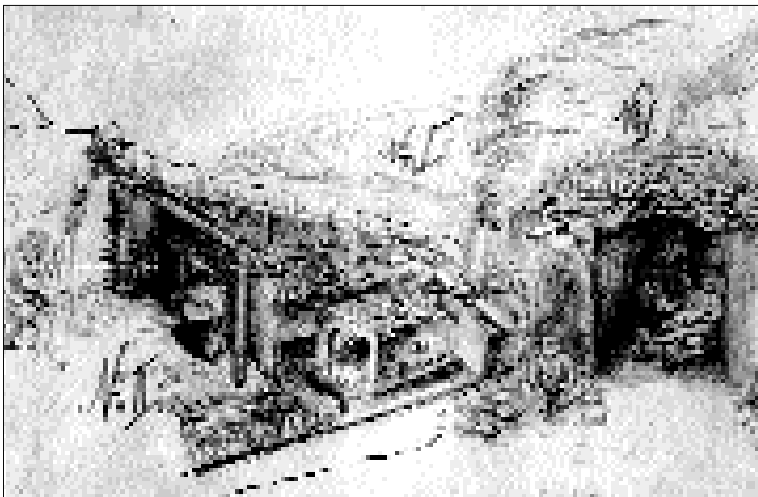
З доповідями про нововідкриту культуру В. Хвойка виступав на XIII, XIV археологічних з'їздах. На XII Міжнародному з'їзді доісторичної археології та антропології в Парижі, на конгресі у Флоренції (Італія) читалися про неї лекції. В секції Паризького антропологічного товариства в 1900 році Федір Вовк організував виставку речей трипільської культури, знайдених В. В. Хвойкою. Сам же автор відкриття продовжував її досліджувати, писати праці. Найосновніші з них: "Розкопки 1901 року в царині трипільської культури", "Розкопки в Київській губернії 1903

року". Цим В. Хвойка плідно досліджував міста скототів, Київської Русі, відкрив зарубинецьку та черняхівську культури. З життя один із фундаторів Київського музею старожитностей і мистецтва пішов дочасно у 1914 році.

Понад сто років працюють археологи у колі завдань, поставлених видатним українським археологом Вікентієм Хвойкою, розкриваючи хліборобську епоху трипільської цивілізації. Хоча від часу смерті його праці в Україні ще не передруковувалися.

Вадим МИЦИК

РОЗКОПКИ 1901 р. В ЦАРИНІ ТРИПІЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Кирилівські висоти, трипільське поселення, рисунок Хвойки

З огляду на з'ясування різних сторін так званої трипільської культури я в 1901 р. поставив собі за завдання розкопати глиняні майданчики у віддалених одна від одної місцевостях. Змушений був обмежитися тільки двома пунктами — поблизу міст Ржищева і Канева.

Трипільська культура, при усьому своєму поступовому розвитку і довговіковому періоді існування, у всіх відношеннях передувала могильним насипам з похованнями скорочених окрашених скелетів, не кажучи вже про тих, котрі вважаються скифськими. Таким чином вона є першопочатковою і належить ще до неолітичної епохи кам'яного віку.

Як показує низка розкопок, ця культура завжди і всюди зустрічається у двох видах, у відмінних одна від однієї умовах. В одному випадкові незначна частина характерних для неї предметів зустрічається на невеликій глибині від поверхні, тоді коли основна їхня кількість, які утворюють інколи товстий шар суміші різноманітних предметів, завжди зосереджуються на значній глибині, на дні більш чи менш глибокої ями, яка створює або центр, або ж бокову частину певного заглиблення. Шар цей складається переважно із різноманітних харчових решток, якот: ступок річкових черепашок, кісток диких і домашніх тварин, у тому числі й кісток птахів і риб, перемішаних із попелом, вугликами та інколи із саженою; але все це змішане з великою кількістю череп'я розбитого посуду, і серед цієї маси підобіються один або кілька екземплярів крем'яних, кістяних і рогових знярядь. При цьому біля однієї зі стінок даної ями на самому дні трапляються рештки розваленої печі або вогнища із обпаленої глини, передня

частина яких була в ямі, а тильна заходила в стіну. Інколи в одній ямі рештки вогнищ траплялися у двох чи навіть трьох місцях, але тоді вони розміщувалися не на її дні, а на шарові раніше згадуваних харчових решток та інших предметів. Місця з подібним вмістом і знайденими там предметами безперечно належать до трипільської культури, бувають здебільшого зосереджені в значній кількості, на невеликій відстані один від одного на краях схилів, а інколи і на самому узвишші плато і навіть цілого їхнього ряду, як-от київські, котрі завжди знаходяться на верхній частині схилу.

Іншим видом умов, у яких зустрічається названа культура, є так звані майданчики, які, по облаштуванню і знайденому в них матеріалу, не мають нічого спільного з вищеописаними місцями. За винятком — інколи зустрічаються зуби, кістки чи роги якоїсь тварини і 3—7 ступок черепашок, тут немає масового скупчення харчових решток, вугілля і попелу, а також решток печей чи вогнищ, які є характерною рисою описаних вище місць. Зайнятий окремим майданчиком простір буває, на противагу попередньому, різної форми і величини. Здебільшого це продовговуватий чотирикутник, а інколи кілька до нього прилеглих і розміщених у різних напрямках. Від різноманітності форм здебільшого залежить і розмір самої території, яку займає кожний майданчик окремо.

За складом і облаштуванням майданчики мають ґрунтовні відмінності. Головним чином, вони складаються із різної величини уламків обпалених глиняних стін, на яких видніються відбитки прутів, кілків і тесаних колод, але частіше всього одна або обидві сторони бувають

гладенькими, інколи пофарбовані у червоний чи сіро-білуватий кольори: фарби часом чергуються одна з одною. Пласти, куски і грудки обпаленої глини трапляються на різній (від 10-ти см до 1 м) глибині від поверхні землі і, поширено чергуючись, доходять у глибину до двох і більше метрів. У більшості випадків вони розміщені горизонтально.

Переходячи від землянок до майданчиків, я мушу сказати, що, досліджуючи їх у зв'язку із незвичним, надто різноманітним і багатим матеріалом, я довго затруднявся визначити їхнє первісне призначення і не мав можливості дати відповідь на питання, чим саме є досліджувані мною місця. Спостерігаючи за ходом робіт і розбиранням викопного матеріалу, я бачив тільки, що маю перед собою рештки зруйнованих глиняних стін і долівок, які свого часу піддалися дії сильного вогню, і що вони, очевидно, належать до якихось споруд із залишками тієї ж культури, з якою я зустрічався при розкопках землянок на київських узгір'ях. Тільки пізніше, внаслідок тривалих розкопок і систематичного дослідження місцевості, де були відкриті майданчики, питання про їх загадкове облаштування і розміщення ставало ясним.

Вивчаючи у всіх деталях кожний майданчик окремішньо, я, нарешті, зміг скласти точний план їхнього розміщення. Розкопуючи групу майданчиків, часто наближених один до одного, я став помічати, що чим різноманітніше облаштування майданчиків за формою і величиною, тим більше різняться склад самих предметів між майданчиками того чи іншого узвишся.

Якщо предмети, які знаходяться в одній групі майданчиків, ще належать виключно до епохи кам'яного віку, то на майданчиках другої групи вже знайдено вироби із чистої міді, як свідчення перших ознак появи металу у нашій місцевості. Скажу про вирішення найважливішого питання — про ціль і призначення майданчиків. Оскільки майданчики не мають ніяких ознак людських осель, то вважати їх такими не має ніяких підстав; з іншого боку, беручи до уваги наявність цілих та зруйнованих поховань зі спалюванням, глиняних стовпів у вигляді п'єдесталів, своєрідної кераміки, а також все оточення знайденого, можемо зробити висновок, що майданчики виявляють рештки давніх обрядових споруд, здебільшого поховальних. Виходячи з того, що землянки і майданчики розкинуті на такому значному просторі (смуга їхнього

поширення починається від Дніпра, доходить до р. Дністра і Карпат, а може і далі, до р. Вісли) і що подібна в них культура відтворює різноманітні стадії розвитку, від найпримітивнішої аж до тієї, котру ми бачили на початку віку металу, я можу тільки повторити висловлене мною ще раніше міркування, що народ, який їх залишив, був мирним, осілим хліборобським племенем, безперечно орієнтованим на сільське господарство, в якому можна вбачати тільки наших предків праслов'ян, котрі передували і пережили на нашій місцевості всі до сьогодні відомі переселення і набіги інших іноземних племен, і нащадки яких утримали у своєму володінні край предків до цього часу. Всі докази і факти, які спонукали мене до цього висновку, я полишаю для майбутньої, ґрунтовнішої праці, над якою щиро хочу потрудитися і виконання якої буде залежати головним чином від часу і наявності уже готового матеріалу.

Описувана мною культура, яку я вважаю можливим назвати давньоросійською, а точніше, протослов'янською, котра поширена на великих просторах, уже згаданих мною раніше, власне починаючи із Київського, Васильківського, Канівського, Чигиринського, Звенигородського, Уманського і Липовецького повітів Київської губернії, до північної частини Херсонської і у всій північній частині Подільської губернії, до самої границі Галичини і далі, а також по лівому березі р. Десни, в Остерському повіті Чернігівської губернії. При таких обширах зайнятих районів, на неї, вірогідно, натраплять багато дослідників. Не знаю, чи вдасться мені ще попрацювати на розкопках майданчиків і землянок, які належать до згадуваної

З розкопок Хвойки, IV тис.

культури, і над опрацюванням її проблем, але я вважаю за необхідне повідомити деякі дані щодо пошуку придатних для розкопування місць.

Наявність майданчиків і землянок проглядається виключно на горбистій місцевості, пересіченій в різні боки більш чи менш глибокими ярами. Над ними тягнуться безперервно низкою гористі місця. Дивлячись на таку місцевість з якоїсь висоти після недавньої оранки, легко можна помітити на схилах, берегах і на плато цих узвиш багато темно-сірих чи коричневих плям, виразно виділених на загальному фоні чорнозему і розміщених на певній відстані одна від одної. У першому випадку можна з упевненістю сказати, що ми надбали рештки землянок, а в другому можна розраховувати на наявність майданчиків.

Щоб запобігти зайвій втраті часу та іншим незручностям, я застосовував для досліджень тонкий круглий шуп, виточений із литої сталі, довжиною 1—1,5 м. Відшукавши за допомогою цього зняряддя кілька неподалік розташованих місць, я брався за розкопування. Головною моєю турботою було розставити робітників так, щоб кожний з них міг упродовж роботи постійно дивитися за тим, що знаходиться перед його очима на відведеній йому лінії і поступово рухатися вперед, не ризикуючи розбити чи зруйнувати предмети: я ж сам ставав так, аби мати можливість спостерігати за всіма одночасно і, побачивши той чи інший предмет, міг би вчасно зупинити кого потрібно і взагалі керувати всім ходом роботи. Для цього я, визначивши за допомогою шупа приблизні межі того чи іншого схованого під землею предмета і позначивши його на поверхні, проводив на певній відстані паралельну до нього лінію, впродовж якої копався рівчак на три і більше метрів завширшки і глибиною трохи більше, ніж залягання культурного шару. По

Халеп'я, IV тис.

Закінчення на с. 10

чення великих розділів програми слід робити шляхом тестування. У Росії, наприклад, вже вісім років іде подібний експеримент в одній із областей. І дуже успішний! Там навіть за балами шкільного тестування приймають без екзаменів у вузи.

— **Пані Наталю, у мене до Вас ще є запитання, яке мене завжди цікавило. У наших школах та вузах звично вгніздилась лекційна система викладання інформації. Однак лекцію можна просто надрукувати і роздати дітям чи студентам. Навіщо щоразу її читати заново?**

— Насте, ти правильно зрозуміла суть проблеми. Колиш, коли друковане слово було дорогим, тоді і необхідні були довгі лекції. У наш час це просто анахронізм. Матеріал пот-

життєвих, потрібних знань. Зате поглянемо, який набір інформаційних предметів! Я, як людина, яка багато років працює з дітьми, з жом спостерігаю, як цей потік сухих фактів виливається на дитячі голови. А останнім часом ще з подвоєною силою. У нових підручниках кожен автор і кожна авторка намагається у свою "нетленку" запхнути так багато, щоб, напевно, вже ніхто не засумнівався в його чи її компетентності. Підручники переобтяжені інформацією, фактами та деталями. Накопичення фактів — це дуже нудний процес для дітей та молоді. Тому виникає проблема з дисципліною. Починаються конфлікти, від яких страждають як учительство, так і діти. Знову ж таки, в результаті цієї кількості фактів, цифр, готових, розжованих і нудних істин діти не вміють

а, головне, у дітей формувалася правова свідомість. З іншого боку, збільшувалася моральність, з'явилось правильне ставлення до жертв зґвалтування, знялись стереотипи, що "ґвалтують тільки тих, хто у коротких спідничках, хто поводить себе певним чином, звабливих, тому вона сама винна..." А наша "жертва" була маленька худенька дівчинка, що ходить у штанах, і вона сердито відстоювала свою честь і людську гідність. Після гри ми обговорювали те, що жертвою зґвалтування може стати будь-яка дівчина, тому потрібно вчитися себе поводити в певних ситуаціях, вміти захищати себе і відстоювати свої права в суді.

Виявляється, з дітьми можна обговорювати будь-які теми. І не нудними малозрозумілими лекціями з охорони здоров'я, які читають нещасні класні керівники, що, частіше за все, абсолютно не компетентні в подібних питаннях.

— **Отже, пані Наталю, наскільки я зрозуміла, необхідно максимально наблизити навчання до реального життя?**

— Так, звичайно. Школа має формувати в дітях позитивні риси характеру і позитивні моделі поведінки. Якщо ми хочемо захистити дітей і молодь від тлінних впливів осіб і поглядів на життя, то передусім потрібно усвідомити, що ми не в силі вберегти їх від цих впливів. Можна, звичайно, сором'язливо промовчати, "заховати голову в пісок", недочути незручного і складного запитання чи пропозиції. Можна просто сказати "ніззя...". І вмити руки — ми все зробили. А можна і потрібно розповідати шкільній молоді про ставеві проблеми: про те, як вберегтися від СНІДу; про те, як розпізнавати прояви самогубства і як допомогти людині в цю хвилину; вчити, як сказати "НІ!" насильству, зґвалтуванню, п'янству і наркотикам. Цей шлях тяжкий, але іншого немає. При цьому дітям потрібно пояснювати не що потрібно робити, а як це зробити. А це можна здійснити тільки за допомогою нових форм навчання.

— **Які саме нові форми навчання мають запроваджуватися у школі?**

— Під час уроку потрібно використовувати різноманітні навчальні методики — тренінги, навчальні ігри, міні-лекції, дебати, обговорення проблеми, викладання нової теми учнями, реферати, інше.

— **Тренінг, я все частіше зустрічаю це слово у нашому сьогоденні. То що таке тренінг?**

— Тренінг — це така форма навчання, яка спирається на досвід людини, а також допускає, що присутні на тренінгу люди, крім одержання нової інформації, мають можливість відразу ж використовувати її на практиці, виробляючи нові навички. Тренінгова форма навчання базується на методиці участі, коли вся група є активною учасницею процесу навчання, тому люди можуть поділитися та обмінятися між собою своїми знаннями і проблемами, а також разом шукати оптимальне рішення.

Наша громадська організація — Центр "Сучасна жінка", якраз і проводить навчальні тренінги. Особливо для освітан і шкільної та студентської молоді. Діти і молодь залюбки навчаються на тренінгах, їм до душі така форма подачі матеріалу. Я приведу висловлювання про тренінг підлітка з м. Василівка, яке мене вразило. Хлопець в анкеті нам написав: "Як я ставлюся до тренінгу? Я ставлюся до нього з любов'ю". Цікаво, чи багато уроків отримують таку оцінку?

— **Цікаво, як швидко відкриваються люди на тренінгу, як легко засвоюється інформація?**

• Вільне спілкування виключає насильство над мисленням.

• Головне в ньому — чути і бути почутою, активна участь всіх, атмосфера доброзичливості і відкритості, відвертості.

• Нехай він стане популярною формою навчання!

• Мені подобається, бо можна розповісти про себе, про свої успіхи.

• Відвідуйте тренінг — і все буде гаразд у вашому житті — ось моя пропозиція усім людям, які хочуть пізнати себе й інших.

• Хай тренінги відбуваються частіше, бо вони доступніші, аніж уроки.

• На тренінгу люди відкриваються, і ми їх бачимо зовсім з іншого боку — відкриваються якості, про які ми й гади не мали. Тренінг допоміг нам зрозуміти один одного та суть конфлікту, що назріває.

• Після тренінгу люди стають більш відвертими, добрішими, чуйнішими. Потрібно проводити їх частіше, бо вони виховують у тобі насамперед людину.

• Я зовсім по-іншому почала дивитися на життя.

— **Дякую, пані Наталю, за цікаву розмову. І до зустрічі. Адже Ви нам ще не розповіли більш детально про діяльність вашої громадської організації на тренерській ниві. Отож, до скорого!**

ПОСИДЕНЬКИ У ПАННОЧКИ НАСТІ НЕ ДИТИНА ДЛЯ ШКОЛИ, А ШКОЛА ДЛЯ ДИТИНИ!

Цього разу до мене на посиденьки завітала небайдужа людина — вчителька історії і права Козинської середньої школи на Київщині, Голова громадської організації Центр "Сучасна жінка" Наталя ОВСІЄНКО.

— **Пані Наталю, ось і закінчився ще один навчальний рік нового тисячоліття. Ми прийшли у ХХІ століття, а процес навчання залишається незмінним. Хоча нові часи вимагають зовсім іншого навчання. Як на Вашу думку?**

— Я вважаю, що у нашій країні існує освітня криза. Класно-урочна система та бальна система оцінювання — ось те, що заважає виходу з цієї кризи. Не дитина повинна бути для школи, а школа для дитини. А у нас все навпаки. Необхідна реформа навчання, яке буде передусім розвивати здатність людини до пошуку нових знань, до творчості. Тільки по-новому навчаючи дітей та молодь, наша держава зможе зробити інтелектуальний прорив у нове тисячоліття.

— **Отже, проблему розв'яже нова філософія освіти, нова освітянська політика?**

— Негативний наслідок навчального процесу — це те, що бальна система оцінювання збільшує число невротиків. Оцінювання опитування під час уроку, невмотивовані перевантаження, постійна стресова ситуація — все це веде не так до знань, як до звички уникати розв'язання проблем, боятися їх, до психологічного зриву та зневіри в собі і своїх силах. У нормі дитина в змозі справитись з емоційним конфліктом, а якщо ні, то це може спричинитися до неврозу, депресії, суїциду.

Я вважаю, що урок має передбачати вільну діяльність учня чи учениці, враховувати швидкість засвоєння матеріалу різними дітьми. Потрібно зменшити кількість предметів та уроків, ввести серед обов'язкових дисциплін предмети на вибір, серед яких учень чи учениця може вибрати цікаві для них, чи потрібні їм для майбутньої професії. Дитину потрібно поважати, розуміти її унікальність та особливості. Тоді навчання не буде йти конвеєром, де немає місця особистості, її правам. Тоді виникне процес співпраці педагогів із дітьми. Потрібен також новий, неформальний, живий зв'язок між учительством та учнями й ученицями. Сьогодні, на жаль, у навчанні немає позитивного, радісного, наповненого емоціями. Наша школа негуманна у ставленні і до дітей, і до вчителів. Вона часто буває жорстокою до дітей. У свій час, коли став Прем'єр-міністром України Віктор Ющенко, він був єдиним із прем'єрів, який звернувся до проблем школи, намагався щось змінити. Пам'ятаю його прекрасні слова на учительському з'їзді: "Сьогодні ми намагаємось побудувати школу, яку б полюбили і учні, і вчителі. Це велика місія". На жаль, цю місію йому не дали виконати. Будемо

ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ РОЗДУМІВ

"...щоб ті, що навчають, поменше б навчали, щоб ті, що навчаються, побільше б учили... щоб можна було довести їх до вершин наук без складнощів, нудьги, покритикувань та побиття, а ніби граючи та жартуючи", щоб школи стали "воістину місцями ігор, будинками насолоди та задоволення".

Я. А. Коменський.
"Велика дидактика" (1,243)

знову чекати свого Вашингтона...

— **Якщо не буде оцінок і екзаменів, то яким же чином Ви пропонуєте оцінювати учнівські знання?**

— Я вважаю, що система опитування на кожному уроці неефективна і завдає тортур дітям. Тому не потрібно виставляти оцінок на уроці. Урок — тільки для збагачення дітей знаннями. А контроль за знаннями після вив-

рібно освітянам готувати і роздавати учнівській та студентській молоді для самостійного опрацювання, а потім по ньому влаштовувати бесіди, обговорення, дебати. Проведення ж довгих лекцій нудне і неефективне (знання в такому випадку засвоюються тільки на 5%). Але головна небезпека їх у тому, що в такій формі знання зразу подаються у готовому вигляді, і у дитини (молодої людини) формується звичка жити чужим, а не власним розумом. Говорять тільки вчителі та вчителі, а учнівство мусить майже цілий урок мовчати, сидіти па-

ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ РОЗДУМІВ

"Коли вчитель перетворюється в оповідача, тоді він негайно стає непотрібним, тому що роль оповідача може з величезним задоволенням грати гарна книга... обов'язки учителя не в тому, щоб розповісти учневі ті факти, які учень повинен запам'ятати, а в тому, щоб постійно зміцнювати і розвивати розумові здібності учня такими вправами, котрі всякої даної хвилини відповідали б розмірам його наявних сил і які з часом ставали б постійно більш важкими і більш складними".

Я.-А. Коменський.
"Велика дидактика" (2,256)

Справо на фото Голова громадської організації Центр "Сучасна жінка" Наталя Овсієнко

сивно і бездіяльно.

— **Пані Наталю, я пропоную нам порушити ще одну проблему школи, про яку так багато говорять в основному батьки дітей, — стосовно перенасичення інформацією шкільних програм у той час, як діти виходять зі стін школи, не знаючи тих важливих речей, які їм потрібні для дорослого життя. З цього приводу я згадую слова Гая Петронія. Я навіть записала їх: "Думаю, наші юнаки настільки дурні тому, що в школах із ними не говорять про життя, звичайне, а лише розповідають про піратів із ланцюгами, що сидять у засідці на морському березі; про тиранів, які виношують укази, за якими синам належить стати голови власним батькам; про оракулів, до яких звертаються під час епідемії і які радять принести в жертву трьох або більше невинних дітей..."**

— Так, проблеми освіти вічні. Але тій латинській молоді, що вчилася дві тисячі років тому, ще пощастило: пірати, тирани, невинні дітвара... Бо у сучасній українській школі, як у тому, недоброї пам'яті, Советському Союзу — чого не кинешся, всього нема — ні тобі піратів, ні

дискутувати, говорити від власного імені. Я намагалася закласти у дитячі голівки: ти — людина, ти маєш права, і свої права потрібно захищати, бо інакше ці права — лише чорні букви на білому папері.

— **Пані Наталю, а можна на якомусь прикладі розповісти, як проходять ці уроки?**

— Будь ласка. Ось я пропоную класу — давайте спробуємо у вигляді рольової гри зрозуміти те, що таке суд і як проходять судові засідання. Яку ситуацію будемо розігрувати? Єхидний голосок із задніх парт: "Зґвалтування". Всім одразу стає смішно, хоча ситуація зґвалтування не зі смішних, а з трагічних. Я згоджуюсь: "Що ж, нехай буде по-вашому. Розбираймо ролі." Ролі негайно всі розхпали, навіть "жертва" відразу знайшлася. Готувалися дуже серйозно: "судмедексперт" студіював положення про судову експертизу, "суддя" прочитав удома Кримінально-процесуальний кодекс, щоб знати все про форму проведення такого судового засідання, інші діючі особи теж читали закони, розпитували старших, як це буває... А далі грали, і як грали! Все почалося з жарту, а закінчилося дуже серйозно — були серйозні промови, були рішення,

Наталка БОНДАРЧУК

БІЛИЙ КОЛІР КОНВАЛІЙ

Її голос вам давно знайомий: адже впродовж багатьох років Наталя Бондарчук інформує слухачів першого каналу Національного радіо про найяскравіші події в культурному житті України. Голос — то ціла палітра. За тембром і звучанням — вдача, характер, доля. Радіожурналіст — це думка і голос події. Той, хто населяє свою душу подіями і повідомляє їх людям, поволі вивітрює свій голос, доточуючи його власними емоціями, радощами, стражданнями. Найсокровенніше, — те, що для себе, вимовляється по-думки або пошепки. Можливо, тому перше враження від віршів Наталки Бондарчук — що це вірші-замовляння. Їх думають, шепчуть, наспівують вуста авторки для самої себе, наповнюючи власну сутність щирістю, коли душа хоче зароситися добром і любов'ю.

ПРОХАННЯ ДО БОГА

Україні — бути вільній, Жінці — вдосталь дітей мати, А чоловіку — сопілку: Виспівувать, награвати!	Серед моря квіток Обирай же Наталю!	Що впаде нам під ноги плащем:
Тобі, чоловіче — сопілку, Справляюся з нею славно, А ще й — високу гречечку, щоби в неї стрибав справно!	* * * Я не хочу більше ридати, Рвати душу і серце за тебе, Оббивати пороги й страждати, На мотузці тримаючи лева!	Чорно-жовтим, червоно-багряним — Будем слухати вдвох листопад, Облікатимуть п'яти каштани, Обіцятимуть щастя і лад.
Ой, маю, маю сопілку, Виспівую, на ній граю, Хорошую маю жінку, Дітей із дванадцять маю!	Справа в нас і в тобі! Не лякайся, як побачиш Мої хризантеми. Цвіт улюблений — Колір сонця. Усе інше — То колір неба.	В довгий вечір дощів і туманів Не шукайте мене серед сліз: Я чекатиму вірно тюльпанів й плащаниці весняної млість!
Дай, Боже, мені, за совість Корову, а чи корівку, Нехай її жінка доїть — Дітей молоком напуває!	* * * Тікає зірка від мене, Ховається в синє небо, Усе, що зі мною, збулося, — Залишу на темному боці!	Поки ж зимоньку нам зустрічати: При свічках, при надії, в теплі, Ще півроку й заб'ють, як на свято, Повноводні живі струмені.
Пошли мені нивку чисту, Без пиріїв і суріпок, Хай жайвір дзвенить над нею, Душу чиюсь зігріває!	Усе, що зі мною буде, Весна зустріне салютом! То ж де ця дилема взялася: Чи плакати, а чи сміятись?!	Скоро осінь заросить подвір'я... 14—16.09.1998 р. — квітень 2000 р.
Лише не давай горілку: На неї змінюа дуду: Тікай від мене, хмаринко, За жінкою плакати буду! 3.— 4.06.1992 р.	* * * Скоро осінь заросить подвір'я Приморозком і довгим дощем, І дерева позбудуться зілля,	* * * А видався цей день такий сумний: Сьогодні я побралася із небом.
* * * Через натовп іти, Вибачай, нема сил. Якщо зможеш — впіймай Білий колір конвалій, Вибирай: ти і я — Геть всі інші світи!		

Ти більше не чекатимеш
на мене,
Собі сказав:
“Я більше вже не твій!”

Ніколи, любий, бо
не свій,
не мій!
Правий і мовчазний
в своєму горі,
Із осудом
ти вибухнув
без сліз:
“Кохана,
я для тебе
був лиш морем
Порад корисних і...
навмисних сліз!”

Блакитне небо
хай тобі простить,
І в погляді твоїм
не стане горя —
небесна голуби́нь
і чистота
Роз'яснять з часом
всі кольори моря
І звідки взяли́сь
туга і хула.

* * *
Мені треба кудись
поїхати,
У чужі, у незнані світи,

Де замість кам'яниць —
одні віхоли,
Що гуляють
туди і сюди!

Мені треба туди
добратися,
Де слова лиш
бурульки самі,
Де все біле,
і навіть асфальти
Неможливо зробити з
брехні!

Де приреченість лиць
у трамваях
Витісняє
порожнє таксі,
Де вітають і не
проводжають,
Де сміються,
хоч очі пусті.

Де розкотисте “ар” заглушає
Звуки мови моєї
журні...
Хіба справа лише
у трамваях,
Якщо хочеш все кинуть,
втекти?!

* * *
Не буде більше чекання,
Я остеронь стану нього.

Не буде більше зітхання,
Мене й не було ніколи.

Ніколи очам твоїм віри
Не сколихнути, ніколи.

Ніколи моїх дітей руки
Тебе не обнімуть з любов'ю.

* * *
Біля мене нічий літав
янгол:
Не впізнала його
на обличчя.
Безіменному —
довга дорога,
Відпочинь
біля мого крильця...

Заклади за голову
крила —
Я впізнаю
за стуком серця —
Тріпотіння душі
чужої,
Яка в тіло чиєсь
вселиться!
Але зараз гримить
у долоні
Безтілесно!
Веселиться!
А мені так приємно
тримати
На руках тебе.
Коло серця.
Літо 1998 р. — 10.01.2002 р.

* * *
Нікому чужа кров
не стане за рідну.
Й троянду яскраву
твій кінь переступить,
Твоя кров — чужа,
хоча ти — мій — я вірю,
Ріднею хіба що
сини наші стануть!
Без тебе мені
навіть Біг не народить,
Без мене сирітське
ти плаття одягнеш
І підеш в пустелю
молитись, в безодню...
Іди ж! Навіть там
тебе будуть кохати!
Ти підеш один,
полишивши всі вірші.
Ти — інші, ти там
неодмінно напишеш,
Найкращі, що в тебе були,
серед кращик!
А хтось із молодших аж
губи зашпилить,
І натякатиме на щось
прекрасне,
Що втратили ми,
чи знайдемо деінде,
А ми ж як два леви
змагались за щастя!
8.06.2000 — 11.01.2002 рр.

ВАРЕНИЧНА ВІД КРАВЧУКА, або НА ЩО ЗДАТНІ «ФІЛОЛУХИ»?

Якщо хлібина починається із зернини, а театр — з вішалки, то людина, безперечно, починається з материнської мови, що стає їй рідною на все життя. Словесний автопортрет мовця завжди найяскравіший з-поміж будь-яких інших його портретів. Бо ж слово — не горобець... Чого не скажеш, на превеликий жаль, про тих, хто “цвіринькає”, так і не навчившись (сиріч зневаживши свій родовий та громадянський обов'язок) співати по-солов'їному. Таким горе-мовцям (і конкретним, і анонімним) присвятили свої викривальні етюди письменник Петро Федотюк та журналіст Федір Шевчук.

Книжку П. Федотюка “Добродії та лихочвори” (К., “Задруга”, 2001) склали редакторські записники, які він вів з 1997 по 2001 роки, тобто в ній відбито злободенні реалії нашої мовної політики та повсякденної життєвої практики. У той час як у Шевчуковій книжці “Слово на долоні” (Вінниця, “Велес”, 2001) читач здебільшого знайде спогади-оповідки автора зі студентських літ і з журналістського буття. Як зазначено в анотації до видання, “ідеться тут не стільки про мову, скільки про людей, бо ж саме через слово ми пізнаємо суть людини”. Згадавши, приміром, ушлавлених боксерів Віталія та Володимира Кличків, відомого футболіста Шевченка, відмін-

ного стрибуна Бубку, Ф. Шевчук називає їх “патріотами... без мови”, оскільки скрізь дають інтерв'ю російською, зовсім не дбаючи не лише про власний авторитет, а й про престиж держави, під чийм прапором виходять на змагання. Або ж як “приперчив” автор колишнього однокурсника Вадима словом “філолух” за те, що той, уродженець Шевченкового краю, випускник філфаку університету, вчитель української мови та літератури в одній зі столичних шкіл вийшовши з класу на перерву дозволив собі звернутися до давнього знайомого чужинецькою мовою. Отож, як кажуть, видно пана по халлявах.

Книжка П. Федотюка, що стоїть на сторожі рідного слова, воюючи з його недругами, разом може прислужитися “лікнепом” для всіх бажаючих удосконалити свої знання з української мови, яка, незважаючи на згубний процес масового витіснення її з усіх ділянок життя російською та англійською, все-таки демонструє деякі ознаки одужання. Хоча, зболено зазначає у передмові автор, “слово писане вимирає, як мамонт, дедалі більше люди споживають електронне слово — може, через те воно втрачає свій запах і смак”. Що ж, розумію й поділяю острах Петра Кузьмовича щодо нинішнього стану мовної комп'ютеризації, проте сприймаю отого

“мамонта” швидше як гіперболу в літературному стилі автора. Бо віриться, що жодному техногенному монстрові не вбити живого писемного слова, доки пульсує гаряча кров у серці людини-мовця, доки не перевелися папір, конверт і ручка.

І П. Федотюк, і Ф. Шевчук глибоко переймаються тим, що “все питомо українське доруйнують долар і рубль — у тім числі й мову”, що в багатьох наших співвітчизників бракує не тільки поваги до рідного слова, а й елементарної мовної культури. Ось що буває, демонструє Ф. Шевчук, зокрема звернувши увагу на чудернацьку табличку в одному із сіл Бершадського району, коли де в кого в голові “бардак”. Як виявилось “БарДК” розшифровується як “Бар Дома культури”. Ще б одну літеру, і вийшов би справжній “бардак” з російським відтінком. Автор прореагував на цю недолугість реплікою в районній газеті. І одразу ж ту пришепелювати вивіску причепилися. Тож і ниньки у селі незрідка можна почути: “Куди йдеш?” — “У бардак на пиво!”

Такого мовного “бардаку” ще немало в нашому українському інформаційному просторі, що потерпає, як наголошує П. Федотюк, не лише від пошесті калькування з російської, а й від засилля англіцизмів, германізмів,

латинізмів тощо. Ох, оте сумнозвісне мавпування, колінування перед Заходом, намагання поставити воза попереду коня... Як притуплюють слух оті всі красивості “від Кардена”: “губернатори”, “мери”, “муніципалітети”, “департаменти”, “офіси”, “дилери”, “спікери”, як дратують тих, хто живе українським словом у незалежній Україні, зокрема й автора книжки “Добродії та лихочвори”, котрий послуговується сатиричними барвами: “Генде гох, здоровий глузде, ві єсть окруже-ни!”

П. Федотюк — не лише щирий вболівальник рідного коріння, а й подекуди розкривається як тонкий політик. Приміром, зачіпаючи поглядом мережу конвеєризованих ресторанів Мак-Дональдс, яка владно посіла місце хазайки у нашому домі, він пропонує свою альтернативу: “Варенична від Кравчука”. А чому б і ні? Варто лишень придивитися до лисніючого обличчя экс-президента й послухати його захоплену розповідь — в одному з телеінтерв'ю — про секрети приготування фірмових українських вареників. Тож, нагодувавши своїх земляків, Леонід Макарович міг би вийти й на світовий обшир, разом “прислужитись” розпросторенню позитивного образу України — куди краще, ніж на посаді президента”.

перебуваючи у стадії “дикого капіталізму”, ми марно сподіваємося на те, що капіталізм розв'яже всі наші проблеми, слушно наголошує письменник. Адже, подолавши одні бар'єри, опиняємося перед іншими. Вимирають (ось тут уже справді, як мамонти) романтика, поезія, ніжність. Усе йде на продаж, усе виправдовує всевладний бізнес. Тому “не прогавимо межі, за якою — задвірки історії і людства”. Ця межа — як лезо, що січе по серцю. Будьмо ж пильними й не ка-лічмо живодайне дерево українського роду!

Обидві рецензовані книжки, де істинно героїнею (хоч і не в святковий день) постає рідна мова, спрямовані на очищення наших душ, на одвертий діалог як із самим собою, так і з прийдешнім, за яке всі ми в одвіті. А найперше мусять прислухатися до праведного голосу письменників ті “достойники”, від кого залежить, аби наша мова закружилася на всіх теренах України й інші народи сприймали її не повторною квітучою гілкою.

Олена ЛОГВИНЕНКО

СПОГАД

ДУМИ МОЇ...

Ще й тепер, коли бачу залізничні платформи, вантажені будівельним лісом, відчуваю, як нють на моїх долонях криваві мозолі.

У далекому 1947 на Уралі ми заготовляли цей ліс, і довжелезні ешелони розвозили його в усі кінці Союзу. Після роботи падали на свої нари і тихо стогнали, моральний стан був іще гірший: гидка московська лайка, голод, бруд. А ми були молоді, 20–25 років, і перед нами простяглася безнадійна довга дорога, обсотана колючим дротом, яку ми допали під дулами автоматів і гарчанням лютих вовчурів. Тому, коли одного вечора у наш барак зайшов невисокого зросту, літній, сивий чоловік і спитав, чи не згодилися б ми співати в хорі, який табірне начальство доручило йому організувати, ми відразу погодилися. Як пізніше дізналися — він був диригентом-професіоналом високого класу, а тут працював асенізатором: у таборі не було каналізації, і маестро щоденно чистив вигрібні ями, зливаючи все у величезну дерев'яну діжку, і вивозив на охляпії конячці за межі зони. Незважаючи на перевтому від виснажливої праці, на першій репетиції нас зібралося 25 дівчат, майже всі із західних областей України. Моя сусідка по нарах, Ліда з Дрогобича, яка не мала ні музичного слуху, ані голосу, просила: "Дарую, я буду стояти коло тебе — знаєш, я дуже люблю співати, вдома завжди співала голосно і довго, а ти — коли тятину не туди, будеш мене спіати. "Сіпати" доводилося часто, та Ліда не здавалася і таки співала в нашому хорі.

Степан Петрович — так, здається, звався наш маестро, сказав, що ми будемо співати "на празднікі", тому треба вивчити кілька патріотичних совітських пісень, та в основному наш репертуар складатиметься з обробок народних пісень Леонівича і Стеценка. Були щасливі, адже дівчі на тиждень на дві години забували, де ми, і нас на крилах своїх несли в далеку Батьківщину рідна ніся.

Нарешті прийшов "празднік" — не пам'ятаю, чи були це "майські", чи "октябрські". Ми з успіхом виступили в табірному клубі-їдальні і начальство відправило нас під конвоем у районний клуб — співати перед вільнонайманими жителями містечка. Багато з них відбули своє ув'язнення ще в тридцять років і залишилися тут працювати: між ними були українці, росіяни, німці. Останніх вивозили на Урал цілими селами ще на початку війни.

Невелика зала клубу — переповнена, нас завели зі службового входу просто на сцену, і тут ми всі остовпили: на заднику сцени, на всю її висоту і ширину, був намальований олійними фарбами портрет Шевченка. Хто і коли намальовав його ту, на далекому, холодному Уралі?! Маестро, як і ми, кілька хвилин не міг вимовити й слова.

Потім ми співали: виконували програму, якої не мали права змінювати, та по закінченні, коли зала вітала нас гучними оплесками і просила ще заспівати, ми тихо почали: "Думи мої, думи мої..." Ми співали, і слізи котилися по наших обличчях — зала замерла. Начальство, що сиділо в першому ряду, нарешті зрозуміло, що трапилося, і нас спішно почали виводити зі сцени. Успід нам суворо дивився Тарас, його погляд ніби промовляв: чого розревілися, ану, підніміть голови, борітеся — поборете, вам Бог помагає!

Ми поверталися до табору, не чуючи грубих окриків конвою, гарчання псів — знали: ми виживемо і повернемося-таки на свою Вкраїну.

Після того концерту наш хор розігнали, а маестро кудись перевезли.

Ось і вся історія.

Одарка МАЙДАНСЬКА-ІЛЮК

Віктор Леонтович (1902—1959)

Віктор Леонтович належить до старого козацького роду (прапрадід — бунчуковий товариш українського війська за часів Гетьманщини). "Рід Леонтовичів був з православних

Відзначається столітня річниця від дня народження Віктора Володимировича Леонтовича, автора фундаментального дослідження "Історія лібералізму в Росії". Ця книга, написана німецькою мовою, з'явилася друком у 1957 році, коли В. Леонтович обіймав посаду професора історії Східної Європи в університеті імені Й. В. Гете у Франкфурті-на-Майні. У 1974 році побачило світ друге її видання. Згодом книга вийшла російською (Париж, 1980) та французькою (1986) мовами за редакції О. І. Солженіцина. У 1995 році О. І. Солженіцин перевидав російський переклад із власною передмовою у заснованій ним серії "Исследования новейшей русской истории" (Т. 1). Той факт, що це класичне дослідження В. Леонтовича нині внесено до списку рекомендованої літератури для студентів-істориків, свідчить про міжнародне визнання автора, що передчасно помер у 1959 році в Лондоні після тривалої боротьби із захворюванням на рак.

Віктор Леонтович походив із багатії дворянської родини, що мала свій родовий маєток у Полтавській губернії. Народившись у квітні 1902 року в Санкт-Петербурзі, дитинство та юність провів у Києві, де навчався в гімназії. Університетський курс В. Леонтович розпочав на Російському юридичному факультеті в Празі, де особливий інтерес виявив до

СЯГНИСТИЙ ПАГІН

шляхтичів українського походження і після поділення України залишався деякий час на Правобережжі. Трохи згодом дехто з Леонтовичів переїхали на лівий берег, на Гетьманщину, і тут посідали більші й менші старшинські уряди, дехто навіть і генеральні. "Але через те, що вони здебільшого не мирили з московськими представниками в Україні, а один з них був своєю Мазелою, сливе, ніхто з їх тоді дуже не забагатів". Так писав про свій рід Володимир Леонтович, батько Віктора, в своїй оповіді "З життя моєї баби". Їхня гілка Леонтовичів вкоренилася на Лубенщині, і стали вони полтавськими.

А був Володимир Леонтович (1866—1933) видатним українським письменником, культурно-громадським діячем, просвітянином, меце-

історії права, зокрема канонічного. Одержавши у 1929 році ступінь бакалавра, а в 1932 р. — під керівництвом Петра Струве — магістра юриспруденції, викладає спочатку (з 1934 року) російську мову в Інституті економіки в Берліні, а незабаром йому було запропоновано посаду зі спеціалізації "радянське право" в Інституті міжнародного права Берлінського університету. З 1937 року В. Леонтович працює асистентом міжнародного цивільного права в Інституті імені кайзера Вільгельма. У 1939 році до цього додається ще й викладання історії російського та радянського конституційного права.

Крім цієї багатогранної праці, він виступав також із курсами лекцій у Римі: в Інституті філософії права та в Інституті уніфікації приватного права (1941—1942). Тоді ж підготував серію публікацій філософії права та конституційного права для відомих наукових журналів.

Після війни В. Леонтович усе частіше звертається до історії. У 1945—1946 р. читає лекції з історії Візантії в університетах Мюнхена та Франкфурта-на-Майні, у 1947 році, захистивши на філософському факультеті Франкфуртського університету своє дослідження "Правовий переворот Івана Грозного та ідеологія російського самодержавства", опубліковане в Штудгарті у 1949 р., одержує посаду викладача історії Східної Європи.

натом, який разом з Є. Чикаленком та В. Симиренком став засновником першої всеукраїнської газети "Громадська думка", що вже наступного 1906 року прибрала назву "Рада". Володимир Леонтович підтримував й інші українські видання, дбав про бібліотеки Полтавщини, опікувався підручниками для сільських шкіл. Він був членом Центральної Ради, Міністром земельних справ за гетьмана П. Скоропадського, з його іменем пов'язаний один з найдемократичніших у світі законів про землю.

Володимир Леонтович — автор повістей, збірок оповідань, публіцистичних і літературно-критичних статей та історико-літературних мемуарів. Його ім'я за радянської влади було піддане забуттю, але вже з 1993 р. повертається в Україну.

1919 р. на шляху до вигнання під час вимушеного перебування в Катеринодарі Віктор, учень 8 класу, маючи 17 років, підпав під наказ Денікіна про мобілізацію. "А коли вже доля вимагала і йому йти на війну, — писав у повісті "Спомини утікача" (1922 р.) Володимир Леонтович, — мусів би йти в українському війську. Сама думка про те, що він може загинути, та ще за чуже нам діло денікінської армії, здавалася мені неспівісною".

Куди тільки не потикався Володимир Миколайович, в які двері не стукав у надії чи зустріти, чи взяти щось про сина! Та все було марно. "На превелике горе, я вже майже втратив надію на цей раз знайти Віто", — писав в одному з листів до дружини і дочки В. Леонтович. І тільки 1922 року батьки розшукали сина через Червоний Хрест — у Варшаві. Так він опинився на чужині, де й минуло все його подальше життя...

Олена ЛЕОНОВИЧ

У 1954 р. стає екстраординарним професором, ще через три роки публікує свій магnum opus "Історія лібералізму в Росії".

Ця праця різнобічно характеризує Віктора Леонтовича. У ній відчувається те поле напруги, в якому працювала думка дослідника. З одного боку, йому було важливо визначити місце тих чи інших юридичних інституцій в історичному процесі, а з іншого, "sine ira et studio" дати оцінку історичної ролі особи. Саме тому Леонтович однаковою мірою використовував різні джерела. Вивчення "сухих архівних матеріалів" давало йому так само багато, як і занурення в мемуарну літературу". У своїх викладах Леонтович поєднує проникливий аналіз зі здатністю відчувати зсередини конкретну історичну ситуацію. Він завжди пропонує оригінальне бачення і ставить нові питання. Його міркування зрозумілі, стримані, їм не бракує великодушності та мудрості. Ці якості Віктора Леонтовича, поряд з науковими досягненнями, були прикладом для всіх, кому поталанило зустрітись з ним на життєвому шляху.

Пармен ЛЕОНОВИЧ,

син ученого, Великобританія

ЖИТТЯ НА МЕЖІ БОЖЕВІЛЛЯ

Міський сад — улюблене місце відпочинку жителів Маріуполя. Десь наприкінці 1940 року відвідувачі саду могли бачити тут нічного сторожа, схожого на жebraка похилого віку. Нікому тоді й на думку не спало, що то був Микола Михайлович Стасюк — член з квітня 1917 року не тільки першого складу Центральної, але й Малої Ради, а з червня також і член генерального Секретаріату (уряду), де він, відомий кооператор і літератор, видав продовольчими справами. У тому ж році Стасюк був обраний спочатку головою, а потім заступником голови ЦК Української спілки, яка мала здійснити в Україні аграрну реформу...

Ну а далі був тернистий шлях учасника визвольних змагань 1917–1920 років: відступ на Захід, повернення на початку 20-х років на батьківщину, плідна робота в системі кооперації, арешт у 1930 році, слідство і суд, відбуття десятилітнього строку у таборах Карелії, і так звана "воля" у 1940 році з заборонаю жити у великих містах України. Стасюк обрав місто на березі Азовського моря. Тут йому, неблагоннадійному, могли дозволити працювати лише нічним сторожем...

8 жовтня 1941 року Маріуполь був окупований німецькими військами. Під час реєстрації, коли виявилася досить неординарна біографія Стасюка, йому було запропоновано посаду редактора україномовної "Маріупольської газети". Він дав згоду. У числі за 10 листопада 1941 року вперше на шпальтах газети з'являється прізвище Стасюка у ролі відповідального редактора.

Стасюк також активно працював у відродженій Маріупольській "Просвіті", де очолював літературну секцію.

16 серпня 1942 року "Маріупольська газета" вмістила таке оголошен-

ня: "У п'ятницю, 21 серпня о 17 год. 30 хв., у приміщенні "Просвіти", вул. 1 Травня, 66, відбудуться об'єднані збори мовно-літературної та історико-етнографічної секції. Письменник Микола Стасюк прочитає уривки з мемуарів "На межі божевілля", після чого буде обговорення твору. Окремі глави мемуарів друкуються в нашій газеті, починаючи з № 105".

На жаль, мемуари Стасюка під промовистою назвою "На межі божевілля" так і не побачили світ. Причини цього стануть зрозумілими читачеві трохи пізніше. У нашому розпорядженні є лише п'ятнадцять уривків, які були оприлюднені "Маріупольською газетою" з серпня по жовтень 1942 року. Але навіть вони дають право твердити: "На межі божевілля" Стасюка — це своєрідний предтеча "Архіпелагу ГУЛАГ" Солженіцина. Розповідь Стасюка про повір'яння у застінках ЧК і НКВС, у таборах "архіпелагу" своєю конкретністю і художністю мало чим поступається витвору Солженіцина.

* * *

Перше знайомство Стасюка з більшовицьким "правосуддям" відбулося ще у 1919 році. Про це йде мова у першій частині мемуарів. Прочитуємо лише одну їх сторінку, вона досить яскраво ілюструє ставлення посаду редактора україномовної "Маріупольської газети". Він дав згоду. У числі за 10 листопада 1941 року вперше на шпальтах газети з'являється прізвище Стасюка у ролі відповідального редактора.

Стасюк також активно працював у відродженій Маріупольській "Просвіті", де очолював літературну секцію.

розпочати проти них жорстоку революційну боротьбу, для чого організувати надзвичайну комісію по боротьбі з красою". Комісію було організовано, на чолі неї поставлено "твердокам'яного" більшовика, і боротьба закипіла. Було видано наказ: "Негайно здати з метою знищення всі твори мистецтва. За нездачу — розстріл".

Далеко не всі скорилися. Багато було людей, що ховали речі. Ховали картини, ховали статуєти, ховали художні свічки, ховали медальйони і т.ін. Невпинно удень і вночі провадилися труси, знайдені утвори мистецтв нищилися, а переховувачів розстрілювали. Нарешті боротьба увінчалася успіхом. У місті не залишилося жодного витвору мистецтва і роботу надзвичайної комісії по боротьбі з красою можна було вважати закінченою. Було написано відповідну доповідь і принесено до кабінету голови. Був вечір, наступила місячна ніч. Втомлений попередньою роботою і безсонням, голова пихкав люлькою і не одразу зібрався читати доповідь. Нарешті взявся за неї. Дочитав. З почуттям гордості підвівся і підійшов до вікна. У кімнаті було задушно. Прочинив вікно, дихнув свіжим повітрям, глянув, а перед вікном... Київ, Лавра і сам красень Дніпро. Хилилися тополі, шелестіли осокори. Голова задивився, замовк і стиха сказав: — ЯКА КРАСА!

І відразу опам'ятався. Він, голова надзвичайної комісії по боротьбі з красою, підпав контрреволюційному впливові капіталістичного ладу. Замислився, потім твердими кроками підійшов до столу, витяг бланк постанови і написав: "Колишнього голову надзвичайної комісії по боротьбі з красою за контрреволюційний дух піддати заходу найвищої соціальної оборони — РОЗСТРІЛУ". Підписав, приклав печатку, подзвонив і передав постанову для виконання". ("Ма-

ріупольська газета", № 125, 29 вересня 1942 року).

* * *

У грудні 1942 року ім'я Стасюка зникає зі сторінок "Маріупольської газети". Її 156-е число від 12 грудня підписав уже новий відповідальний редактор. Зникло не лише ім'я, але зник і сам Стасюк, припиняється публікація його мемуарів. Куди? Чому?

Є кілька версій відповідей на ці запитання. Найбільш вірогідна така: і "Маріупольська газета", і міська "Просвіта" були "дахом" для глибоко законспірованого руху опору, що його організувала похідна група ОУН, керована Євгеном Стаховим. Центр цієї організації, що охоплював усю територію Донеччини, перебував у Горлівці. 1991 року Стахів, що зараз мешкає у США, приїжджав у Горлівку. Журналістам місцевих газет він дав кілька великих інтерв'ю, в яких неодноразово наголошував, що в Маріупольському оунівському підпіллі налічувало близько 300 осіб.

"Маріупольська група", — пригадує Стахів, — була найсильніша. Тут (важко було у це повірити) уцілів після більшовицького терору колишній член Центральної ради, навіть міністр її Микола Стасюк..."

Як розповідають старожили, в окупованому Маріуполі час від часу розповсюджувалися листівки, які закінчувались закликом: "Вступайте в наші загони для боротьби з німцями! Смерть Гітлеру! Смерть Сталіну!"

Микола Стасюк належав до керівної групи самостійницького підпілля. Але у грудні 1942 року було проведено масові арешти оунівців, усі вони безслідно зникли у катівнях гестапо. Там зник і весь архів Стасюка. Все, що залишилося від нього, — це з десяток публікацій на шпальтах "Маріупольської газети", а також деякі розділи мемуарів "На межі божевілля".

Павло МАЗУР, краєзнавець м. Маріуполь Донецької області

Катерина Шотт (скрипка), Мілош Пунішич (кнопковий акордеон) та ансамбль "Київські солісти"

з 17 ПО 24 ТРАВНЯ в Кіровограді відбувся п'ятий фестиваль камерної музики "Травневі музичні зустрічі", котрий став яскравою подією культурного життя обласного та низки районних центрів.

Коли в Україні зацвітає калина, на Кіровоградщину приходять уже традиційний щорічний фестиваль вокально-хорового мистецтва "Калиновий спів", який цього року вперше підтримало Міністерство культури України. Надзвичайний емоційний заряд фестивалю, його щирість, народна стихія вражають і підносять душу кожного, хто хоч раз побуває серед цього моря пісень, барвистої краси, маленьких шедеврів із рук народних майстрів. Ніби хтось зібрав усе найкраще, найблагородніше, найпіднесеніше з душі українського народу, обтрусив його від зневіри, потреби щоденного виживання, лицемірства, цинізму і зла, підняв з болота комерціалізації всього і вся і показав: "Дивіться, ми не тільки ще живі, а й маємо безліч духовних скарбів, якими можемо обдарувати весь світ!" І коли на сцені обласної філармонії під час відкриття фестивалю пов'язують рушник, вишитий народною майстрицею одного з районів, а хоровий колектив народного ансамблю пісні і танцю "Горлиця" Кіровоградського РБК (керівник — заслужений працівник культури Наталя Медведєва) заспіває фестивальний гімн "Калиновий спів", горло перехоплює ридання, і зал встає в єдиному пориві. І момент цього почуття не змете і не зітре ніщо — ні лицемірство влади, ні дрібні амбіції чиновників, ні осуд недоброзичливців. Серце і душа фестивалю — його натхненник і організатор, заслужений працівник культури, заступник директора обласного будинку народної творчості Валентина Пращур. Наша розмова — по завершенні XI фестивалю "Калиновий спів".

ХРЕЩЕННЯ ПІСНЕЮ

— **Пані Валентино, цього травня під час проведення фестивалю у залі філармонії яблуку було ніде впасти. Прийшли не тільки учасники колективів, а й просто глядачі, щоб зачерпнути з цього чистого джерела і окропити ним свої будні. Як народжувався його задум? Як склалися традиції, що так хвилюють?**

— Життя фестивалю — як істо-

рія нашої держави: всяке було на його шляху. А він вижив і зараз міцніє, бо це не була спущена зверху ініціатива чи галочка до плану, що народився в моїй душі. Ідеї до мене приходять знезацька, а їх не виношую. Тим більше, що саме життя моє, сама доля — абсолютно не те, чого я хотіла. Крім одного — фестивалю.

Починала я у Вільшанському районному Будинку культури, де створила хор.

— **Я так розумію, що професію ви обрали за покликанням?**

— Безумовно. Я ж їхала вчитися на артистку. В культосвітнє училище Олександрійське. Співала. На якийсь із конкурсів у Кіровоград я

«КАЛИНОВИЙ СПІВ» — ЦЕ ДОЛЯ, ЦЕ БІЛЬ, ВСЕ ТЕ, ЩО НЕ ЗБУЛОСЯ В МОЄМУ ЖИТТІ...

привезла свій хор, який зайняв перше місце і після виступу якого Олег Смолянський (це був високий профі в народному співі; досі його ще в нашій області ніхто не перевершив: він заснував хори "Барвінок", "Медик", "Нива") запросив мене на роботу в обласний центр. Я довго працювала в Будинку художньої самодіяльності профспілок, після скорочення прийшла в обласний будинок народної творчості. Мені хотілося запропонувати щось нове, чимось здивувати. Чи були це амбіції? Можливо. Але здорові амбіції. І я запропонувала провести фестиваль вокально-хорового мистецтва. Назва з'явилася якось сама по собі. Ніби якийсь внутрішній голос продиктував її мені. Перший огляд (тоді ще не фестиваль) зібрав понад півтисячу учасників. Я пішла в церкву, попросила хрестик, і кожна дитина, що виступала, одержала хрестик, а дорослий — синьо-жовтий прапорець-значок, які мені надав осередок Руху. Були квіти, які купив для нас тоді початкуючий підприємець Олександр Нікулін. Пер-

ЖИВА СИМФОНІЧНА МУЗИКА ВІД КИЇВСЬКИХ СОЛІСТІВ

П'ять років поспіль у травні до Кіровограда з'їжджаються різноманітні музичні колективи, щоб продемонструвати свою майстерність у жанрі камерної музики. Для прославлених колективів фестиваль — прекрасний "полігон" для "обкатки" програм закордонних гастролей, а для інших — чи не єдина можливість виїхати за межі свого міста, в умовах повного паралічу концертних організацій (відлагоджений гастрольний механізм "Укрконцерту" розвалився, натомість нічого не створилося). Отже, ті, хто хоч раз був учасником "Зустрічей" — камерні оркестри з Одеси, Черкас, Полтави та ін. — висловлюють зацікавлення і готовність приймати знову. І бути б уже "Зустрічам" всеукраїнським фестивалем, якби не фінансові питання — лейтмотив усіх культурних заходів, а надто пов'язаних з академічною музикою.

Концерт симфонічної музики в рамках фестивалю розкривав широке поле для порівнянь. Але існує ще одна — суто прагматична мета: фестиваль — єдина для кіровоградців упродовж мало не

десяти останніх років можливість послухати живий (!) симфонічний оркестр. Тож організатори свідомо йдуть на суттєві витрати, а зате вдячні меломани упродовж останніх п'яти років мають змогу насолоджуватися — підкреслюю — живою симфонічною музикою. Інша справа, що художні керівники гостей чомусь обирають для показу суто розважальні програми, вірогідно, побоюючись, чи зрозуміє їх слухачька аудиторія. Натомість остання (тобто аудиторія) обурюється: невже нас мають за останніх невігласів і боятися привезти нам серйозні симфонічні твори? Ансамбль "Київські солісти" — постійний учасник "Травневих музичних зустрічей", а його керівник народний артист України Богодар Которович був одним з ідейних натхненників фестивалю. Тим паче, що вони завжди привозять нову (і вельми цікаву) програму. Цього разу "Київські солісти" підкорили кіровоградців цілою низкою неповторних п'яних танго Астора П'яццоллі, де соло грали юна Катерина Шотт (скрипка) та Мілош Пунішич (кнопковий

акордеон). А справжнім відкриттям для слухачів став виступ з ансамблем чудового соліста заслуженого артиста України Івана Кучера (віолончель), який зіграв Концерт С-Дуг Гайдна для віолончелі з оркестром.

"Блок" кіровоградських учасників "Зустрічей" відкрив камерний муніципальний хор під керівництвом заслуженого діяча мистецтв України Юрія Любимовича. Просто дивовижно, як йому щоразу вдається знайти нове звукове забарвлення! А закривав фестиваль камерний оркестр кіровоградської філармонії "Елісавет" (художній керівник і диригент заслужений діяч мистецтв Геннадій Єрьоменко). Спеціально до цієї події колектив підготував нову програму з творів, які з концертної естради почуєш надзвичайно рідко: Порпора, Бенда, Марчелло — самий лише перелік імен свідчить, що цього разу ми мали честь слухати музичні раритети, причому виконані з великим смаком та любов'ю. Натомість, Тріо Брамса ор. 114 у виконанні солістів Олександра Ткаченка (альт), Марини Іванченко (віолончель) та

Світлани Концедалової (ф-но) прозвучало пристрасно й хвилююче, з великою емоційною напругою. Та найбільше оплесків зібрав молодий соліст філармонії Олексій Шорсткий (флейта, най). Дві останні композиції (Родрігеса та Кажлаєва) були перекладені спеціально для нього С. Концедаловою і стали ефектним завершенням фестивалю.

Моя розповідь буде неповною без згадки про т зв. "експортні" концерти фестивалю — вперше в його рамках кіровоградські колективи з величезним успіхом виступили в Знам'янці, Олександрії, Світловодську, і організаторам стало ясно, що таку практику вкрай необхідно продовжувати. На підсумковій прес-конференції голова обласного управління культури Юрій Компанієць передав обіцянки Міністерства культури і мистецтв, яке, на жаль, не встигло вчасно долучитися до фінансування фестивалю, невдовзі компенсувати свою частку.

● Ірина СІКОРСЬКА, музикознавець, Кіровоград-Київ

МАТИ УКРАЇНО! СОНЦЕ ЧОРНОБРИВЕ!

— **За ці роки фестивалю відкрив нові імена. Ви дуже влучно сказали: "Вони виходять на сцену і почувають себе великими"...**

— Багато, дуже багато нових імен. Найперше — Юлечка Олійник. Вона тепер бере участь у Міжнародних конкурсах. Була у нас така номінація — сімейні ансамблі. Родини Кузьменків із Світловодська, Бондарів із Новоукраїнки, Діна Костенко. Чимало наших учасників вступили в музичну школу, обрали велику сцену, хтось "захворів" професією працівника культури. "Калиновий спів" — щасливий фестиваль.

— **Ви маєте справу з піснею, а де пісня, там народна мораль. Як вони вживаються поряд — пісня і цинізм, аморальність сьогодення?**

— А ви знаєте — багаті у мене не співають. Ми всі зробили дурний, приголомшливий крок у дикий капіталізм. Можливо, я занадто категорична, але бути багатим у злиденній країні — аморально. Наш національний світ, який і так був викривлений, перевернувся. Наші душі захоплюють "Зоряні війни", "Бандитський Петербург", всілякі "Кроти" й "Менти". А пісня — це те, що дано Богом. І народ у нас такий, якого немає ніде, — така тонка душа, така щирість... Біля пісні залишилися ті, хто її зберігає.

— **Пісня — могутнє об'єднуюче начало. На жаль, та держава, яку сьогодні маємо, не прагне об'єднувати націю. Чи розуміють учасники фестивалю ту важливу, відповідальну місію, яку вони добровільно взяли на себе — своїм співом об'єднувати людей?**

— Так. Це — найперше. Недарма ми завжди закінчуємо фестиваль піснею "Єднаймося, любя родино!" Таке почуття гордості охоплює! Співаючи, ми стверджуємося як українці, як нація. "Калиновий спів" працює на справжню державність, на патріотизм. Його девіз: "Мати Україно! Сонце чорнобріве! Жлопаються пісню тобі!"

ну часом не було на те, щоб поспіяти, не те що думати про якісь пісні?..

— Звичайно, доводилося дуже важко. Вісім найтяжчих з погляду економічного становища років фестивалю існував за рахунок спонсорських коштів. В останні три роки до його фінансування підключилася облдержадміністрація, а цього року — і Міністерство культури. А тоді мені вдавалося зацікавити людей самим дійством, адже все, що відбувалося на сцені, було дуже щирим, йшло від душі.

Були у мене й чудові, доброзичливі стосунки із тими, хто давав гроші на фестиваль. Наприклад, директор СП "ТТВ— дім" Зінаїда Пи-

каліну. Всі, хто допомагав мені, просто мали "перехворіти" фестивалем, хто не розумів цієї ідеї — швидко відсіювались.

Коли ми опускали сцену, щоб почепити ту калину, мені блискавкою саянула ідея про пов'язування рушника. На той момент я домовилася з чудовою майстрицею із села Олександрівка Олександрійського району, колишньою вчителькою, якої сьогодні вже немає з нами, — Дарією Коломось, що вона вишиє рушник для фестивалю. А потім, уже на сцені, під час вручення короваю, подумалося: чому б не пов'язувати щороку рушник з іншого району? Пізніше з'явився гімн фестивалю. Його написала хормейстер Наталя Медведєва на вірші Тетяни Якименко.

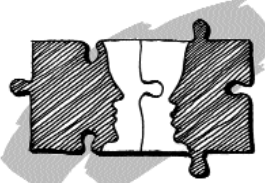
ГРОШІ І НАТХНЕННЯ

— **"Калиновий спів" народився на початку 90-их, коли в країні тільки розгорталася економічна криза. Як вам вдавалося утримувати фестиваль, адже це — маса людей, яким треба приїхати із районів, сіл, а бензи-**

липенко душею прикипіла до фестивалю, вона його просто полюбила. І коли вже підприємство закрилося, вона давала на проведення "Калинового співу" свої власні гроші.

А в селах, у районах роками немає зарплат — злидні безпросвітні. Сільський народ, він такий розважливий. Але, коли вони приїхали перший раз, другий, то на третій уже самі почали проситися. Мені якось дівчата розповідали з одного села, що вигребли залишки картоплі з підвалів (це ж весна!), продали і приїхали на фестиваль. Чи так у нашому менталітеті закладено, чи не бо так розпорядилось, але це не високі слова: дав Бог красу і голос, та не дав долі українцям. На що вони тільки здатні, якби їх підтримати, спрямувати! Коли тим учасникам художньої самодіяльності з глухого села дарували кожному квіти? Коли про них про кожного зі сцени говорили високі слова, коли їм давали зрозуміти, що вони неймовірно талановиті, і що талант цей вкрай важливий для людства?

НАС ЧИТАЮТЬ У КІРОВОГРАДІ

ЯК САМОМУ ВИГОТОВИТИ ВІТРЯК?

У багатьох може виникнути запитання: "А навіщо взагалі в наш час надпотужних АЕС, ТЕС та ГЕС ця патріархальщина — майструвати власний малопотужний вітровий електрогенератор або просто вітряк?"

А таки треба! І причин для цього є багато. Назву лише деякі, головні.

По-перше, на нинішньому зламі історії України "вовки в овечих шкурах" черговий раз обдурили український народ — "прихватували" його багатства, розграбували вицент національну електроенергетику, і скоро ТЕС взагалі перестануть працювати, а АЕС та ГЕС без ТЕС будуть не в змозі забезпечити потреби в електриці промисловості та населення, і тому будуть великі перебої в енергопостачанні, особливо сіл. Окрім того, для реанімації ТЕС "прихватузатори" мають намір підвищити (і вже підвищують) ціни на електрику.

По-друге, занадто зацентралізована енергосистема України має той великий недолік, що втрати електроенергії в ній перевищують 20 %, а вітряк на шляху до споживача зменшує ці втрати в середньому на 4 %.

Уряди країн Західної Європи давно усвідомили переваги децентралізації електроенергетики, а тому розгортають грандіозну програму виробництва "балконної" вітрої техніки, сонячних батарей та деяких інших малопотужних технічних засобів для генерування електрики безпосередньо у споживача.

Уряд України аналогічних кроків не здійснює і не планує, дешева і якісна малопотужна вітрої техніка в достатній кількості та асортименті в продажу на українському ринку з'явиться не скоро, а тому кожен умілець, насамперед той, що живе в селі, щоб убезпечити себе од відсутності світла та іншого сучасного комфорту, що дає електрика, може виготовити вітряк своїми руками, бо це доступно кожному, хто знає устрій трактора чи автомобіля.

Отже, Ви надумали мати власного вітряка і відчуваєте, що можете змайструвати його самі. І коли Ви самостійно розпочнете виготовляти вітряка, перед Вами постане ряд питань, на які Ви не знаєте правильної відповіді. Найголовнішим при виготовленні вітряка є вибір способу перетворення кінетичної енергії вітрового потоку в енергію — вала електрогенератора та узгодження потужності електрогенератора з потужністю вітрового двигуна — пристрою, що перетворює енергію вітру в енергію обертання вала електрогенератора.

Звісно, в межах короткої газетної статті немає змоги наводити теоретичні обґрунтування параметрів вітряка, а тому Вам, читачу, доведеться приймати на віру те, що далі буде наведено. Отже, з великої кількості способів перетворення енергії вітрового потоку в енергію обертання вала одним із найкращих є застосування горизонтально-вісьового ротора з лопатями, що мають профіль крила літака (пропелер). Коефіцієнт корисної дії енергії вітру в механічному обертанні вала пропелером може досягати 0,35-0,45. Практично в усіх інших способах перетворення енергії вітру цей показник у 1,5-5 разів менший. Найкраще було б мати трилопатевий ротор, але конструкція і виготовлення його в домашніх умовах є складними, а тому пропонуємо дволопатевий ротор, який можна виготовити із цільного соснового (без сучків) бруса.

Зважаючи, що найбільш доступним електрогенератором на се-

лі може бути автомобільний (потужністю до 250 Вт) або тракторний (потужністю до 750 Вт), розміри пропелера розраховані на його навантаження електрогенератором в діапазоні 250-750 Вт. Конкретні розміри такого пропелера наведені на рисунку.

Після виготовлення пропелера із бруса за потрібним профілем на передню (товстішу) кромку його необхідно наклеїти епоксидним клеєм склотканину (для захисту від абразивного зносу і пошкодження), далі відшліфувати та покрити пропелер вологостійким лаком. Гото-

підшипники, колесо з клинчастим ободом) кріпиться на рамі, що має вигляд паралелепіпеда, в нижній її частині. У верхній частині рами через натяжні (великого діаметру) гвинти кріпиться електричний генератор, на вихідному кінці вала якого встановлено мале колесо клинчастопасової передачі. Розрахунки швидкості обертання ротора (пропелера) засвідчують, що число обертів його при досягненні номінальної потужності становитиме близько 400-450 об/хв. Для того, щоб автомобільний чи тракторний електрогенератор міг заряджати акумулятор, потрібно, щоб число

разі дії штормових вітрів (швидкість понад 20 м/с) доцільно вітряк (пропелер) вивести з-під вітру, для чого "хвіст" вітряка кріплять на рамі шарнірно з пружиною. При досягненні швидкості вітру 20 м/с пружина розтягується настільки, що пропелер стає в положення паралельно "хвосту" і вітру, а через це перестає генерувати електроенергію і сприймати вітрове навантаження. В такому положенні аварія вітряка неможлива і небезпеки людям від нього нема.

Виготовлений таким чином вітряк необхідно встановити на щоглу, на якій він має обертатися для

від вісі щогли (залежно від висоти щогли).

Для ефективної роботи вітряка дуже важливим є правильний вибір місця його встановлення. Найкращими для цього є найвищі місця на наявній ділянці, край крутих обривів, береги водойм. Необхідно, щоб вибране місце було максимально відкритим, усі перешкоди, що вищі за вітряк, повинні бути на відстані од нього у 10—20 разів більшій за відстань між верхньою точкою перешкоди і кінцем лопаті ротора в крайньому нижньому її положенні.

Електричний кабель від генератора, через трубчасту вісь гондоли та щоглу, спускають униз щогли з 1—1,5-метровим запасом до клемного з'єднання. Після клем до акумулятора треба під'єднати алюмінієвий чи мідний дріт такого діаметру, щоб втрати генерованої енергії на опір у ньому були мінімальні, особливо це важливо при значній відстані вітряка від акумуляторних батарей. Зарядка акумуляторних батарей буде здійснюватися ефективніше в разі включення в електричну схему (між генератором і акумулятором) конденсаторної батареї ємністю не менше 10000 мікрофард. Ще кращим варіантом є використання суперконденсаторів (іоністорів), які дозволяють значно зменшити кількість акумуляторних банок і розширити діапазони струму заряду і розряду акумулятора.

Накопичена в акумуляторах електрика може використовуватися безпосередньо (як постійний струм) для потреб освітлення та роботи деяких побутових приладів. Однак для холодильника (морозильника) та ряду іншої хатньої електропобутової техніки потрібен змінний струм, для чого систему видачі струму необхідно комплектувати інвертором. Інвертори невеликої потужності серійно випускаються в Україні, а, в принципі, їх можна виготовити і самому.

Вітряк потужністю 250 Вт за рік виробить 500—800 кВт/год, а потужністю 750 Вт — 1200—1500 кВт/год електроенергії. Втрати на перетворення і передачу можуть становити 10—20 %, а тому виробленої вітряком електроенергії буде достатньо лише для забезпечення мінімальних побутових потреб (світло, радіо, телевізор, холодильник). Якщо ж Ви маєте січкарню, зварювальний апарат, водяний насос, то потужності вітряка буде не достатньо, щоб усе це забезпечити електрикою. Можна, звичайно, виготовити і встановити ще один чи декілька вітряків, але, може, буде простіше встановити більш потужний інвертор (наприклад, на 3000 ВА) та акумуляторну батарею великої ємності, яку за потреби можна буде заряджати в нічний час з електромережі за пільговим "нічним" тарифом, що становить 3 коп/кВт/год.

Усвідомлюючи актуальність і важливість масового руху сільчан "за свій вітряк", а також те, що в межах короткої газетної статті можуть бути недостатньо висвітлені окремі особливості конструкції вітряка чи електричної схеми системи накопичення і видачі електроенергії, автор зобов'язується проконсультувати кожного, хто до нього звернеться з цього приводу або з приводу розрахунків параметрів більш потужного вітряка.

Борис КОРОБКО

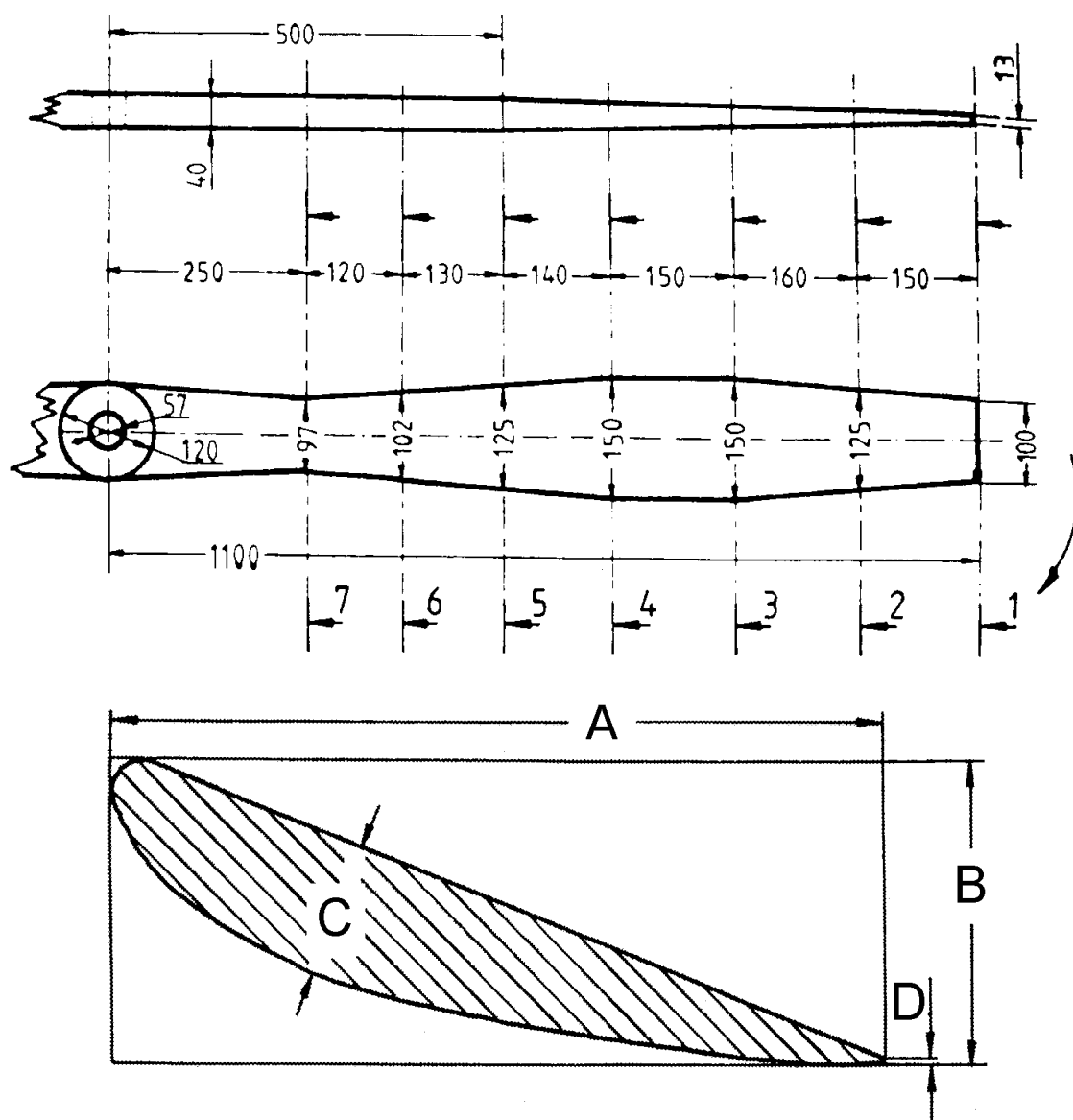

Рисунок. Габаритні розміри пропелера та його перетинів (1—7), у мм

Номери перетинів	1	2	3	4	5	6	7
A	100	125	150	150	125	102	97
B	13	20	26	33	40	40	40
C	6	9	12	14	16	18	20
D	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,5	2,0

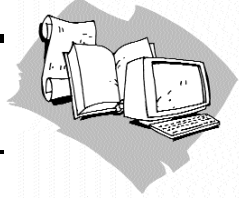
вий пропелер закріплюється на кінці вала ротора. Для цього на вал приварюється шайба з отворами для шурупів. З протилежного боку пропелера гайкою притискається ще одна шайба таких самих розмірів, через отвори в якій такими самими шурупами додатково кріпиться пропелер на валу. На вал ротора насаджуються також 2 підшипники. Бажано, щоб один із них був конічно-роликівим. На протилежному від пропелера кінці ротора кріпиться колесо з ободом для клинчастого пасу із зубцями (пас може бути без зубців, але його потрібно буде частіше і сильніше натягувати і міняти на новий).

Комплект ротора (пропелер,

обертів електрогенератора становило не менше 1500 об/хв. Тобто, передавальне число клинчастопасової передачі має становити 4:1 (діаметр колеса передачі на валу ротора має бути у 4 рази більший від діаметра колеса на валу електрогенератора). Враховуючи прийнятну конструкцію трансмісії, яку, між іншим, бажано закрити зверху і з боків від дощу і снігу, необхідно, щоб орієнтація пропелера була на вітер, тобто в робочому положенні пропелер має бути попереду щогли, а не за щоглою. Для цього до рами варто прикріпити "хвіст", площа і плече важеля якого мають бути достатніми для швидкого реагування на зміни напрямків вітру. В

того, щоб відслідковувати напрямки вітру. Для цього до рами гондоли (комплект вітряка без щогли) приварюють трубчасту вісь, а в кінцевій верхній частині щогли монтують чавунну втулку — підшипник ковзання (хоча в принципі можна застосувати і роликіві чи шарикові підшипники), в який встановлюють вісь гондоли.

Нижня кінцева частина трубчастої щогли через фланцеве з'єднання приєднується до фундаменту або металевій плиті розміром не менше 1,21,2 м. На щоглі, на довжину лопаті нижче від вісі пропелера, кріпляться 3—4 тросові розтяжки, нижній кінець яких розташований на відстані 4—7 метрів

РОЗСТРІЛЯНА ГЕОЛОГІЯ

ХТО ВІДКРИВАВ УКРАЇНСЬКУ НАФТУ

Дніпровсько-Донецька западина є основною нафтогазоносною провінцією України, де видобувається 90% нафти і газу в нашій державі. Розташована вона між Дніпром і Дінцем, тому і названа Дніпровсько-Донецькою западиною. Охоплює Чернігівську, Сумську, Полтавську, Дніпропетровську, Харківську і Луганську області. В геологічному відношенні це прогин до 20 км, вповнений осадовими породами, які здатні вміщати і віддавати нафту і газ.

Відкрита ця нафтогазоносна провінція українським геологом, професором Федором Остаповичем Лисенком (1887–1937) — завідувачем відділу нерудних копалин Інституту геології УРСР в результаті геологічних досліджень Роменської структури.

дружина проф. Лисенка. Лікар за професією, Марія Дорофіївна Лисенко-Михалевич була засуджена на 8 років каторги і вислана в Комі АРСР. Квартира і все майно були конфісковані. Малолітній син Євген пішов поміж люди... Наукові звіти і опубліковані роботи проф. Лисенка були вилучені з бібліотек і знищені. Будь-які посилання на дослідження Лисенка були заборонені. Знищено було також підготовлений до друку рукопис монографії Ф. О. Лисенка про нафтогазоносність Дніпровсько-Донецької западини. Його помічника і заступника І. Т. Шамеку відсторонили од подальших робіт по розвідці нафти на Роменській структурі, а підготовлену Шамекою докторську дисертацію заборонили захищати. У подальшому І. Т. Шамеку взагалі вигнали з Інституту геології АН УРСР.

На нафтовій конференції 1938 р. відомий партійний діяч, віце-президент АН УРСР О. Шліхтер охарактеризував проф. Лисенка і всіх, хто вів з ним розвідку нафти в Ромнах як підлих ворогів народу, буржуазних націоналістів, фашистських троцькістсько-бухаринських вирождів, шкідників, які не заслуговують на пам'ять і місце у вітчизняній науці, і розпорядився: вважати, що "Питання про нафту на території УРСР вперше було підняте проф. Н. С. Шатським". І з цього часу всі дослідники, які вивчають геологію і нафтогазоносність Дніпровсько-Донецької западини, слідом за О. Шліхтером повторюють помилкове твердження про те, що нафта на Лівобережжі України була відкрита завдяки теоретичним обґрунтуванням професора із Москви Н. С. Шатського.

Вивчення фактичних матеріалів з Дніпровсько-Донецької западини показують, що Н. С. Шатський не мав жодного відношення до пошуку нафти на Роменській структурі. Протягом усього часу, коли вивчався Роменський район — з 1928 р. і до отримання там промислового притоку нафти в 1937 р. — Н. С. Шатський ніколи не приїжджав в Україну, не цікавився ходом розвідувальних робіт, не видавав жодних рекомендацій і тільки тоді, коли в Ромнах отримали нафту, а всіх дослідників, які мали пряме відношення до розвідки нафти, розстріляли чи вислали на каторжні роботи до Сибіру, а також довідавшись, що Шліхтер назвав його першовідкривачем нафти, Шатський приїхав у 1938 р. в Україну, щоби захопити лаври першовідкривача нафти в Дніпровсько-Донецькій западині. Більше того, в Геологічному інституті АН СРСР (Москва) був оформлений стенд, на якому стверджувалося, що проф. Шатський показав українським спеціалістам, де треба шукати в Україні нафту і своїми теоретичними розробками орієнтував малопідготовлених українських фахівців на вирішення їх геологічних проблем...

Слід відзначити, що перші згадки про нафту на сході України, тобто в Дніпровсько-Донецькій западині, висловив ще в 1903 р. професор Київського університету П. Я. Армашевський. Та його ім'я було під заборону, оскільки він був убитий російськими більшовиками, які під проводом Муравйова захопили Київ у 1919 р. і почали репресії проти української інтелігенції, звинувачуючи її в сепаратизмі і націоналізмі. Більшовики в Україні розпочали масові вбивства еліти. Першою жертвою серед професорів-геологів став П. Я. Армашевський. І перший президент Академії наук Української Народної Республіки, видатний геолог, вчений зі світовим іменем, академік В. І. Вернадський різко

засудив більшовизм, який вбивствами і терором стверджував свою владу в Україні. В 1919 р. Вернадський писав: "Внаслідок здійснення "червоного терору" — історія тієї габриєльської фрази ніколи не забуде — у кривавих застінках більшовицької інквізиції загинув відомий вчений, професор мінералогії університету Святого Володимира П. Я. Армашевський. Хворий, майже 70-річний старець, який давно відійшов од суспільного життя, був схоплений і додому не повернувся. До останніх літ він жив своєю працею; залишилися незакінченими його роботи. Ще недавно він розказував мені про плани, які він думав завершити на схилі свого життя. Йому не спадало на думку можливість його вбивства... Жертвою законів Божих і людських помученицьки судилося загинути Петру Яковичу Армашевському. Не можна забувати цього злочину".

За таких умов В. Вернадський не став чекати репресій у Києві і подав у відставку з посади Президента Академії наук Української Народної Республіки. Він переїхав спершу до Криму, в Сімферополь, де зайняв посаду ректора Таврійського університету, а коли більшовики захопили Крим, емігрував у Францію, де працював професором Сорбонни упродовж 1922–1925 рр. В. Вернадський повернувся потім в СРСР, але працювати в Україні йому не дозволили і решту свого життя він провів у Москві, а Україна втратила одного з найбільших вчених ХХ ст.

Репресії проти української інтелігенції в СРСР набули особливо широкого розмаху наприкінці 30-х років. Тоді практично всі провідні вчені в області геологічних наук були розстріляні або ж депортовані до Сибіру. Репресії зазнали: віце-президент АН УРСР академік М. Г. Світальський (розстріляний у 1937 р.), професор Р. Р. Виржиківський (розстріляний у 1937 р.), професор Ю. Г. Дубяга (розстріляний у 1937 р.), доцент К. А. Жуковський (розстріляний у 1937 р.), професор Ф. О. Лисенко (розстріляний у 1937 р.), професор П. К. Нечипоренко (розстріляний у 1937 р.), кандидат геол.-мін. наук П. І. Василенко (розстріляний у 1937 р.), канд. геол.-мін. наук І. А. Лепікаш (розстріляний у 1937 р.) та інші. Очікуючи арешту і розстрілу і перебуваючи в постійному страху, не виніс потрясіння і закінчив життя самогубством у 1936 р. професор В. І. Крокос. Ряд учених були заарештовані і заслані до Сибіру, де і загинули. Це професор М. І. Безбородько, професор О. І. Галака, Я. Х. Лепченко, Ф. М. Полонський, О. О. Цитович та інші. Деякі вчені від страху залишили Україну і влаштувалися працювати по інших республіках СРСР, — серед них М. Бурчак-Абрамович, проф. П. Чирвинський, М. Фрейд та інші.

ЯК РАДЯНСЬКА ВЛАДА РОЗВИВАЛА НАУКУ

Розстріли, депортації та втечі вчених створили в наукових інститутах і вузах України вакуум, для заповнення якого розсилались гінці в різні райони СРСР, переважно в наукові центри Росії. За запрошеннями приїжджали в Україну і займали керівні посади в науці і вузах недостатньо компетентні спеціалісти, — перспективні вчені ніколи не покидають своїх лабораторій і інститутів. Пошуками кар'єри деінде займаються ті, що не змогли проявити себе в рідних стінах і яких там ніхто не затримує. І вишло так: провід-

них учених України розстріляли або ж депортували до Сибіру, а натомість приїхали малокваліфіковані фахівці, які зайняли пости директорів і завідувачів кафедр і лабораторій. У результаті рівень геологічних наук в Україні катастрофічно упав. Проте це не завадило партійним органам стверджувати, що Російська Федерація суттєво допомогла Україні в 30–40-і роки геологічними кадрами, в результаті чого в Україні були створені умови для подальшого прогресу науки і освіти в галузі наук про Землю.

ПОВЕРНІМО ЇМ ПАМ'ЯТЬ

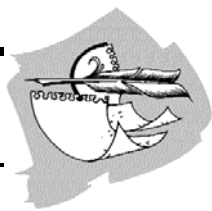
Верховний Суд Союзу РСР своїм визнанням № 44-018112/-6 Військової Колегії Верховного Суду СРСР від 28 листопада 1956 р. постановив вирок від 3 вересня 1937 р. стосовно Лисенка Федора Остаповича скасувати, справу припинити через відсутність складу злочину. Проте і досі ім'я проф. Лисенка знаходиться під заборону. І хоча завдяки його відкриттю нафтоносності Дніпровсько-Донецької западини Україна отримала прибутки в мільярди доларів, в Інституті геологічних наук НАН України, де він працював, немає навіть його портрета на стенді видатних учених. Робиться все, щоб ім'я проф. Лисенка залишилося невідомим, забутим. Більше того, організатори наукової конференції "Теоретичні та прикладні проблеми нафтогазової геології та геофізики", яка відбулася в Києві 24–25 лютого 2000 р. і проводилась Академією наук України, відмовились опублікувати в працях конференції мою статтю про Ф. О. Лисенка. Виявилось, що значно легше надрукувати матеріали про українського вченого в закордонних виданнях, аніж у працях НАНУ. Так, Європейська Асоціація геовчених та інженерів включила в програму Міжнародної конференції, що відбулася 29 травня—2 червня 2000 року в Глазго (Великобританія), мою доповідь про проф. Лисенка, надала мені можливість виступити і опублікувала матеріали. А в Україні, як не дивно, осіб, репресованих органами НКВД, до цього часу визнають злочинцями і вважають за краще уникати будь-яких згадок про них...

Проф. Лисенко правильно проводив пошук нафти та газу на Роменському куполі в Дніпровсько-Донецькій западині. Його роботи виявилися справді раціональними і ефективними. Для порівняння пошлюсь на пошук нафти в Західному Сибіру і в Другому Баку. В цих регіонах промислову нафту отримали після 25 років напружених робіт. Було пробурено багато десятків непродуктивних свердловин, доки не отримали позитивних результатів. Лише в Україні всіх відомих геологів, які відкрили нафту, репресували, розстріляли і заставрували як "ворогів народу", шкідників, троцькістсько-бухаринських вирождів, підлих агентів фашизму, які не заслуговують пам'яті. І всі ці негативні оцінки геологів виходили від академіка О. Шліхтера, людини зовсім не компетентної в геології та в пошуках нафти, далекої від науки. Я переконаний, що якби в радянський період не були розстріляні всі провідні українські геологи, а видатний геолог ХХ ст. академік В. І. Вернадський не виїхав би з України, а розвивав науку у себе на батьківщині, то ми тепер не страждали б від нестачі нафти. Використовуючи своє службове становище віце-президента АН УРСР, О. Шліхтер в часи жорстокої реакції, всупереч фактам, принизив українську академічну науку. Шляхом доносів на чесних учених О. Шліхтер заробив собі авторитет і кар'єру в радянські часи, його іменем названо вулицю в Дніпропетровському районі м. Києва, а на престижному будинку на вул. Терещенківській в м. Києві досі висить меморіальна дошка, яка стверджує, що в цьому будинку проживав видатний учений. А розстріляні у Биківні за доносом О. Шліхтера видатні вчені, які багато зробили для України, не мають ні могили, ні пам'ятника, ні належної пам'яті...

Василь СОЗАНСЬКИЙ,

кандидат геолого-мінералогічних наук,

- провідний науковий співробітник Відділення морської геології Національної

Борис ОЛІЙНИК

ОСТАННІЙ

Настане день
скорботи світової
І попливе у події труни
За вічний круг і пруг
Останній Воїн
Великої, Священної війни.

Душа солдата в потойсвітнім краї
Повільно рушить
на суворий звіт,
І від осколків давніх
перед раєм
Дуга безпеки заячить у світ.

І сам Петро,
зачудування повен
З небаченої досі дивини,
У Всеблагого запитає:
— Хто він?
І Бог відкаже:
— Се — Останній Воїн
Великої, Священної війни.

Ти відчини Йому ворота,
Петре,
І — грішного — до раю запроси:
Він на землі зазнав такого пекла,
Що Я Його простив
на всі часи! —

... Останній залп
проніже тишу гостро.
І в щемну мить,
як сироти в сльоту,
Таку печаль відчують
час і простір,
Що навіть кутий з каменю
Апостол
Ледь стримає за вісю сльозу.

ХТО ЙОГО ЗНА...

Хто ж там іде?
Не впізнати: далеко.
Схоже, подав нам
закличний знак.
Може, то вибравсь
паломник у Мекку?
Може, заблўка з варягів у греки?
Хто його зна?

Хто його зна,
мій покірний народе,
Де наша днесь пролягла
борозна?
Чи тільки ще сурмимо до походу,
Чи вже вертаємось, биті,
в негоду?
Хто його зна?

Хто його зна, українська дорого,
Де тебе носить юдоль навісна:
Чи біла капищ поганського бога,
Чи у Європі долаєш пороги, —
Хто його зна?

Хто його зна,
то по дереву, по нашій
Стелиться хміль чи повзе
дереза?
Чи тільки ще наливаєм у чаші,
Чи пропили і воли вже,
і пашу, —
Хто його зна?

Хто його зна, товариство добірне,
Чом це у пеклі
вкраїнський казан
Без охорони кипить собі мирно?
І ані жоден із нього не вирне, —
Хто його зна?

Хто його зна, українська еліто,
Чом, коли іншим

щедреє весна, —
Нам то посухи викошують жито,
То перестужі гарцюють
по квіту, —
Хто його зна?

Хто його зна, патріоти завзяті,
З ким ви засиділись так допізна,
Що й не втямки,
чи ми ґазди у хаті,
Чи в козачках
у новітньої знаті, —
Хто його зна?

Хто ж там пішов?
Вже й не видно здалека.
Все порожнеча німа поглина...
В кого ж спитать:
чи іти нам у Мекку,
Чи повертати з варягів у греки?
Хто його зна?

Хто його зна,
що нас водить по колу:
Доля, недоля, туман чи мана?
Де б нам добути
свого Марко Поло —
Хай би відкрив,
на якому ж ми полі?..
Хто його зна?

— Чорт його зна! —
лиш руками розводим.
Глухо докруг.
Не озветься й луна.
...Раптом зі споду,
з пекельного дна
Регіт залізний потряс небозводи:
— А він таки зна!

ЗУСТРІЧ
З АРХИСТРАТИГОМ

За вигоном зустрівсь мені
Верховний
Архистратиг небесних вояків.
— Кого ми бачимо!? —
аж крила звів. —
Такі персони, а без охорони...
— Та ми... — затнувся я. —
Ми — із сіряків.

— Та ви такі, —
всміхнувся якось темно.
— Які ж?
— Та вельми тихі, як спите.
Коли ж прокинетесь ...
А проте
Не будем далі углибати в тему.

— Ну, вже як почали,
кажіть до решти.
Бо ми тут кожен на умі собі, —
Не втямиш,
правду скаже, а чи бреше:
Півслова в роті,
кінчик — на губі.

Та все хитруєм
ближнього обстригти,
Хоч нас давно обстригли,
як овець.

То, зрештою,
хоч ви, Архистратигу,
Скажіть нам, горопашним,
напростець:

Чого ми варті
в цьому світі грішнім?
Чому це в нас —
побила б його тля! —
Усе якесь покручене й недійшле,
Немов у Бога вкрали ми теля?

І маємо ж таланту не на гривню,
І до роботи нам воли зрідні,
І воїни, яким немає рівних,
І ратаї, яким нема рівні,

Що від обох америк до австралій
Зерном і потом всіяли лани.
І відчуваєм поклики астральні
Ще з сивої, як Велес, давнини.

І цвіту нашого —
по всьому світу,
І світочів сусідам роздали.
Щоправда,
вдома сидимо без світла,
Напевно, скоро взуєм постולי.

Та ще й Чорнобиль
всунули під стріху,

А він, як змій,
прокрався до грудей...
То вже хоч ви скажіть,
Архистратигу,
Чого ж у нас не так,
як у людей?..

На меч опершись,
що палав огненно,
Задумався на мить Архистратиг.
По тому, обернувши лик до мене,
Сказав, і світ зіщулено притих:

— Пощо ви нарікаєте на долю,
Коли одвіку на своїм горбі
Не в рідну хату несете,
а з дому

Усе — усім,
а тільки не собі?
Пустившись безвість
рідного порога,
Так запетляли поміж веж і меж,
Що вже заплутали
й самого Бога,
Який не втямить
з горнього чертога:
Чи ви ще є?
А коли є, то — де ж?
Та зиркаєте за чужі пороги,
Коб звідти щось приміряти собі.
Ви ж ладні бути
схожі хоч на кого,
Аби лиш не на себе,
далебі.

То в малороські поведе замули,
То у хохлацьку
зманить загородь...
Ви, певно,
вже й ім'я своє забули,
Яке в кописці дарував Господь!

І ця розмова стане до потреби,
Коли затямить, зряче і сліпе,
Що перше,
як шукати правду в небі,
Знайдіть спочатку
на землі себе!
—

І він пішов...
Брели із поля вівці.
Пастух з мобільником гукав:
“Цурюк!”

І, стямившись,
Я крикнув навздогінці:
— Згадав, Архистратигу:
ми — вкраїнці!
...Не відгукнулось.
Тільки десь у брук
Подаленіло стукотіли вівці.

ЗНАК ВОДОЛІЯ

Отряси літа, як поліп
перетлілих рим.
Не втікай од переміни
у чортополох:
Вже довершує, нарешті, круг
епоха Риб,—
Найпідступніша
в лукавстві із усіх епох.

Протинає темінь наскрізь
оком Водолій.
Од всевидячого взору
не сховає тінь.
Все таємне стане явним!
Хай сконає змій,
Позаяк виходить Правда
на всесвітній кін.

Омивайся, Україно,
в хрещеній воді.
Та пильнуй в обидва ока,
православний люд,
Щоб тобі під одесною
на Святім Суді
З-під ошуйці не прокралось
кодлище іуд.

Як розкриються таємниці
нечестивих справ,
І зсудомиться в три шістки
мертвий Бафомет, —
Встануть вбиті на замову,
смертю смерть поправ,
І протне перо страждальця лжу,
яко стилет.

Тільки ж не сиди в чеканні
манни із небес.
Розігни затерплу спину,

і до горніх сфер
Прогрими, нарешті, владно:
— Я таки воскрес! —
А не з припічка допитуйсь:
— Чи я ще не вмер?

КРИК ЧОРНОБИЛЯ

В цих лісах безборонно
гасають вовки, наче рейнджери.
Заблоковану зону
обходить здала навіть дощ.
Лиш тутешні зозулі,
що звуться “лічильники Гейгера”,
Не роки обіцяють,
а числа рокованих доз.

І шаманської ночі
безокого, чорного місяця,
Коли землю, як в саван,
загорне вологий туман,
На задалених цвинтарях
в небо обвуглене світяться
Сизо-цинковим одсвітом
горбики чорнобилян.

Так оглухло і тоскно.
І так одиноко-пустельно.
Тільки раптом із ночі
дитям заголосить сова.
Тільки Діва Пречиста
із профілем Ліни Костенко
У простудженій церкві
собою маля зігрива.

Тільки тіні шістьох,
спопелілих за всіх у четвертім,
Припадають до вікон,
волають устами біди.
— Та озвітеся ж, люди!
Якщо ви забули про мертвих,
То живим постраждальцям
подайте хоч кухоль води!

Бо ніщо не забудеться:
ані імення, ні дати.
Ми — не тіні. Ми — душі,
віднині вівк молоді.
І коли небеса возвістують
годину відплати,
Ми посвідчимо вашу байдужість
на Страшнім Суді!

ТРИПТИХ

І
Вітер шугнув за пазуху —
Лоскїтно під грудьми.
Чайкою стала запаска,
Руки звелись крильми.

Вітер шепнув:
“Злітаймо!
Поговір — лих з ним!
Знаю: щоніч притайно
Тужиш за тим... одним”.

Охнула неутішно:
“Змилуйся — не мани.
Я б же до нього й пішо —
Через стерню й терни!”

Впали на груди коси,
Чорні, немов журба;
“Думалось... не збулось”.
Схлипнула:
“Не судьба.

Зорі ж, мов царські гривні!
Тихше — законний спить.
Ти хоч до перших півнів,
Вітре,
зі мною посидь”.

II

Вітер шугнув від пахви
І перебіг грудьми.
Стала сорочка птахом,
Руки знялись крильми.

Вітер шепнув:
“Летімо!
Тут недалеко... мить.
Ти ж за її очима
Тужиш із юних літ”.

Важко зійшлося надбрів'я.
Вирвалось на жалю:
“Господи, як любив я...
Як я її... люблю!

Тільки ж — не довелося.
Винні, мабуть, оба.
Думалось... не збулось.

Сталосся... не судьба.
Тихше, послули діти,
Вірна дружина спить.
Ти ж хоч на дрібку миті,
Вітре,
зі мною посидь”.

III

Зорі — немов лампади.
Місяць пішов на спад.
Тільки —
через леваду

Двоє в журі не сплять.
Б'ються крильми щоночі
В клітці своєї судьби.
Вітер в куцах регоче:
— Мучтесь,
коли — раби!

* * *

Відлебеділа, ніби мить,
Як дивен сон — поза літами.
А щось болять...
А що болять —
позамітало.

Все перегіркло на полин.
Було. Забулось. Не збулось...
А щось болять...
А щось болять...
А що болять —
те знає осінь.

Минають дні. Згасає крок.
Імен забутих — тихі тіні...
Вже, як тоді, не грає кров,
І на перо спадає інії.

Нещадний грудень
з рук обох
Кладе на шлях замети сизі.
Але світа,
як слово Бог,
Зоря надій в небесній книзі.

Все одпливло, як вік і мить.
Та щось на дні
щемить і дише.
Спасибі серцю — хай болять.
Як відболить — тоді
вже... тиша.

СЮЖЕТ

Колами, колами листя —
в осінньому танго...
Може, це спогад?..
А може, незбутий сюжет:
Ніби в Полтаві
біляво біліє альтанка...
Ніби і досі там
чийсь мерехтить силует...

Як це далеко?!
...Уже на моїм небоспаді
Вечір в задумі
Схиляється на парапет.
Може, це казка?
А може, було те насправді:
Біла альтанка
і твій неземний силует?

Парами плавають
горлиці в небі кохання,
Плавко спадаючи
на молодий бересклет.
Може, це пісня?
А може, це просто омана:
Одсвіт альтанки
і цей полохкий силует?
Скоро затужиться
стужам на цілому світі.
Холод проніже до серця,
як хижий стилет.
В темінь грудневу
свічею провісною світить
Біла альтанка
і твій неземний силует.

В час одиноцтва,
коли перевесники в ірій
Ті відлетіли,
а інші збираються в лет,
Не похитнись
у любові, надії і вірі,
Доки на пружі
видніє хоча б силует.

Колами, колами
лист опада з високості.
Зорями хтось вишиває
небесний намет...
Може, це казка? А може?..

ВОНА ШУКАЄ ЙОГО

A12 Я неординарна, всебічно розвинена красива жінка, струнка світлоока блондинка, віком за 40 років. Європейський рівень мислення, відчуття сучасності — це все про мене. Люблю мандрувати, спілкуватися з людьми. Шукаю в чоловікові взаєморозуміння, інтелектуального спілкування. Високо ціную почуття гумору, доброту, порядність, високу працездатність.

A13 Зовні я серйозна, зосереджена, а в душі — романтик. Та свого Грея так і не зустріла... З юності мріяла про щасливий шлюб, хотіла, щоб я і мій чоловік були як одне ціле. Як я завжди розуміла Любов? Це піклування одне про одного, відданість і вірність. Дещо про себе. Мені 43 роки, я невисокого зросту (163 см), важу 56 кг. Мені 43 роки. Очі сірі. Русава. Маю дорослу доньку, яка живе окремо. Інколи прийду додому, і так хочеться тепла, підтримки, особливо в складних життєвих ситуаціях! Іноді чую про себе, що я занадто самостійна, егоїстична. Але мене життя такою робить: мені немає звідки чекати допомоги чи на когось надіятись. Освіта в мене вища, робота пов'язана з мистецтвом, педагогікою. Маю свою квартиру, матеріально незалежна. Не багата, але і не на грані виживання. Люблю подорожувати, обожнюю природу, ліс, квіти. Моя улюблена пора року — осінь, хоч восени дуже-дуже сумно. Взагалі кожную пору року люблю по-своєму. Улюблені квіти — гладіолуси, хоча це чоловічі квіти, горді і холодні. Мені подобаються темно-червоні. Полюбляю порядок в домі і чистоту. До кухні ставлюся звичайно, не скажу, що я у великому захопленні від приготування їжі, але ж однак готую, бо без цього не проживеш. Єдина проблема, що іноді треба вигадувати — з нічого приготувати щось. Можна дуже багато писати про захоплення — це і театр, активне життя, і поезія, і політика. Але для мене зараз половина цих захоплень мертва. Я не живу, я існую. Бо немає особистого життя, немає радості ні в чому.

Що дуже не люблю? П'яних чоловіків, точніше, п'яниць, гультьїв, зрадників. Алергія на запах диму від куріння. Але я гадаю, що з курінням компроміс можна знайти. А раптом я сподобаюся чоловікові, і він заради мене покине палити?

Подумала і ще хочу трохи написати про себе. Я людина емоційна і дуже чутлива, хоча зовні серйозна, навіть сувора. А в душі мене хвилює все, навіть те, що мене не стосується: чужі проблеми, горе, біда, невдачі — от і доводиться часто страждати або хвилюватися. Я так влаштована, що повинна про когось піклуватися, когось любити, чекати. Тут не йдеться про любов до дитини чи батьків. Це різні почуття. Йдеться про людину, яка стане для мене цілим світом, а я для неї — також. У цьому питанні мені не щастить, можливо, тому, що в мене до другої половини завищені вимоги? Але я хочу отримати те, що даю сама. Звичайно, ідеальних людей не буває. І якщо вже любиш, то треба сприймати чоловіка як цілісну особистість. Подруги радять: "Спробуй мати коханця". Але це не для мене. Я не вмію наполовину кохати або ненавидіти: я можу віддати все або не дати нічого...

ВІН ШУКАЄ ЇЇ

A14 Мені 33 роки, я середнього зросту, худорлявий. Живу з мамою в Чернівці. Раніше досить вдало займався приватним бізнесом, жив за кордоном, купив іномарку. Зараз у мене в житті нелегкий період: доля послала мені випробування. Вірю в те, що мені вистачить мужності та оптимізму подолати всі труднощі. Поки що у мене єдиний надійний друг — моя мама. Але настав час створити власну сім'ю. Для створення сім'ї познайомлюся з дівчиною або молодою жінкою, серйозною, симпатичною, не схильною до повноти. Згоден на переїзд в інше місто або село. Роботи не боюся ніякої, головне, щоб було заради кого працювати і жити. Мрію покохати щирю, чесну, порядну дівчину або жінку, яка не жадібна до грошей, не підступна, не зрадить у важку хвилину. Чернівці. Головопшамт, до запитання. Ніколайцю Миколи Миколайовичу.

A 15 Мені 30 років, зріст 180 см, вага 80 кг. Кажуть, симпатичний. Не палю, маю почуття гумору, яке допомагає долати життєві труднощі. Для серйозних стосунків познайомлюся з жінкою до 30 років, яка не має шкідливих звичок і погодиться переїхати до мене. Хмельницька область, село Білогір'є, вулиця Богуна, 19. Червоному Дмитру.

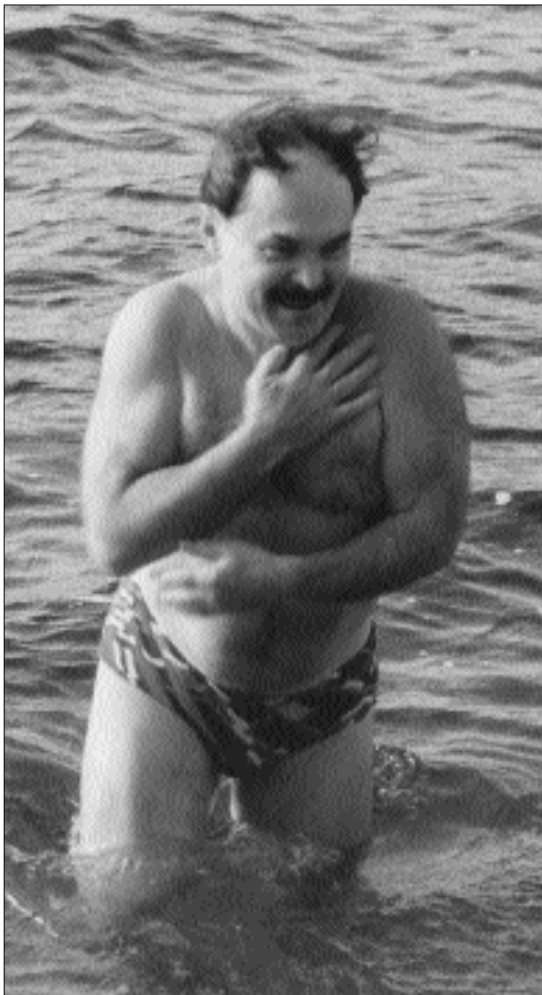
A 16 Мені 42 роки, зріст 169 см. Самотній, у шлюбі не був, без шкідливих звичок. Для серйозних стосунків познайомлюся з жінкою. Згоден тільки на переїзд. 44810, Волинська область, Турійський район, селище міського типу Луків, до запитання Гаврилюку Святославу.

A 17 За гороскопом я Тілець. Прожив на землі 40 років, і хоч трохи лисуватий, але оптимізму не втрачаю, а почуття гумору допомагає спокійно вирішувати життєві проблеми. Серйозно ставлюся до життя, вважаю себе вірною і чесною людиною і тому в жінках також ціную ці якості. Зріст 160 см, вага 62 кг, шатен, дехто вважає, що я симпатичний. Веду здорове життя, інтереси різнобічні. У шлюбі не був. 82400, місто Стрий, вулиця Вокзальна, 134/7.

«САМОТНІСТЬ

Отакі красуні тренуються у центрі здоров'я

Отакі козаки займаються у центрі здоров'я

УСМІШКА

Жінка скаржиться подрузі: — Коли я виходила заміж, мій чоловік був старший від мене на десять років.

— А тепер?

— Тепер ця різниця збільшилася: зараз він старший від мене років на 30–35. Шукатиму коханця!

ДЕ ЗНАЙТИ ДРУЗІВ

На лівому березі Дніпра, у Гідропарку, навпроти Лаврської дзвіниці, ставши в коло, роблять вправи близько 30 чоловіків і жінок. Трава так і горнеться до їхніх босих ніг, а птахи на деревах підбадьорюють співом.

— Спину тримаймо рівненько! — нагадує спортивний інструктор, красива білява жінка, чимось схожа на слов'янських княгинь, величавих, мудрих і загадкових. — А тепер уявіть, що ви — квіти і хочете торкнутися сонця! — й фізкультурники, наче квіти, тягнуться в небо руками-пелюстками.

Коли заняття скінчилися, розмовляємо із симпатичною фізкультурницею **Марією Грицай**.

— Ви побачили заняття центру здоров'я, — каже пані Марія. — Його також називають валеоцентром імені професора Бобрішева. Центр розташований на першому поверсі пункту прокату якраз навпроти Лаврської дзвіниці. Мабуть, це символічна деталь: сам Бог допомагає добрим людям знайти до нас дорогу! Сподобалося вам наше заняття?

— **Так, пані Маріє! Я веду-чий сторінку "Самотнє серце", і тому мене цікавить передусім, чи можуть мої читачі, самотні інтелегентні люди, знайти у вашому клубі вірних друзів?**

— Безумовно! Ми не клуб знайомств, але цілком невимушено під час відвідин нашого центру люди знаходять друзів, а нерідко й коханих. Нам потрібні нові друзі, особливо чоловіки, тому що, на жаль, у нашому центрі, як і скрізь у суспільстві, жінок набагато більше, ніж чоловіків.

— **Чи виникли завдяки вашому центру нові щасливі сім'ї?**

— Так. Пригадую цікавий випадок. Кілька років тому приїхав у Київ з Канади літній чоловік Михайло Ю., українець за походженням, який понад 50 років прожив у Едмонтоні. Приїхав на Батьківщину помирати, тому що лікарі поставили йому страшний діагноз — рак. Знайомі порадили Михайлові записатися в наш центр. Почав він дуже старан-

но тренуватися: робити вправи, купатися в Дніпрі, харчуватися за рекомендаціями лікарів, а серед відвідувачів нашого центру багато професійних медиків, є навіть кандидати медичних наук. І сталося чудо! Чи то вправи подіяли, чи дієта, чи цілюще повітря Гідропарку — через кілька місяців Михайло одужав! Інколи я навіть думаю: а може, то рідна земля зцілила його? Але найцікавіше ще попереду. Приглянулася Михайлові одна молодичка з нашого центру. Побралися вони, та й поїхали жити до Канади.

До розмови підключається керівник центру здоров'я **Раїса Яківна Зіолковська**.

— Головна мета нашого центру — зробити людей здоровими, щасливими, — каже вона. Здоров'я — це гармонія людини і Природи, людини і Всесвіту, людини і суспільства. Самотня людина не відчуває такої гармонії, тому що людина — це соціальна істота, і їй потрібні друзі, однодумці, потрібне розуміння, а також моральна підтримка. Тому самотність можна розглядати як соціальну хворобу, але ця хвороба лікується. І в нашому центрі здоров'я, де створено атмосферу взаєморозуміння, взаємної підтримки, самотні люди загартуються фізично і знайдуть справжніх друзів. Ось погляньте на цю пару! — Раїса Яківна киває на високого чоловіка, який пригощає родзинками жінку в окулярах. — Вони познайомилися в нашому центрі минулого року. Кілька тижнів придивлялися одне до одного, потім стали скрізь ходити удвох. А незабаром, як мені казали дівчата, поклечуть нас на весілля. Отак лікується хвороба, яка називається "самотність"!

— **Якщо наші читачі хочуть записатися у ваш центр здоров'я, коли і куди їм їхати?**

— Щосуботи о 9-й ранку у нас відбуваються заняття. Треба їхати у метро до зупинки "Гідропарк". Від танцмайданчика веде стежка з табличкою "Валеоцентр" якраз до пункту прокату, де розташований наш центр.

ЦІКАВИНКИ З УСЬОГО СВІТУ

Самотній американець хоче одружитися, самотній українець — лише познайомитись...

Психологи та соціологи, дослідивши шлюбні оголошення американців та українців, дійшли висновку: самотні американці хочуть одружитися, мати сім'ю, а самотні українці, в основному, шукають жінку для приємного спілку-

вання. В Україні 80 відсотків шлюбних оголошень подають жінки, а в Америці навпаки, самотні чоловіки на 30 відсотків дають більше оголошень про знайомство, ніж жінки. Пояснюється це тим, що в Америці жінки більш матеріально незалежні від чоловіків, ніж в Україні, де нестабільна економічна ситуація негативно впливає на процеси створення сім'ї.

Олег ГУМЕНЮК
Фото автора

«ПЛАЧІ» ГАННИ СОЛОНИЧНОЇ

Неповторний голос солістки-вокалістки Ганни Солоничної став окрасою найпрестижніших концертних програм і таких фільмів як «Голод-33» режисера О. Янчука, «Нехай святиться ім'я твоє» (про творчий шлях О. Довженка, С. Параджанова та Д. Демуцького) — режисера Н. Акаймова, «Трилогія про Василя Стуса» — режисера С. Чернілевського, «Вбивство на стигійським болоті» режисера Н. Мотузко, «Вічне колесо» В. Домбровського та інших.

Співпраця з Київською кіностудією ім. Довженка та Одеською кіностудією, без перебільшення, увіковічнила голос вокалістки, основу репертуару якої складають старовинні українські народні пісні з Полісся, Буковини; власні солоспіви на слова Т. Г. Шевченка та Лесі Українки; українські романси, сучасні аранжування народних пісень, твори сучасних українських композиторів а також українських та зарубіжних класиків.

Закінчивши диригентсько-хорове відділення Київського інституту культури співачка стала однією з перлини, яку не могли не помітити у столиці. Відразу ж після здобуття вищої освіти вона була запрошена до співпраці з театром-студією «Оберіг» при Спілці композиторів України; Державним ансамблем солістів «Київська камерата», а також солісткою «Київконцерту».

Сьогодні Ганна Солонична — член Всеукраїнської музичної спілки, провідний спеціаліст Київської міської організації Національної Всеукраїнської музичної спілки. Співачка веде активну концертну діяльність, має фондові записи на українському радіо та на українському телебаченні, вийшов її перший аудіоальбом (аудіокасета), куди входять українські народні пісні, власні солоспіви, духовні пісні та українські романси.

Добре, що так сталося і так склалося у Ганнусі. Але в офіційних характеристиках не пишеться і не згадується про те, що є головною складовою неповторності людини і таланту. Навколо неї створюється якийсь особливий клімат, нібито німб чи якась енергетична оболонка відділяє цю жінку від реального, грубого артистичного півсвіту. І завжди при зустрічі чи розмовах з нею якось мимоволі стихається голос. Це є реакцією на її усмішку, якою вона супроводжує спілкування. Усмішка ця подібна до Джоконди, як і сама пані Ганна, — глибока, задумлива, джерельночиста у всіх проявах свого буття. Розповідає про себе завжди широко і, водночас, впевнено і твердо. Про те, хто вона і як відбулася і збулася у непростий час комерціалізації та раціоналізації мистецтва.

Цього разу вона була гостею редакції «Слово просвіти», бо знає дорогу до Товариства просвітан, а свою діяльність по праву вважає просвітницькою.

— Пані Ганно, хто Ви і звідки? Як сталося, що сьогодні Ви є статтю, яка може вважатися однією з найпомітніших у культурологічному середовищі України?

— Багато взяла від землі і від свого діда, який грав на всіх музичних інструментах і був відомим сільським скрипалем і дударем. Мама часто мені розповідала про нього, бо я заспівала ще зовсім маленькою і сусіди ще тоді казали: «Маріє, там твоя Ганнуса так співає, що чути на все село!» А народилася я на Івано-Франківщині в родині простої селянки Марії-Катерини, яка сама з матір'ю, моєю бабцею, виховувала мене і мого брата. Пісню я всотувала у свою свідомість як гумка. Завжди мала спрагу до пізнання нових і багато часу

присвятила пошукам нових, маловідомих автентичних пісень. Це було моїм хоббі, яке створило базу для подальшої професійної діяльності. Бо ще з дитинства я співала в хорі і була солісткою, перед вступом до Київського інституту культури (він тоді мав ще

такий статус) була солісткою Івано-Франківської філармонії, але зрозуміла, що отримати вищу освіту треба, бо вчитися завжди любила. Я так старанно вчилася в інституті, мене помітили і ще навчаючись, співаючи в хорі як солістка, я мала запрошення на дуже високі концерти і в столичному Палаці «Україна» і в Національній опері. Саме хор, на моє глибоке переконання, дає той практичний вокальний досвід і розвиває професійні хормейстерські здібності. Чуєш всі партії, їх живе звучання у всіх стадіях і вчишся мислити як хормейстер. Перший рік мого навчання і перебування в Києві мені було якось трохи незатишно і тяжко, але тільки перший рік, бо далі я дуже швидко адаптувалася у певному столичному середовищі завдяки своїй активній роботі та творчим успіхам. Можу навіть похвалитися тим, що мене помітили і я ще під час навчання працювала, тобто були часи, коли мала по сорок концертів на місяць. Зараз — усе інакше. Як то кажуть: «Зрідка, але влучно». Нарікати гріх, бо мене запрошують до участі у кращих концертних програмах. Ось нещодавно співала на гала-концерті в Національній опері. Виконувала один з найвизначніших творів українського класичного солоспіву «Плавай, плавай, лебедонько» (сп. Т. Г. Шевченка) в оригінальному експериментальному варіанті, тобто у супроводі квінтету музикантів К. Стеценка, Б. Галасюка, Г. Нужа, С. Цюпка, Т. Столяра. А до того брала участь майже у всіх програмах, що були складовою концертів до 120-річчя від дня народження Кирила Стеценка.

— Як співачка Ви є чи не єдиною професійною «голосильницею», тобто саме цей жанр народного солоспіву вирізняє Вас з-поміж «вокалісток-народниць». Але у вашому репертуарі є твори різножанрові, хоча ваш стиль — неповторний. Цікаво, що з естради є Вам близьким і чому?

— Дійсно, мене часто ідентифікують з репертуаром, що має термін «голосіння», але такий репертуар не може бути основним. Хоча от що цікаво, його слухають з інтересом не лише старі чи професіонали. Часто після

ГІСТЬ РЕДАКЦІЇ

концертів, коли я виконую автентично, до мене підходять зовсім молоді люди і захоплено розпитують про пісні, які я виконую, і розповідають, що отримали насолоду. Дехто стає моїм прихильником назавжди і приходять на концерти, де я співаю, щоб послухати саме мене. Приємно похвали чути, але я ніколи не мала роздумів стосовно репертуару. Я мала успіх на фестивалі «Червона рута», на «Пісенному вернісажі» стала лауреатом, а по-

кійний Борис Георгійович Шарварко запрошував мене до участі у найкращих і найпрестижніших концертах.

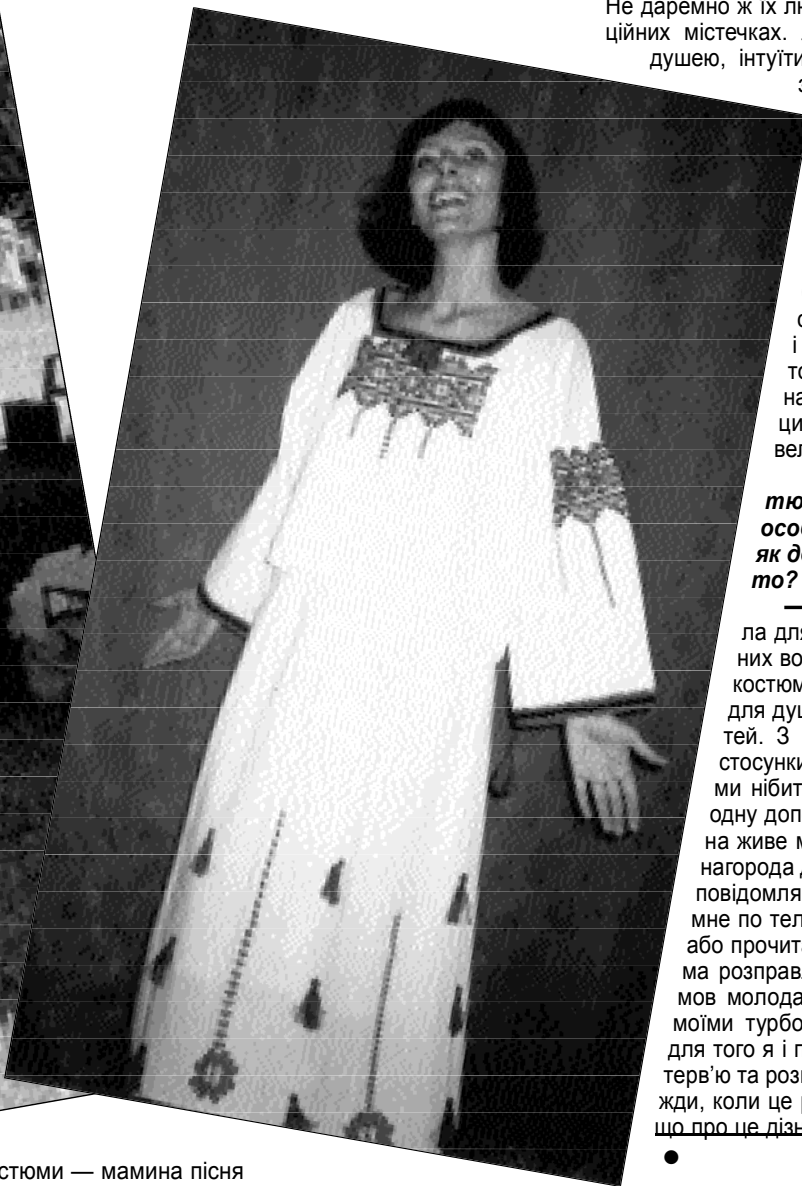
Нашу українську естраду я люблю. Хіба можна не визнати, що таких співачок як Ані Лорак у світі одиниці. Людям для відпочинку потрібні Білоножки і Лілія Сандулеса, Іво Бобул, Раїса Кириченко чи ансамбль «Кобза». Не даремно ж їх люблять у селах та провінційних містечках. Люди сприймають пісню душою, інтуїтивно фільтруючи добре і зле. Я по своїй мамі суджу. Вона проста жінка, що все життя тяжко працювала фізично, без чоловіка виховуючи двох дітей. Вона і город сапала, і суто чоловічу роботу змушена була робити, і для неї оперний спів не є чимось близьким і зрозумілим, хоча я її часто забираю до себе у Київ і навіть водила до опери. А цих співаків вона слухає з великим задоволенням.

— Ваші сценічні костюми різні, але є якісь особливі, які ви одягаєте як добра господиня на свято?

— Є такі. Це ті, що вишивала для мене моя мама. Один з них вона творила рік. Саме цей костюм є таким, як Ви кажете, для душі і особливих урочистостей. З мамою у мене особливі стосунки. Ми з нею, за характерами нібито і протилежні, але одна одну доповнюємо і розуміємо. Вона живе моїми успіхами і найвища нагорода для неї, це коли всі сусіди повідомляють їй про те, що бачили мене по телевізору чи чули по радіо, або прочитали в газеті. Тоді моя мама розправляє плечі і плыве селом, мов молода лебедонька. Вона живе моїми турботами і радощами. Може для того я і приходжу в редакцію на інтерв'ю та розповідаю про себе. Бо завжди, коли це роблю, то чомусь думаю, що про це дізнається моя матуся

Ці костюми — мамина пісня

Розмову вела